

נובמבר 2024

אתגרי הזיהוי והתיעוד של פשעי מין המבוצעים בחסות מתקפת טרור

חוקרת ראשית: פרופ' יפעת ביטון

צוות החוקרות: עו"ד שיר בוקרה, עו"ד ורדית אבידן, הודיה שקד

אנו מבקשות להודות לעשרות המרואיינים והמרואיינות שפעלו בדבקות ובמסירות להצלת חיי אדם, לחילוץ הגופות של מי שלא שרדו את התופת, ולזיהויים כדי להשיבם מוקדם ככל הניתן למשפחותיהם, לקבורה ולאבל.

דו"ח זה מוקדש באהבה, בכאב ובחמלה לקורבנות התקיפות המיניות של חמאס; למי ששרדו ויישאו בנפשן את צלקות הזוועות, למי שאיבדו את חייהן ולמי שקולן מושתק בשבי. אנו נושאות אתכן ואתכם בליבנו ובמעשינו.

לזכרם של רנ"ג חן נחמיאס ואל"מ רועי לוי, לוחמים עזי-נפש ושואפי-שלום, אשר נהרגו בקרבות הבלימה בהגנה על אזרחי ישראל ביישובים אליהם פלש ארגון הטרור של חמאס.

אתגרי הזיהוי והתייעוד של פשעי מין המבוצעים בחסות מתקפת לרור

חוקרת ראשית: פרופ' יפעת ביטון

צוות החוקרות: עו"ד שיר בוקרה, עו"ד ורדית אבידן, הודיה שקד

6	1. הקדמה
8	2. תיאור המחקר
8	2.1 רקע
9	2.2 מטרת דו"ח המחקר
14	3. טרור ואלימות מינית
14	3.1 רקע
15	3.2 ההגדרה הייחודית לאלימות מינית בחסות מתקפת טרור
16	3.3 ההכרה הבינלאומית המוסדית באלימות מינית
18	3.4 שימוש באלימות מינית בטרור פשיטה על אדמת מדינה מערבית – התקדים If it happened to us, it can happen to you, too
19	3.4.1 כשהבלתי-ניתן לדמיון הופך למציאות – אתגרים ייחודיים
22	3.4.2 הסינגולריות של פשעי המין למול פשעים אחרים
23	3.4.3 דוגמאות לאלימות מינית בחסות מתקפת טרור
26	4. מקרה המבחן של מתקפת טרור הפלישה ב-7 באוקטובר
26	4.1 פעילות מנגנוני חר"ב תחת מתקפת הטרור
38	4.2 הגדרת כוחות חר"ב ראשוניים ושניוניים במתקפת הטרור ב-7 באוקטובר
30	4.3 הצגת פעולתם של כוחות החר"ב
34	5. פרדיגמה ראייתית חדשה להוכחת פשעי-מין המתרחשים תחת מתקפת טרור
34	5.1 עיקרון הכאוס – הנזק הראייתי
37	5.2 דוקטרינת "הנזק הראייתי" במתקפת טרור
40	5.3 על חשיבותה של הכרה בביצוע פשעי מין תחת מתקפת טרור מסוג פשיטה
42	6. מסקנות והמלצות
56	7. נספח – תיאור גופי החר"ב והתנהלותם ב-7 באוקטובר
97	8. אחרית דבר
98	9. תודות

הקדמה

דו"ח זה חושף לראשונה את התנאים הכאוטיים שיוצרת מתקפת טרור ואת השפעתם הישירה על היכולת להוכיח את ביצועם של פשעי המין שבוצעו בחסות המתקפה. הוא גם מציע סט של המלצות מדיניות, מעשיות ורעיוניות, הנוגעות לתפקידם של גורמי החר"ב כמגיבים ראשונים ושניוניים, בזיהוי פשעי מין שבוצעו תחת מתקפת טרור ותיעודם הראייתי, הנדרש לשם עשיית צדק.

בבוקר יום שבת ה-7 באוקטובר 2023 פתח ארגון הטרור הפלסטיני חמאס במתקפת פתע רצחנית נגד מדינת ישראל. בחסות הכאוס הרב שיצר במתקפה, השתמשו לוחמי ארגון הטרור באלימות מינית חמורה כלפי אזרחיות ואזרחים ישראלים.¹ הכאוס הרב שיצרה המתקפה גרם לשיבוש חמור (ובחלק מהמקרים אף לקריסה) בתפקודן של מערכות התגובה השונות, איפשר למבצעה לנצל אותו לצורך ביצוע פשעים מחרידים ולפגוע אנושות ביכולת הקורבנות להוכיחם.

מחקר זה נולד מתוך המציאות לאחר המתקפה, הסתבר כי הניסיון והידע הרב בנושא אלימות מינית שנצבר במהלך עשרות שנים אצל פמיניסטיות מומחיות למאבקים משפטיים וציבוריים נגד אלימות מינית, הפכו לא רלבנטיים כמעט. הקושי בהוכחת פשעים אלו ובעיקר בהוכחת השיטתיות שבה בוצעו – עובדה ההופכת אותם גם לפשעים נגד האנושות על-פי המשפט הבינלאומי² – היה חסר תקדים. למרות האינדיקציות שזרמו מהשטח, הדו"חות השונים שאוששו זאת, ועדויות שמסרו שורדים ושורדות, התגובה העולמית כללה בעיקר חומות של שתיקה, ולא אחת אף הכחשה של ביצוע פשעי המין בחסות המתקפה, אשר פגעו קשות ביכולת להעניק לקורבנות את ההכרה הנדרשת להן. נוכח עיוות המציאות והעוול לקורבנות שנגרם מתגובות אלו עלה הצורך להבין את המנגנונים בעלי ההשפעה על היכולת להוכיח את קיום פשעי המין. צורך זה היה המניע המרכזי לביצוע המחקר הנוכחי, הבוחן את תפקודן של מערכות התגובה למתקפת טרור בהיבט של זיהוי ותיעוד פשעי מין.

ביצוע פשעי מין תחת מתקפת טרור משפיע משמעותית לרעה על אפשרות זיהויים והוכחתם. מחקר מקיף זה איפשר לזהות שתי השפעות מרכזיות כאלה שטרם נבחנו בעבר – האחת רעיונית והשנייה מעשית. מבחינה רעיונית, הקונספציה שאלימות מינית כטקטיקה של מלחמה לא יכולה להתקיים בפיגוע טרור רב-נפגעים, חד-פעמי, המתרחש בזמן קצוב על אדמת מדינה מערבית; מבחינה מעשית, דו"ח זה מזהה ובוחן בעיקר את תפקודן של מערכות התגובה השונות להן היה תפקיד ראשוני או שניוני באפשרות הקביעה שהתקיימו פשעי מין במתקפת טרור, והאתגרים שניצבו בפניהן. בהמשך לממצאיו, מבצע הדו"ח מהלך חיוני וראשון מסוגו של חיבור המלצות מדיניות ראשוניות למוכנות מדינתית ובינלאומית של כוחות חר"ב (חירום, ביטחון, רפואה) שמטרתה זיהוי בשלב מוקדם ככל האפשר של אינדיקציות לביצוע פשעי מין גם תחת הכאוס של מתקפת טרור והכרה בהם לצרכים שונים. הדו"ח אינו עוסק בהוכחה משפטית פורמלית של ביצוע פשעי המין, אלא בהצגת האתגר הראייתי והכלים שיאפשרו התמודדות עמו שתוביל להכרה בביצוע פשעי המין בסמוך לאחר התרחשותם. הכרה זו חיונית לביטחון מערך תמיכה מהיר ואפקטיבי יותר לקורבנות, להטלת אחריות ראשונית

1 אף שהמתקפה כוונה ככלל נגד אזרחיות ואזרחי מדינת ישראל, על קורבנותיה נמנו גם אזרחי מדינות זרות שיתכן שאף כלפיהם הופעלה אלימות מינית. אלימות מינית הופעלה גם כנגד חיילות וחיילים.

2 Rome Statute of the International Criminal Court, Article 7(1)(g), 2002

על העבריינים, ולביטוס מערך לעשיית צדק, גם בתוך ערפל המתקפה – בעיקר באמצעות גורמים לאומיים וגורמים בינלאומיים שאינם מקיימים הליך משפטי פורמלי.³ הנחתנו היא גם שהכרה "רכה" זו אליה מכוון דו"ח זה מהווה אבן-דרך חשובה בדרך להכרה משפטית פורמלית – שאינה מעניינה של דו"ח זה⁴ – המגיעה לרוב בשלבים מאוחרים יותר, דורשת רף הוכחה אחר לגמרי ומכוונת להשגת מטרות אחרות.⁵

הדו"ח מבקש לתרום למאבק בטרור, כמו גם למאבק הפמיניסטי האוניברסלי ורב-השנים בהכחשת אלימות מינית ובנזקי אי-ההכרה בה, ומטרתו היא להבטיח שחומות השתיקה בהן נתקלו הקורבנות בישראל ינופצו ולא יוסיפו לעמוד עוד – לא רק עבורן, אלא עבור קורבנות מדינות העולם כולו. כשמדובר במדינה מערבית חזקה, נוצר דיסוננס גדול במיוחד בין חומרת פשעי המין שבוצעו לבין אי-היכולת להציג הוכחות לכך באופן שיקדם את ההכרה והריפוי לו זקוקות הקורבנות ויניח את דעת האורגנים הבינלאומיים, אשר תגובתם הרפה מכבידה על עשיית צדק עם הקורבנות. כחלק מהשאיפה לבנות עולם צודק ובטוח יותר, הכרחי שנתעמת עם השלכות פשעי המין של כל גורם, ללא כל הטייה פוליטית מקדמית, בנחישות ובסולידריות המבטאת גישה פמיניסטית-אוניברסלית וקידום צדק לכל. ניתוח המקרה וההמלצות שבדו"ח זה רלוונטיות וניתנות ליישום לכל מדינה מערבית העלולה להיתקל במתקפת טרור המשלבת פגיעה מינית, והן חיוניות לסיוע למוכנותה ברמה הלאומית. ברמה הבינלאומית, הדו"ח מדגיש את החשיבות שבגיבוש פרוטוקולים לזיהוי פשעי מין ולתיעודם, שיאפשרו מסגרת בינלאומית שתמנע מעוול ההכחשה וההתחמקות מדין לפשעים אלה, להתממש, ויחייבו הכרה מהירה ואפקטיבית יותר בידי ארגונים בינלאומיים רלבנטיים. ואחרון, הדו"ח וההמלצות שבו צפויות ומכוונות להעשיר את ארגז הכלים של המטרה הגלובלית המשותפת של מאבק בטרור.

שיר בוקרה

3 דוגמא לכך הוא הארגון UNWomen. ראו ההצדקות למנדט שניתן לארגון זה ואופני הפעולה החשובים שלו כאן: <https://ejournal.umm.ac.id/index.php/GLI/article/view/32957/14777>.

4 נסייג דברים אלה בכך שברי כי שינוי הפרדיגמה הראייתית המוצעת בהמשך הדו"ח יכול שיהווה כלי חשוב בידי גורמי משפט בביסוס האחריות המשפטית לפשעי המין בהמשך, בהתאמות המתחייבות.

5 למגוון הסדרי האחריות המשפטית היכולים לחול על פשעי מין, ראו [International Proto-](https://www.un.org/col_2017_2nd_Edition.pdf) (col_2017_2nd_Edition.pdf) (un.org) עמ' 41-49.

2. תיאור המחקר

2.1 רקע

מתקפת הפתע של חמאס נגד מדינת ישראל החלה מוקדם בבוקר ה-7 באוקטובר 2023 במטח של ירי רקטי מסיבי מרצועת עזה לדרום ומרכז הארץ שנמשך שעות ארוכות. בחסות הירי הרקטי, חדרו אלפי מחבלים לשטחי מדינת ישראל דרך היבשה, האוויר והים במספר גלי פשיטה. פשיטה על מוצבי הגבול הצבאיים וחדירה למפקדות ביטחוניות אסטרטגיות, כמו בסיסי צבא ומשטרה ופשיטה על יישובים אזרחיים, כולל קיבוצים וערים, תוך ביצוע מסעות טבח, אלימות, הרס, חטיפה וביזה בקהילות המקומיות וברכושן, וכן בריכוזי אזרחים שהיו בסביבה, בעיקר כאלה שחגגו במסיבות טבע. בשל השתרעות המתקפה על-פני עשרות קילומטרים לאורך גדר הגבול בין עזה לישראל, שהביאו לאלפי נפגעים וכ-1,200 הרוגים דובר בארוע הטרור הגדול בתולדות מדינת ישראל, שהוגדר בידי גוף ההצלה הלאומי של ישראל כ"מגה אירוע טרור רב-נפגעים".⁶ לאור מאפיינים אלה מזוהה כאן לראשונה אירוע זה כסוג חדש של מתקפת טרור, המהווה "פיגוע פשיטה" (Raid Terror Attack), שמאפייניו הייחודיים מוצגים בהמשך הדו"ח.⁷

מתקפת הטרור כללה שימוש באלימות מינית חמורה, הכוללת מעשי אונס קבוצתי, אינוס גופות, השחתת איברי מין ועינויים מיניים נוספים.⁸ פשעים אלה בוצעו באופן שיטתי ומכוון, כאשר ברבים מהמקרים קורבנות האלימות המינית – נשים, גברים, נערים ונערות – נרצחו.⁹ קביעות אלה אוששו בידי מגוון מקורות:

1. דו"ח מטעם ארגון רופאים לזכויות אדם בנובמבר 2023.¹⁰
  2. דו"ח מטעם איגוד מרכזי הסיוע בפברואר 2024.¹¹
  3. דו"ח שחיברה הנציגה המיוחדת של האו"ם לענייני אלימות מינית באזורי סכסוך, עו"ד פרמילה פאטן, בינואר 2024.¹²
- 6 ראו גליון מד"א – זמן אמת, מיום 11.10, בעמ' 12.
- 7 תודה לפרופ' בועז גנור על הצעת השימוש במושג זה.
- 8 קביעה זו מופיעה בדו"ח בנושא שכתבה הנציגה המיוחדת של האו"ם לענייני אלימות מינית באזורי סכסוך, עו"ד פרמילה פאטן. <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2024/03/report/mission-report-official-visit-of-the-office-of-the-srsg-svc-to-israel-and-the-occupied-west-bank-29-january-14-february-2024/20240304-Israel-oWB-CRSV-report.pdf>
- 9 לאור הנתונים במצויים בידינו, לפיהם עיקר נפגעות מעשה המין היו נשים, ורק מיעוטם גברים, נשתמש בלשון ממוגדרת נשית לאורך הדו"ח, מתוך כוונה שלא להכביד על הקריאה. עם זאת, חשוב להדגיש את העובדה שגם גברים חשופים לפשעי מין בעת מלחמה – Re-Conflict-related sexual violence – port of the Secretary-General (S/2024/292) [EN/AR/RU/ZH post in 4/4/24 pages 6-7.
- 10 ראו chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.phr.org/il/wp-content/uploads/2023/11/5771_Sexual_Violence_paper_Eng-FINAL.pdf.
- 11 ראוקלר-חלמיש, כרמית וברגר, נגה. (2024). "זעקה אילמת: פגיעות מיניות ומגדריות במלחמה ה-7 באוקטובר" זעקה אילמת - דוח איגוד מרכזי הסיוע על פגיעה מינית במלחמה מעודכן chrome.26.3 pdf
- 12 ראו הערה 8 לעיל.

בחסות הכאוס שיצרה המתקפה אף נפגע קשות תפקודן של מערכות התגובה של רבים מכוחות ומערכות החירום, הרפואה והביטחון, האמונים על לחימה, סיוע והצלה באירוע טרור רב-נפגעים (להלן: כוחות חר"ב או גורמי חר"ב). כוחות חר"ב הם אותם גורמים וארגונים הפועלים בצורה מוסדרת בתגובה לאירוע רב נפגעים (להלן: אר"ן) שמקורו בטרור. ישנם כוחות חר"ב ראשוניים, הפועלים ונותנים מענה ראשוני בתוך הזירה עצמה והמוכרים גם כ-First Responders, וכוחות חר"ב שניוניים, הפועלים מחוץ לזירה עצמה, המוכרים כ-Secundary Responders¹³.

2.2 מטרת דו"ח המחקר

מטרת מחקר זה להציע מנגנונים ופרקטיקות שיאפשרו הכרה מיטבית בביצועם של פשעי המין שבוצעו תחת פיגוע פשיטה, תוך הכרה בקושי הרב הקיים בזיהוי ובאיסוף הראיות שיעידו על קיומם. הדו"ח מזהה לראשונה את העדרם המוחלט כמעט של מנגנונים אלה, ומצביע על כוחות החר"ב כמי שיש לתת בידיהם כלים לזיהוי שכזה, בשל היותם גורמים בעלי יכולת ראשונית וחיונית – גם אם מוגבלת – לעשות זאת.

הדו"ח מבקש לשנות את הנסיבות בגינן ארגון טרור יצא נשכר בשל השלטת הכאוס במעשיו, המקשה על יכולתן של מדינות להוכיח ברמה הראייתית את ביצוע פשעיו. לצד ההכרה בקושי הרב הקיים בזיהוי ובאיסוף הראיות לביצוע פשעי המין, מבסס מסמך זה את הקביעה כי יש צורך בשינוי הפרדיגמה הראייתית הרווחת, המחייבת הלכה למעשה הוכחה מלאה של פשעי מין שבוצעו לצורך הכרה בהם, כמקובל בהוכחת פשעי מלחמה מכל סוג. בשל דלות הראיות המאפיינת פשעי מין בכלל, וכאלה הנעשים תחת מתקפת טרור בפרט, יש לפעול לכך שארגון טרור שביצע אותם לא יוכל בחסות הכאוס שהוא עצמו גרם להפיק תועלת מדלות הראיות שהותיר אחריו ולחמוק כך מאחריות לפשעיו. פרדיגמה חדשה זו של יישום עיקרון מוכר של "נזק ראייתי" על פיגוע פשיטה תאפשר הגנה מיטבית על זכויות אדם וכן תקדם ביטחון בקהילה הבינלאומית בכלל, ובקרב אוכלוסיות החשובות לטרור בפרט.

לצורך ביסוס הקשר הסיבתי בין יצירת הכאוס שמשליט ארגון הטרור לבין הקושי הראייתי ושינוי הפרדיגמה הראייתית כאמור, הדו"ח מתקדם בשלבים הבאים:

1. מיפוי של כוחות חר"ב ראשוניים ושניוניים וחשיפת היעדר הכלים בידיהם לתייעוד פשעי מין שבוצעו בחסות מתקפת טרור, הן בזירה עצמה כמגיבים ראשוניים והן מחוצה לה;

2. סקירת תנאי הכאוס שהגבילו את יכולת כוחות החר"ב לזהות את קיומם של פשעי מין במהלך מתקפת טרור ושגרמו ל"נזק ראייתי", ובין היתר: פעולה תחת אש נמשכת, צורך להציל חיים ולמנוע חטיפת גופות וצורך להמשיך בלחימה רציפה משך ימים ושבועות; העדר מודעות לאפשרות של פשיעה מינית (imagine the unimaginable); חוסר מיומנות בזיהוי אינדיקציות לפשעי מין ותייעודם; פעולת זיהוי תחת טראומה משנית של כוחות החר"ב ושל ניצולים; העדר פיקוד ושליטה מאורגנים ומתואמים; ריבוי זירות טרור ומסה גדולה וחסרת-תקדים של קורבנות; עירוב

בלתי-מוכר בין זירת לחימה וזירת פשיעה; תעדוף מלא למשימת זיהוי פרסונלי של הקורבנות; רצח מסיבי של קורבנות, לרבות קורבנות הפשיעה המינית שנרצחו ו/או הושמדו הראיות לפגיעה בהם, והעדפת חקר עבירת הרצח על-פני כל עבירת מין; ריבוי מגיבים ראשוניים מרקע דתי מחמיר, הכפופים לנורמות צניעות דתיות נוקשות בטיפול בגופות וכיוצא באלה.

3. הצעת מנגנונים ופרקטיקות להגברת המוכנות של גורמי החר"ב לזיהוי פשעי מין והיקפם ולאיסוף ראיתי מקסימלי תחת תנאי הכאוס של מתקפת טרור. בשל הנזק הראיתי האינהרנטי למצבים כאלה, לגורמי חר"ב כמגיבים עשויה לעמוד אפשרות לפעול למען צמצומו, נוכח הגישה הראשונית שלהם לזירת אירוע הטרור ולקורבנותיו. בכך אין כדי לראות בגורמי החר"ב כנושאים באחריות כלשהי לאובדן הראיות, אלא כמי שיש להשקיע מאמצים בלטייע להם למנוע אובדן מסיבי של הראיות. אף שמחקר זה נסמך על המקרה הישראלי, המלצותיו רלוונטיות למדינות נוספות, על מנת שארגוני החר"ב שלהן יוכלו לאמץ אותן בהתאמה הנדרשת. אימוץ המלצות הדו"ח יסייע למדינה הנפגעת לבסס הכרה בשלב מוקדם ככל האפשר בביצוע פשעי מין במתקפת טרור, יאפשר הענקת סיוע מותאם לקורבנות וקבלת הכרה וסיוע בטיפול בנושא מצד הקהילה הבינלאומית בהקשרים שונים ובאופן שיביא לעשיית צדק מרבית.

תוצרי הדו"ח הצפויים הם שניים:

1. **המלצות מדיניות ראשוניות מעשיות להגברת המוכנות של מדינות מערביות לזיהוי אינדיקציות לפשעי מין תחת מתקפת טרור, תיעודן, הכרה בהם והאצת טיפול מהיר, ובראשן המלצה על הקמת גוף מדינתי שימש מערך הוליסטי מתכלל (holistic and integrative body) שיפעל להגברת מוכנות לאומית בתחום, ויבצע בין היתר את הפעולות הבאות:**

יגבש נהלים מפורטים ויעמיד תורות למידה ושיטות עבודה קונקרטיות בהקשר של זיהוי פשעי מין לגורמי חר"ב שונים; יהיה אחראי להפעלה מודרכת ומפוקחת של גורמי החר"ב בזמן מתקפת טרור; יגן על זכותם וכבודם של הקורבנות הישירים והעקיפים, בעיקר באמצעות דאגה למתן טיפול איכותי בזמן ובהיקף הנדרשים בפגיעות מסוג זה; יסייע למערך החקירתי והמשפטי בכל הנדרש לשם הטלת אחריות לביצוע פשעי המין.

2. **הצעה לשינוי הפרדיגמה בנוגע להוכחת ביצוע פשעי מין תחת מתקפת טרור. א. שינוי התפיסה הרואה במתקפת טרור כמיועדת להרג בלבד של חפים מפשע, אשר חייבת להכיר גם באפשרות ביצועם של פשעי מין כחלק ממתקפת טרור ממוקדת וקצרת-מועד. ב. שינוי התפיסה הראייתית, המבוססת על דרישה מסורתית להציג ראיות כדי להוכיח את קיומם פשעי מין. תחת זאת, יש להכיר בקושי הראייתי המובנה בהוכחתם בדיוק בשל ביצועם תחת מתקפת הטרור, ולהחיל עליהם את עקרון "הנזק הראייתי", אשר בעקבות זיהוי של אינדיקציה לפשע מין יאפשר ריכוך באופן הוכחתם. שינוי זה יביא להכרה רחבה ולמניעת הכחשה של ביצוע פשעי המין בזירה הלאומית והבינלאומית, באופן שישכלל את הכלים למאבק בטרור בכלל ובפשעי מין המבוצעים בחסות מתקפת טרור, בפרט.**

2.3 מתודולוגיה

תהליך העבודה על דו"ח זה היה ארבע-שלבי, וכלל שימוש במקורות מידע מגוונים. ראשית, נערכו לצורך כתיבתו עשרות ראיונות אישיים עם גורמי חר"ב ישראלים. כמו כן, בוצעו איגום, מיפוי ועיבוד דו"חות למיניהם, מחקרים אקדמיים, מסמכי מדיניות של גופים ממסדיים וגופי חברה אזרחית בנושאי אלימות מינית ומגדרית (המוכרת גם כ-SGBV – Sexual and Gender Based Violence), מקורות פתוחים וכיוצא באלו.

שלב ראשון – כוחות החר"ב: בשלב זה נערך מיפוי יסודי של כוחות החר"ב במעגל התגובה הראשוני והשניוני בזירת מתקפת הטרור של ה-7 באוקטובר ומעבר לה. מתוך כלל כוחות החר"ב, התמקד צוות המחקר בסקירת הכוחות המרכזיים שהגיבו למתקפת הטרור, במובן של הפונקציונליות שלהם באיסוף הראייתי המיטבי, כמי שלקחו או יכולים היו לקחת חלק בזיהוי ובתיעוד פשעי מין. מיפוי זה כלל בחינה מדוקדקת של המשאבים, הפרוטוקולים, והנהלים המנחים את עבודתם, כפי שגובשו למצבי חירום ואר"ן טרם ה-7 באוקטובר. כבר בשלב זה ייאמר כי **ממצאי הסקירה העלו שאף לא לאחד מכוחות החר"ב הועמדה הנחיה מקצועית כלשהי בנוגע לטיפול בפשעי מין.**

שלב שני – ראיונות: צוות המחקר יזם וערך ראיונות מקיפים עם עשרות גורמי חר"ב שפעלו בזירות האירוע ומחוצה להן במהלך מתקפת הטרור של ה-7 באוקטובר ובסמוך לאחר מכן, כולל אנשי ביטחון, רפואה, וחילוץ, צבאיים ואזרחיים, הן מהדרג הזוטר, אשר מכיר "מלמטה", מהשטח, את העבודה, והן מהדרג הבכיר המכיר "מלמעלה" את אופן ההתנהלות באותם ימים ולעתים אף הכתיב אותו. אלה כאלה סיפקו לא רק תשתית עובדתית מקיפה, אלא גם נקודות מבט חשובות ותובנות יקרות ערך. דרך עיניהם ועדותם הקשה, נחשף צוות המחקר לחומרת החוסרים והכשלים של כלל הגופים בשטח, מהבחינה של זיהוי ואיסוף הראיות לפשעי המין. יתירה מכך, רבים מהמראיינים ציינו שזוהי למעשה הפעם הראשונה בה הם מדברים עם גורם כלשהו בנוגע לנושא, בין משום שלא התבקשו לתת עדות ובין אם משום שלא התפנו לכך רגשית. באופן מדאיג, בידי חלקם אף היו ראיות שחשפו לראשונה רק בריאיון. המלצתנו לכל המראיינים הייתה ליצור קשר עם המשטרה לשם תיעוד רשמי מלא של החומרים.¹⁴

את הראיונות ביצע צוות המחקר בהתאם לכללי האתיקה הבינלאומיים של Murad Code,¹⁵ שמטרתם להגן על מי שמוסרים עדות והיו קורבנות לתקיפה מינית. התייחסותנו הזוהרה למראיינים בסטנדרט המוחל על קורבנות ישירים נבעה מהכרה בטרומה המשנית שהיו נתונים בה גם כוחות חר"ב שהגיעו לזירות ונחשפו לזוועות שהתרחשו בהן מקרוב, ובסמוך לאחר ביצוען. בשל צבר הזוועות שבוצעו בזירות השונות, הוחלט להרחיב את תפיסת הקורבנות גם למראיינים אלה, כדי להימנע מגרימת נזק או טראומה נוספת בתוך הליך הריאיון, אשר אף שאינו "עדות" במובן המשפטי הפורמלי, הוא בעל רכיב משמעותי של "מסירת עדות".

14 הפנייתנו לא הייתה תנאי להשתתפות בריאיון, כמובן, כפי שמורים כללי ההתנהגות בנושא שגובשו בפרוטוקול הבינלאומי בנושא. [International Protocol 2017 2nd Edition.pdf \(un.org\)](https://www.un.org/ru/ua/International%20Protocol%202017%202nd%20Edition.pdf) בעמ' 98.

15 ראו: www.muradcode.com (April 2022) "The Murad Code"

הדו"ח נסמך על עשרות ראיונות ושיחות עם א/נשים מגוונים. לצד זאת, נסיבות שונות הגבילו מקור ידע זה:

1. צוות המחקר לא קיבל כל הסמכה רשמית מגורם ממשלתי בישראל, ואף שמר בקנאות על עצמאותו האזרחית והמקצועית. לאור זאת, כל ראיון נעשה על בסיס וולונטרי בלבד, ובהסתמך על חיבור של המרואיינים לחשיבות עבודת המחקר.

2. לרשות צוות המחקר עמד מימון צנוע ביותר, ולכן החוקרות פעלו בהתנדבות מלאה או חלקית, ואף שפעלו להצגת היקף רחב של חקר גופי החר"ב, לא הייתה עבודתן בלתי-מוגבלת.

3. רוב המרואיינים שחשפו את החוסרים והכשלים מועסקים בתוך גופי החר"ב או פעילים בהם עדיין, ולכן ביקשו להישאר בעילום שם.

4. בחלק מהמקרים, שיקולי ביטחון, חיסיון, פרטיות הקורבנות או חשש משיבוש הראיות הקשו על קיום הראיון או על העברת מלוא המידע לצוות או על הכללתו בגוף הדו"ח.

5. הראיונות כולם התקיימו בזמן שמלחמה מתנהלת בדרום ובצפון, וחלק מכוחות החר"ב מעורבים בה באופן שהקשה לעתים על הקצאת זמן ארוך דיו לראיון נינוח. עובדה זו גם עלולה הייתה להשפיע על הזכרון של מי שמסרו לנו סוג של עדות בראיון עמם.

למרות מגבלות אלה, התמונה המוצגת בדו"ח היא תוצאה של עבודה שיטתית ושל ראיונות רבים שנעשו במטרה להגיע למצב מקיף ורחב ככל האפשר, ולספק הבנה מעמיקה של התהליכים והאתגרים הניצבים בפני הגופים הרלוונטיים. מגבלות אלה, עם זאת, הובילו את הצוות להחליט לכתוב דו"ח דינמי, שחלקו האחד מציג מתווה-חקר שלם, וחלקו השני מציג את גופי החר"ב שנחקרו במתכונת של "רשימה פתוחה" בנספח נפרד לדו"ח. מטרת מבנה זה היא לאפשר עם הזמן להוסיף לחלק זה גופי חר"ב נוספים.

שלב שלישי – השוואה: בשלב זה נערכה בדיקה מדוקדקת של הלימות ויעילות מנגנוני הפעולה של גורמי החר"ב בתחומי הזיהוי וחקירת פשעי מין שבוצעו במהלך מתקפת הטרור. הדו"ח מצביע על האתגרים והחוסרים במיומנויות ובפרקטיקות זיהוי שחשפה בדיקה זו. יתירה מכך, לאורך כתיבת הדו"ח עלה כי גופי החר"ב, רובם-ככולם, לא השכילו עדיין לייצר פרוטוקולים שיתקנו ליקויים אלה.

בהקשר זה חשוב לציין כי גם כיום אין בנמצא גוף אחד המתכלל את כלל הממצאים בנוגע לפשעי המין – עובדה המקשה אף היא על העמדת דו"ח מקיף ומלא בנושא. את הדו"ח יש לפיכך לקרוא תחת מגבלה זו.

שלב רביעי – המלצות: מתוך זיהוי החוסרים והכשלים גיבש צוות המחקר המלצות ראשוניות לגיבוש נהלים אצל גורמי חר"ב מרכזיים, שמטרתם להגביר את המוכנות של מדינות – וכתוצאה מכך, גם של הקהילה הבינלאומית – לזיהוי מיטבי של פשעי מין בפיגועי טרור. המלצות אלו נועדו לספק הנחיות לקובעי מדיניות, רשויות אכיפת חוק, ארגונים בינלאומיים בעלי פונקציה הומניטרית ובעלי עניין אחרים בפיתוח ויישום דומה של פרקטיקות מיטביות לזיהוי, הכרה, ותגובה טיפולית לפשעי מין המבוצעים בחסות מתקפת טרור.

מתודולוגיה מחקרית זו באה לידי ביטוי באופן בו מתואר בנספח לדו"ח כל אחד מגורמי החר"ב בהתאם ל-4 אלמנטים:

1. תיאור גוף החר"ב הרלבנטי ותפקידו בעת טיפול באר"ן וחירום.
2. הצגת האופן בו הטרור והכאוס שיבשו את יכולתו של גוף החר"ב לפעול כנדרש.
3. גיבוש המלצות ראשוניות באשר לאופן בו ניתן יהיה בעתיד להסדיר את פעילותו באופן שיאפשר זיהוי מיטבי של ראיות לפגיעה מינית.

ממצאי מחקר זה מובילים למסקנה שיש לגבש פרוטוקולים חדשים הנדרשים לטיפול נכון וראוי של גורמי החר"ב בנושא הזיהוי והתיעוד של פשעי מין תחת מתקפת טרור. אף שהדו"ח מציע שרטוט ראשוני של מתווה לפרוטוקולים ולפרקטיקות שכאלה, המלצתו היא שיוקם גוף מדינתי מתכלל שיוסמך להסדיר אותם לפרטיהם, תוך תיאום בין גורמי החר"ב השונים ובין תפקידיהם וחשיבה מחדש על חלוקת תחומי האחריות והסמכויות שלהם. בנוסף, מציע הדו"ח פרדיגמה ראייתית מושגית חדשה בכל הנוגע להוכחת פשעי מין המתרחשים בחסות מתקפת טרור, המבוססת על העקרון המשפטי בדבר "נזק ראייתי" ומוצעת בהמשכו.

3. טרור ואלימות מינית

3.1 רקע

אסטרטגיית ארגוני טרור בביצוע פעולות טרור היא החלשה ופגיעה בנחישות היריב באמצעות עימות ממוקד והרסני תוך זריעת אימה ופחד.¹⁶ במקום להתמקד רק בהשמדת כוחות צבאיים, מטרת הטרור היא לערער את אמון האוכלוסייה בממשלה באמצעות הדגשת הפגיעות של הציבור הרחב נוכח חוסר היכולת של הממשלה להגן עליו.¹⁷ כך, קורבנות הטרור אינם המטרה העיקרית, אלא מטרה שנייה למטרות פוליטיות או אידיאולוגיות רחבות יותר, שמתקפת טרור נועדה להשיג על ידי גרימת פחד, חוסר יציבות ותחושת פגיעות בקרב האוכלוסייה. מתקפות טרור אם כן לרוב מתוכננות באופן אסטרטגי במטרה לא רק לגרום נזק ישיר ומסיבי לקורבנותיהם המיידיים, אלא גם לזרוע כאוס ואי-סדר נרחב בהקשרים רחבים יותר.¹⁸

מתקפת טרור תתאפיין פעמים רבות במספר שלבים: בשלב הראשון יותקפו יעדים עיקריים, לרוב אזרחיים, ובשלב השני יותקפו הכוחות המגיבים, כוחות החר"ב. בכך מתממשת אחת האסטרטגיות העיקריות של מתקפת טרור – יצירת כאוס, אי-סדר ובלבול, במטרה לערער ולנטרל את יכולת התגובה של המדינה המותקפת למשבר שנוצר, וכן להטמיע חרדה ותחושת חוסר אונים בקהילה המותקפת. התבוננות מדוקדקת מגלה גם שאסטרטגיה זו שמה לה למטרה לעכב ולשבש את יכולות התיאום, הגיוס והפריסה של משאבים וכוחות הדרושים לבלימת המתקפה ולתגובה אליה. הפגיעה ביכולת התגובה שנגרמת לכוחות החר"ב¹⁹ נמשכת גם מעבר לתוצאות המיידיות של המתקפה, ועלולה לעכב את ניטור זירת אירוע הטרור ולפגוע קשות ביכולת איסוף הראיות ממנה, הנדרשים לצורך הבנה מה היקף ואופי הפגיעה שנגרמה ממתקפת הטרור. בהתאמה, ההתאוששות ארוכת טווח, ומאמצי בניית החוסן והשיקום של הקהילות שנפגעו, צפויים להיפגע קשות.

שימוש באלימות מינית כטקטיקת לוחמה אכזרית הוא תופעה מוכרת בהיסטוריה האנושית ונשים פגיעות וחשופות יותר באופן שיטתי מאחרים לסכנה זו.²⁰ תופעה זו מוכרת משחר ימי האנושות, ובמאה השנים האחרונות תועדה במלחמות שונות, כמו מלחמת סין-יפן באונס של ננקינג; מלחמת העולם השנייה, שם צבאות שונים אנסו נשים ברחבי אירופה. בבוסניה, בדרום סודן, ברואנדה, קונגו, סוריה ועיראק, ולאחרונה באוקראינה. טקטיקה שיטתית זו נועדה להשפיל, לבזות ולבייש את היריב, על רקע הקשר הסמלי בין גופן של נשים לבין כבוד הקהילה ושלמותה. באמצעות פשעי המין, בייחוד בשלבי הלחימה הראשונים, מבקשים מבצעים לשבור את המרקם החברתי ואת רוחה של הקהילה אליה משתייכת הקורבן, להטיל עליה אימה, לגרום לה דמורליזציה,

Gearson, John. "The nature of modern terrorism." *The Political Quarterly* 73 (2002): 7-24. 16

Hoffman, Bruce. "The Logic of Suicide Terrorism." *Terrorism in Perspective*, edited by Sue Mahan and Pamela L. Griset (2008): 145-53. 17

ראו למשל החלטות האו"ם הבאות: 2199 (2015), 2253 (2015), 2195 (2014), Council resolutions 2368 (2017) and (2015). 18

<https://reliefweb.int/report/world/conflict-related-sexual-violence-report-secretary-general-s2024292-enarruzh>, https://www.un.org/securitycouncil/ctc/sites/www.un.org/securitycouncil.ctc/files/cted_report_sgbv_linked_to_terrorism_final.pdf 19

[International Protocol 2017 2nd Edition.pdf](https://www.un.org/securitycouncil/ctc/sites/www.un.org/securitycouncil.ctc/files/International_Protocol_2017_2nd_Edition.pdf) (un.org) נשים כקורבנות העיקריות של פשעי מין במלחמה. בעמ' 21. 20

להגדיר דומיננטיות ולערער את הלכידות החברתית בה. האלימות המינית משמשת כמעשה מתוכנן ומאורגן שתכליתו לערער את הקהילה עד ליסוד, תוך שמופעל נגדה מעין מנגנון השמדה עצמי, בשל אופן פעולתם של מנגנוני הפטריארכיה, אשר מעבירים בושה לקורבנות תקיפה מינית ומייחסים למיניות של נשים ערך של כבוד לאומי.²¹ הפחד הקמאי מפני אלימות מינית מיועד לעתים אף לגרום לבריחה ונטישה של הטריטוריה המותקפת.²²

בנסיבות אלה, של ביצוע פשעי מין תחת מתקפת טרור, ארגון הטרור לא רק שמעצים אף יותר את מעגל האלימות והטראומה של הקהילה המותקפת, הוא אף עלול לנצל את הכאוס שיצר לשם טשטוש פשעיו, והתחמקות מההכרה והאחריות למעשיו למול הקהילה הבינלאומית ולמול קורבנותיו. הדו"ח מצביע לראשונה על תוצאה זו כפגיעה נוספת ולא מדוברת ביכולת הראייתית של מדינה להוכיח את היקף הנזקים שנגרמו לה במתקפת הטרור, בעיקר בהקשר של פשעי מין, שמטבעם קשים להוכחה ומועדים להסתרה מלכתחילה. מטרתנו היא לזהות את האופן בו נגרמת פגיעה זו ולהציע כלים כדי למנוע או לצמצם אותה ככל האפשר במקרים עתידיים.

3.2 ההגדרה הייחודית לאלימות מינית בחסות מתקפת טרור:

אלימות מינית ומגדרית (SGBV) היא מונח כולל המתייחס לשני היבטים מרכזיים.²³ הראשון הוא אלימות מינית, הכוללת כל פעולה מינית, ניסיון להשיג פעולה מינית, או כל מעשה אחר המכוון כלפי המיניות של אדם תוך שימוש בכפייה, על ידי כל אדם, ללא קשר ליחסיו עם הקורבן. אלימות מינית יכולה לכלול אונס, התעללות וניצול מיני, כפיית הריון או הפלה, זנות בכפייה, שעבוד מיני, מילה בכפייה, סירוס וכפיית עירום.²⁴

ההיבט השני נוגע לאלימות מגדרית, המהווה מונח רחב המתאר כל פעולה פוגענית המכוונת כלפי פרטים או קבוצות על בסיס מגדרם או העדפתם ונטייתם המינית. אלימות זו כוללת מעשים או מחדלים הגורמים נזק פיזי, נפשי, מיני או סבל, איומים, כפייה, ושליטת חירות – בין אם במרחב הציבורי ובין אם בפרטי. אלימות זו יכולה לכלול גם מעשים שאינם מיניים בטבעם, כגון סוגים מסוימים של אלימות במשפחה או רצח נשים (Femicide).

בדו"ח זה, בחרנו להרחיב עוד את ההגדרות המסורתיות שלעיל, כך שיתייחסו גם למעשים שיצרו חשיפה לסכנה, הן עבור הקורבנות עצמם והן עבור העדים שנחשפו לפגיעות מיניות בסביבתם. הרחבת ההגדרה היא תולדה ישירה של למידה ממתקפת ה-7 באוקטובר, בה חמאס הפעיל אלימות מינית משני הסוגים במגוון דרכים, ואף מעבר להם.

רשימה המפרטת את סוגי האלימות המינית בגרסתה המורחבת מופיעה בסוף פרק זה.

קתרין מקינון, פמיניזם משפטי בתיאוריה ובפרקטיקה, בעריכת דפנה ברק ארז, רסלינג 2005, עמ' 115.	21
Hayden Robert M., 2000. "Rape and Rape Avoidance in Ethno National Conflicts: Sexual Violence in Liminalized States", <i>American Anthropologist</i> , Vol.102 (1), pp: 27-41.	22
ההגדרה של אלימות מינית בדו"ח: "Towards Meaningful Accountability for Sexual and Gender-Based Violence Linked to Terrorism".	23
World Health Organization (2016) Violence Against Women—Intimate Partner And Sexual Violence Against Women: Factsheet. Geneva: WHO.	24

3.3 ההכרה הבינלאומית המוסדית באלימות מינית²⁵

ההכרה המשפטית בשימוש באלימות מינית בסכסוך מזוין כהפרה חמורה של המשפט הבינלאומי ושל דיני זכויות האדם החלה מתגבשת בסוף המאה הקודמת.²⁶ ההכרה הראשונית המפורשת באלימות מינית מסוג אונס במסגרת סכסוכים מזוינים באה לידי ביטוי באמנת ז'נבה משנת 1949, בהקשר של הגנה על אזרחים בעת מלחמה.²⁷ בשנת 1977 נוסף היבט הגנה על נשים וילדים בדמות הפרוטוקול הראשון והשני לאמנות ז'נבה, שהדגישו כי מעשי אונס אסורים במסגרת עימותים אלימים.²⁸ השיח על פשעי מין במסגרת מלחמה תפס את קדמת הבמה בתחילת שנות ה-90 של המאה הקודמת, בעקבות מלחמות יוגוסלביה ורצח העם ברואנדה. במלחמות אלו השימוש באונס ושעבוד מיני נעשה כחלק ממדיניות של טיהור אתני ושיטות אלימות להשגת מטרות צבאיות ואידיאולוגיות. ההכרה הראשונה והמשמעותית בפשעי מין במסגרת לחימה התרחשה במהלך שנות ה-90, עם הקמת בתי הדין ליוגוסלביה ולרואנדה והעמדת פושעי המין לדין.²⁹ מדובר היה בציון דרך חשוב במאבק להכרה בפשעי מין במסגרת לחימה, ובכך שמדובר באינטרס משותף של הקהילה הבינלאומית.³⁰

אמנת רומא משנת 1998 היוותה פריצת דרך משמעותית בהכרה המשפטית הבינלאומית בעבירות אלימות מינית במסגרת לחימה. אמנה זו, שעל בסיסה הוקם בית הדין הפלילי הבינלאומי (ICC), הגדירה לראשונה באופן מפורש עבירות מגדריות ומיניות כפשעים נגד האנושות ופשעי מלחמה. כך, כינון האמנה סימל עידן שבו פשעי מין הוכרו על הפגיעה הפיזית והנפשית שבהם,³¹ וכן שעבירות אלו הן לא רק פשעי מלחמה, אלא גם פשעים חמורים הפוגעים בכבוד ובאנושיות.³² החלטת מועצת הביטחון של האו"ם 1325 שאומצה בשנת 2000, הייתה צעד נוסף להכרה באלימות מינית בזמן סכסוכים מזוינים.³³ היא קראה למדינות החברות להגן על נשים בזמן מלחמה ולהבטיח שהפוגעים באלימות מינית בזמן סכסוך יעמדו לדין. בשנת 2008 אומצה החלטה 1820,

- 25 לסקירה מרחיבה ראו [International Protocol 2017 2nd Edition.pdf\(un.org\)](https://www.un.org/ru/press/docs/2017/01/20170127.international.protocol.2017.2nd.edition.pdf) בעמ' 29-37.
- 26 Kathleen Kuehnast, Chantal de Jonge Oudraat and Helga Hernes, *Women and War: Power and Protection in the 21st Century*, Unites States Institute of Peace, 2011, p. 37.
- 27 סעיף 27 לאמנת ג'נבה בדבר הגנת אזרחים בימי מלחמה, 1949 כ"א, 1 מס, 30 ע 453.
- 28 אודות תחולת אמנות ז'נבה והפרוטוקולים של 1977 על ישראל ראו: ארנה בן נפתלי ויובל שני, המשפט הבינלאומי בין מלחמה לשלום, הוצאת רמות - אוניברסיטת תל אביב, 2006, עמ' 131-133.
- 29 Statute of the International Tribunal for the Former Yugoslavia, Security Council Resolution 827, U.N.Doc. S/RES/827 (1993); Statute of the International Tribunal for the Rwanda, Security Council Resolution 955, U.N.Doc. S/RES/955 (1994).
- 30 Obote-Odora, A. (2005). Rape and sexual violence in international law: ICTR contribution. *New Eng. J. Int'l & Comp. L.*, 12, 135.
- 31 למספר מקרים שבהם נצפתה העמדה לדין בגין אונס על בסיס אמנת רומא, ראו: [פנינה שרביט ברוך](#), ואורי בארי, בית הדין הפלילי הבינלאומי מדריך כללי והזווית הישראלית, באתר המכון למחקרי ביטחון לאומי יולי 2022.
- 32 אלונה חגאי - פריי, על הדרה ופשעים יוצאים מן הכלל: פשעי מין, מגדר והמשפט הבינלאומי פלילי, המשפט טז תשע"א, ראו גם: Bensouda, F. (2007). Gender and Sexual Violence under the Rome Statute. In *From Human Rights to International Criminal Law/Des droits de l'homme au droit international pénal* (pp. 401-417). Brill Nijhoff.
- 33 Security Council 1325 (2000).

שקובעת כי אלימות מינית יכולה להיחשב כפשע מלחמה ופשע נגד האנושות, והיא מהווה ביטוי ברור להכרה הבינלאומית בפשעי מין ככלי מלחמה וטרור.³⁴ אימוץ החלטות מובילות, מינוי נציגים מיוחדים בנושא אלימות מינית בעימותים מזוינים, והקמת בתי דין בינלאומיים ומנגנוני חקירה להעמדה לדין של פושעי מין משקפים את מחויבות הקהילה הבינלאומית לטפל בנושא זה.³⁵

הרחבת ההכרה באלימות מינית כנשק גם בפעילותם של ארגוני טרור התגבשה רק לפני כעשור, עת מועצת הביטחון של האו"ם (להלן: מועבי"ט) קבעה בהחלטותיה שהשימוש באלימות מינית הפך לטקטיקה לוחמתית גם בידיהם.³⁶ בשנה האחרונה אף יזמה תת-הוועדה למאבק בטרור במועבי"ט (CTC) כתיבה של שני דו"חות מרכזיים בנושא.³⁷ הדו"ח הראשון הוגש בנובמבר 2023 והוקדש לניתוח של אלימות ושעבוד מיניים שמפעילים ארגוני טרור, תוך התמקדות בדוגמאות של דאעש בעיראק ובסוריה, בוקו חראם בניגריה ואל-שבאב בסומליה. הדו"ח השני, שהוגש למועצת הביטחון באפריל 2024, התייחס לסוגיות נוספות בתחום והרחיב את ניתוחו גם לאלימות המינית שהופעלה במלחמת בוסניה-סרביה ובאוקראינה. אף שלדו"חות אלה תרומה חשובה להבנת התופעה, ממצאיהם, לרבות זיהוי אופני הפעולה של הארגונים והמלצות להילחם בתופעה, גובשו בהתאמה לכך שמדובר במדינות שאינן מפותחות, הנעדרות עוצמה מודרנית ומנגנונים ליברליים מוסדרים.

מתקפות טרור כוללות שימוש בהתנהגות אכזרית וחסרת אנושיות מטבען, ואף-על-פי-כן, חשובה ההכרה הספציפית והמהירה ככל האפשר בפשעי מין מסיבות מגוונות. הכרה כזו אינה מעניקה העדפה לטיפול בפשעים אלה דווקא, אלא מדגישה את תפקידם הייחודי בזריעת הרס בקהילה המותקפת, ובהטמעת הפעלת מנגנוני דיכוי פטריארכליים גם בשדה הקרב. היא גם נדרשת במיוחד לאור אופיים של פשעי מין כפשעים החשופים יותר להסתרה ולהכחשה בעת שגרה, אך במיוחד בעתות חירום, להבדיל מפשעי מלחמה אחרים. בהקשר זה חשוב להבהיר כי ההכרה בה עוסק דו"ח זה אינה בהכרח הכרה משפטית נוקשה (דרך מנגנוני שיפוט לאומיים ובינלאומיים), אלא מדובר בהכרה חברתית הנשענת על גישה פמיניסטית-אוניברסלית, הנעשית בעיקר דרך מנגנונים בינלאומיים "רכים", כגון החלטות של מועצת הביטחון של האו"ם, הצהרות של אורגנים שלו ודו"חות של גופים בינלאומיים נוספים כדוגמת האיחוד האירופי.

הדו"ח הנוכחי נבדל מכתביה שקדמה לו בנוגע לאלימות מינית שמקורה בטרור בכך שהוא עוסק לראשונה באתגרים הראייתיים עמם מתמודדת מדינה מערבית, חזקה ומתפקדת שבשטחה בוצעו פשעים שכאלה במסגרת מתקפת פשיטה.³⁸ מתקפה מסוג זה דורשת קיטלוג ייחודי של מאפייניה ושל אתגרי הכאוס שהיא יוצרת ומחייבת התייחסות נפרדת. אף שהלקחים שיוצגו בדו"ח זה מיועדים לשרת כל מדינה המתמודדת עם הפעלת פשעי מין כלפיה כנשק בסכסוך אלים במאבקה בטרור, יש בה רלבנטיות ייחודית למדינות מערביות, ליברליות בעלות עוצמה ושליטה צבאית, העלולות למצוא עצמן במציאות דומה בעתיד.

Security Council 1820 (2008). 34

שביט מטיאס, מירי שרון, בית הדין הפלילי הבינלאומי, המשפט ט' תשס"ד, 23, 31. 35

ראו למשל החלטות האו"ם הבאות: Council resolutions 2195 (2014), 2253 (2015), 2199 (2015) and 2368 (2017). 36

ר' הערה 12 לעיל. 37

מאמירה זו יש לסייג את הרלבנטיות לנושא האלימות המינית המופעלת כלפי החטופות הישראליות, בעודן מוחזקות בעזה. 38

3.4 שימוש באלימות מינית בטרור פשיטה על אדמת מדינה מערבית – התקדים: If it happened to us, it can happen to you, too

אלימות מינית הופעלה כטקטיקת לחימה בסכסוכים מזוינים רבים משחר ימי האנושות, אולם עד כה לא היה מוכר שימוש נרחב באלימות מינית בידי ארגון טרור הפושט על מדינה מערבית ריבונית וחזקה. הדברים מקבלים משנה תוקף כשמדובר באירוע ממוקד וקצר של אלימות, שנובע ממתקפת פשיטה חד-פעמית. מאפיינים אלה הם ההופכים את מתקפת החמאס למקרה ראשון מסוגו בעולם.³⁹ התקדים המאפיין מתקפה זו הוא גם מה שהופך אותה למקרה מבחן בעל חשיבות אוניברסלית להתמודדות עם שימוש באלימות מינית במתקפת טרור: ניתן להעריך בסבירות גבוהה כי כך צפויות להיראות מתקפות הטרור על אדמת מדינות מערביות מכאן ואילך. ישראל שימשה במשך שנים רבות כמעבדה למתודולוגיות טרור חדשניות ושמשה מודל לחיקוי עבור ארגוני טרור ברחבי העולם. תופעה זו ניכרה בחיקוי משברים בעבר, החל בחטיפת אנשים, השתלטות על מטוסים, פיגועי התאבדות וכיוצא באלה פעולות טרור.⁴⁰ אנו עדים לעידן חדש של טרור, כזה המיושם באכזריות על האוכלוסייה הישראלית. מדובר רק בעניין זמן עד שטקטיקות דומות תיושמה במקומות אחרים באירופה. הסיבה לכך היא לא רק השראה אלא אפשרות לחקות. פשיטה דורשת תכנון בסביבה מבודדת מפיקוח מדינתי. בישראל, היא פשוטה לתכנון בשל גבול משותף עם ארגון טרור השולט על טריטוריה אוטונומית ומוטמע באוכלוסייה. באופן דומה, ניתן לראות מובלעות שכאלה בערים שונות במדינות המערב, ובעיקר באירופה, שם לשלטון אין כמעט מגע עם האוכלוסייה, וקיני טרור מתפתחים בה כמעט ללא הפרעה, והכל בסמוך לאוכלוסייה אזרחית חסרת הגנה.⁴¹ ההעתקה של גורמי טרור אלה מאלה, וההשפעה הניכרת של דפוסי טרור על הטרור העולמי צפויות לייצר חזרה על מהלך זה גם במתקפות טרור עתידיות,⁴² ותמונת הטרור המוכרת לקהילה הבינלאומית צפויה להשתנות בהתאם.

הסברה הרווחת היא שבמדינה מערבית מודרנית ומתפקדת, בעלת צבא חזק, עם יכולת תגובה מיידית, מערכות חר"ב מתפקדות לכאורה ומערכת משפט וחקירה מעולות לא יהיה קושי להוכיח את קיומם של פשעי המין, אולם ההיפך הוא הנכון. *When the unimaginable becomes a reality* (כשהבלתי-יאומן הופך למציאות), מנגנונים אלה צפויים להשתבש בדיוק מהסיבה הפשוטה שהם אינם ערוכים למה שלא ניתן לדמיין שיקרה למדינה כזו על עוצמותיה. זהו שינוי קונספטואלי מרכזי שעליו נשען דו"ח זה: הבנה שגם אירוע טרור חד-פעמי, שאינו כולל שליטה ממושכת בשטח כבוש, והמתרכז בעיקר בגרימת מספר נרצחים גדול, עלול

39 כאן המקום לסייג את קביעתנו בכך שלאורך ביצוע המחקר, שמענו משני מקורות טענה שהועלה חשד שבטבח שביצע ארגון הטרור ISIS בתיאטרון Bataclan בפריז בשנת 2015 הופעלה גם אלימות מינית על נשים שנכלאו בתיאטרון במהלך השעות שהתנהל הטבח. לא הצלחנו למצוא מקור שיאמת זאת, אולם ברור גם שלא נערכה גם חקירה שתוכל לאשש או להפריך טענה זו.

40 ראו דברי בועז גנור בנושא אצל <https://blogs.timesofisrael.com/unless-israel-defeats-islamist-terror-isis-the-west-is-next/>

41 Boaz Ganor, An Intifada in Europe? A Comparative Analysis of Radicalization Processes Among Palestinians in the West Bank and Gaza versus Muslim Immigrants in Europe. *Studies in Conflict & Terrorism*, 34:587–599, 2011. DOI: 10.1080/1057610X.2011.582629

42 דוגמה קיצונית לכך היא לקיחת קרדיט על מעשה טרור של קבוצה אחת על-ידי האחרת. ראו - Hoffman, Aaron M. "Voice and Silence: Why Groups Take Credit for Acts of Terror." *Journal of Peace Research*, vol. 47, no. 5, 2010, pp. 615–26. JSTOR, www.jstor.org/stable/20798930. Accessed 28 Apr. 2024.

עדיין להיות מרחב לביצוע פשעי מין. בכך נבדל המקרה שלפנינו, מהמקרים המוכרים של תקיפה מינית תחת מלחמה. במקרים של מלחמה, הצפיות שיבוצעו פשעי מין היא גבוהה, וממילא היכולת להציג ראיות טובה יותר גם היא. כך למשל, מיעוט שורדים עדים מקטין את האפשרות לתת עדות על הפשעים ועל הנזקים, עובדה שמאפשרת במדינות בהן קורים פשעים אלה דווקא במסגרת מלחמה ולא טרור, להוכיח את הפשעים, גם בהיעדר ראיות פורנזיות.⁴³ דוגמא נוספת היא של נניח שורדות של אונס שילדו בעקבותיו. השורדות מצויות במרחב המדינתי, וקל לעקוב אחר תוצאות הפגיעה המינית בהן.⁴⁴

3.4.1 כשהבלתי-ניתן לדמיון הופך למציאות – אתגרים ייחודיים

מה שיצר את הקושי בתיעוד הראייתי של פשעי המין לא היה רק הקושי המעשי ללקט עדויות, אלא בראש ובראשונה הקיבעון הקונספטואלי שמנע מחשבה שביצועם אפשרי על אדמת מדינה ליברלית וריבונית.

1. היעדר צפיות סבירה של התרחשות התקיפות המיניות בחסות מתקפת טרור – קשה לצפות ולהיערך לכך כאשר השימוש בפשעי מין כטקטיקה נעשה לראשונה בידי ארגון הטרור. הסכסוך הישראלי-פלסטיני הינו עמוק, אלים ונמשך מזה עשורים רבים, אולם מעולם לא נתפסה אלימות מינית כמאפיינת אותו באופן שיטתי.⁴⁵ אף שבעבר נעשה שימוש ספורדי באלימות מינית בפעולות טרור, הוא היה נדיר ולא שיטתי. לאור זאת, לא נערכה ישראל להתאמת המערכות להגיב כנדרש, הן ברמת הזיהוי, התייעוד ואף הטיפול בקורבנות. יתירה מכך, לאור נסיונה בעבר, מדינת ישראל כן נערכה לתרחיש של אירוע טרור רב-נפגעים, אותו הגדירה כ"אר"ן טרור-על". על רקע זה בולט במיוחד העדר המוכנות לשימוש באלימות מינית והיערכות לקראתה, אפילו במסגרת תרחיש שכזה.⁴⁶ **אפילו הצבא נערך לתרחיש הרג חיילים בלבד במתקפת טרור בתחנת ריכוז החללים שלו. בתחנה אין כלל מקבילה ליחידת מז"פ והתפיסה היא שהוא מטפל רק ב"מוות מבצעי" שנובע מהרג מנשק או מתאונות אימונים.**⁴⁷ גם בזירה הבינלאומית נעדר חמאס עד למתקפת ה-7 באוקטובר זיהוי רשמי כארגון טרור המפעיל טקטיקה של אלימות מינית, למשל כמו ISIS או בוקו חראם.⁴⁸

43 ראו הנחיות לתייעוד נזקי קורבנות ששרדו [International Protocol 2017 2nd Edition.pdf](https://www.un.org/en/hr/body/hrc/regular-sessions/session32/list-reports) ((un.org)) בעמ' 82, ואת העדר הצורך באימות עדויות, בעמ' 158.

44 ראו למשל איך הוכחו פשעי המין באוקראינה. <https://ejournal.umm.ac.id/index.php/GLI/article/view/32957/14777> בעמ' 51.

45 קיימות עדויות לפגיעות מיניות במסגרת פוגרומים קודמים להקמת המדינה, כמו פרעות תרפ"ט בחברון: אלידע, עוזי. (2017) "בין טשטוש להבלטה: העיתונות העברית בישראל נוכח מאורעות תרפ"ט". עמ' 21 בשער. אלימות זו אינה טיפוסית לשני הצדדים לסכסוך. ראו ניצן, טל. (2006) "גבולות הכיבוש: נדירותו של אונס צבאי בסכסוך הישראלי-פלשתיני", חיבור לשם קבלת תואר מוסמך באנתרופולוגיה, האוניברסיטה העברית. בע' 33.

46 <https://projects.mynet.co.il/business2/article/skvvg38pp> 46

47 ראיון עם גורם בכיר בחיל רפואה, 13.9.24. 47

48 United Nations, Human Rights Council, They Came to Destroy: ISIS Crimes against the Yazidis, A/HRC/32/CRP.2 (15 June 2016), available at www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/regular-sessions/session32/list-reports; Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, [Nigeria 2016 Human Rights Report](http://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/01/Nigeria-1.pdf), available at www.state.gov/wp-content/uploads/2019/01/Nigeria-1.pdf 48

2. יכולת תגובה מהירה ואפקטיבית לסיום מתקפת טרור מצד המדינה המותקפת – בפיגוע פשיטה, ההבנה שצפוי סיום מהיר של מתקפת טרור בידי כוחות הגנה מסודרים, מגבירה את המוטיבציה של הטרוריסטים לייצר כמה שיותר פגיעות בנפש בזמן מינימלי. עובדה זו משפיעה על היקף ההרג, לרבות של קורבנות הפגיעה המינית. מספר הרוגים גדול דורש מיקוד בזיהוי הקורבנות ולא בזיהוי פשעים אחרים שנעשו בהם. כמו כן, פגיעה כזו מותירה מספר מועט של ניצולים חיים, שלרוב ממילא יהיו מוכי-טראומה ואימה ומתקשים לספק עדות, שכן טראומה מינית ישירה או עקיפה בסביבה של מלחמה הינה בעלת השלכה קשה במיוחד.⁴⁹ גם בישראל, עדויות מהזירה החלו מגיעות שבועות לאחר המתקפה.⁵⁰

3. עוצמה צבאית ויכולת הגנה ביטחונית מפותחת – ליכולתה של המדינה להדוף מתקפת טרור במהירות וביעילות יש השלכות המשפיעות על זיהוי פשעי המין:

א. מניעת ביצוע פשעי מין ומגדר מתמשכים – במתקפת טרור קצרת-מועד קשה יותר להתחקות אחר פשעי מין ולתעדם. דפוס השימוש של ארגוני טרור המשיגים שליטה בשטח – כפי שקרה למשל עם ISIS או בוקו חראם – הינו של אלימות מינית מתמשכת שתוצאותיה ניכרות לעין, כמו: כפיית הריונות, שימוש בזנות ובסחר בנשים, הכפפה לסטנדרטים של דיכוי פטריארכלי נוקשה ועוד.⁵¹ יש לסייג קביעה זו ביחס לחטופות הישראליות, שגורלן מוסתר מהקהילה הבינלאומית, אף כי עדויות של חטופות ששוחררו מאששות הפעלת חלק מטקטיקות אלה על חלקן, כמו אונס, הלבשה בבגדים חושפניים וקטנים, שעבוד לניקיונות ולבישולים.⁵²

ב. הפיכת זירת הפשע לזירת קרב מובהקת בידי צבא מיומן – תגובה לוחמתית עזה פוגעת ביכולת שימור הראיות. איסוף ראיות הנעשה תוך כדי ניהול לחימה מלאה, עלול להיות מאד לא יעיל, ולעתים, בלתי אפשרי ממש. בישראל החלה הלחימה בזירות בהן בוצעו פשעי המין בשעות אחר הצהריים, והיא נמשכה כיומיים, ובעצימות נמוכה יותר, למעלה משבוע. מרואיינים רבים תיארו מציאות בה לא ניתן היה להקצות משאבים לעיסוק בזיהוי פשעי המין ותיעודם, בשל צרכים ביטחוניים שונים, ובהם מילוט אזרחים, מניעת חטיפת גופות, ועוד וכל זאת תוך ניהול לחימה וסכנת חיים מתמדת.

49 טראומה זו הינה כפולה, בשל החשש למות [International Protocol 2017 2nd Edition.pdf](https://www.un.org/.../International%20Protocol%202017%202nd%20Edition.pdf) בעמ' 236.

50 כך, ניתן לראות עדות אחת שהוקרנה באירוע באו"ם בתחילת דצמבר, 23; העדויות שמציינת פאטן בדו"ח שלה מתחילת מרץ 24' ועוד 2 עדויות חדשות בסרטה של סנדברג, שיצא בתחילת מאי 24'. עדויות נוספות ממשיכות להיחשף בימים אלה ממש.

51 ראו פירוט על שיטות אלה בדו"ח הראשון של מועצת הביטחון, בעמ' 8-10.

52 דיווח על ראיון של עמית סוסנה לנוי יורק טיימס שנחטפה וחזרה משבי חמאס לאחר 55 ימים והעידה, כי הייתה במשך כל שהותה בשבי תחת טרור מיני מצד השובה שלה "מוחמד", אשר שיאו התבטא באונס ברוטלי שנעשה באיומי אקדח – www.maariv.co.il/news/military/article-1086956. ר' עדותה של אביבה סגל שנחטפה וחזרה משבי חמאס לאחר 51 ימים והעידה שמחבלי חמאס מביאים בגדים לא הולמים לשבויים "של בובות. והפכו את השבויים לבובות על חוט שאפשר לעשות בהן מה שהם רוצים מתי שהם רוצים". מתוך עדותה שמסרה בישיבה בכנסת של השדולה למען נפגעות אלימות מינית ומגדרית במלחמת חרבות ברזל מיום 23.1.25 www.knesset.tv/committees/health/articles/63017. ר' דיווח של אמא של החטופה לירי אלבג שעדיין מצויה בשבי. אמא מסרה כי הגיעו אליה עדויות לפיה בתה נוצלת על ידי השובים שלה לעבודות בית סזיפיות, בהן ניקיון, טיפול בילדים והכנת אוכל – https://www.mako.co.il/news-israel/2024_q1/Article-e183ad42afo5e81027.htm. עדויות נוספות של חטופות שחזרו מהשבי סיפרו שהחטופה שעודנה מצויה בשבי חמאס, אגם ברגר, נאלצת לבשל ולנקות עבור מחבלי חמאס – www.mako.co.il/news-israel/2024_q1/Article.

4. קיומה של מערכת משפט מתפקדת, המכירה בחשיבות המאבק בפשעי מין – במדינות לא-מפותחות בהן ננקט טרור מיני, עולה החשש שהמדינה עצמה לא תדאג לטיפול בפשעי המין ואולי אף תאמץ טקטיקות של ביוש הקורבנות והתעמרות בהן, בשל תפיסה שמרנית⁵³. לפיכך סביר להניח שבמדינה מערבית הקורבנות יפעלו באופן הפוך, ויהיו אקטיביים בחשיפת הפשעים שבוצעו נגדם. לכן, היעדר או מיעוט עדויות, נתפס כמעיד על היעדר או מיעוט מקרים. אלא שבנוסף לשאר הסיבות המשפיעות על קורבנות פגיעות מיניות, טראומה קשה, סטיגמה וחשש מהתנכלות ברשתות החברתיות בזירה הבינלאומית מייצרים גם במדינה מערבית תוצאה דומה של שתיקה או הסתרה אצל הקורבנות המעטים ואצל העדים לפשעי המין.

סיבה נוספת לקושי במדינה מערבית בהקשר זה היא שככל שהמדינה הנפגעת מאופיינת בשלטון חוק חזק, ויש לה מערכת משפט מפותחת ועצמאית, הנמנעת מהרשעת חפים מפשע ומתפעלת מערך פלילי המטפל בפשעי מין שלא בהקשר של טרור – כך יש לה סיכוי נמוך יותר לנפק את ה"הוכחות" הנדרשות להכרה. לא בכדי קבעה פאטן בדו"ח שלה שאינה יכולה לייצר חיבור בין פשעי המין למלחמה (attribution), דרישה שבמשפט הפלילי המערבי חיונית ככלל להעמדה לדין.

5. קיומה של מערכת רווחה, המבטיחה טיפול מהיר בקורבנות – בהינתן העוצמות הפנימיות של מדינות מערביות, ההנחה היא שהמדינה המותקפת נזקקת פחות לתמיכת הקהילה הבינלאומית ולסיועה בהתמודדות עם זכות הקורבנות לסיוע, פיצוי וריפוי. בכך עלולה להילקח מהמדינה יכולתה להסתייע במנגנונים בינלאומיים מידיים לביסוס הכרה בפשעי המין, כמו UN Women. הנחה זו מתעלמת מהקושי התפקודי האדיר המאפיין מדינה שעברה אירוע כה מטלטל, ואת הצורך שלה בהכרה בפשעי המין לצורכי הגנה על הקורבנות מפני הכחשתם. אך מעבר לכך, היא מובילה ארגונים בינלאומיים להימנע מעיסוק בפשעי המין או אף להתעלם מהם, ובכך מזינה את היכולת של אחרים להכחיש את קיומם ויוצרת אפקט מצנן כלפי קורבנות בהווה ובעתיד מלהגיש תלונה.⁵⁴

6. אתיקה של הוכחה במדינה מערבית – מדינה מערבית רואה עצמה מוגבלת בחשיפת ראיות העלולות להשפיל את קורבנות האלימות המינית, מסיבות שונות: הגנה על פרטיות הקורבן, העלולה להיחשף לעין הציבורית, מה שעלול להוביל למתחים רגשיים, לתחושת בושה או השפלה, מניעת טראומה משנית בשל ניהול דיון פומבי העלול לעורר טראומת עבר של קורבנות⁵⁵; סטיגמטיזציה בשל חשש להאשמת הקורבן (Victim Blaming); מניעת תיוג חברתי של הקורבן בשל פרסום האירוע המתקשר, העלול לגרום לה להיות מתויג או

53 הדו"ח הראשון של מועצת הביטחון, בעמ' 39-41.

54 ראו בהקשר זה הקריאה החוזרת של גורמים ישראלים ל-UN Women לגנות את הפגיעה בנשים במתקפת ה-7 באוקטובר.

55 קביעה זשו אוששה בדו"ח בנושא שכתבה הנציגה המיוחדת של האו"ם לענייני אלימות מינית באזורי סכסוך, עו"ד פרמילה פאטן. [chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2024/03/report-mission-report-official-visit-of-the-office-of-the-srsg-svc-to-israel-and-the-occupied-west-bank-29-january-14-february-2024/20240304-Israel-oWB-CRSV-report.pdf](https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2024/03/report-mission-report-official-visit-of-the-office-of-the-srsg-svc-to-israel-and-the-occupied-west-bank-29-january-14-february-2024/20240304-Israel-oWB-CRSV-report.pdf) עמ' 13 אשר ניתחה את האתגרים הקיימים בשיח על פגיעות מיניות. ר' גם תקציר מחקר של איגוד מרכזי הסיוע לנפגע ונפגעות תקיפה מינית, קלר-חלמיש, כרמית וגואטה, קרן. (2024) "השלכות מלחמת אוקטובר 23 על נפגעות ונפגעי תקיפה מינית ודרכי ההתמודדות שלהן". במחקר נלקחו עדויות ממתמודדות עם טראומה מינית, אשר העידו כי העיסוק הציבורי בפגיעות מיניות במלחמה שהתרחשו במהלך הטבח ובשבי מציף ומייצר טריגרים לפגיעה שהן עצמן חוו בזמנו ומחייה את הטרומה - https://fs.knesset.gov.il/25/Committees/25_cs_bg_4933483.pdf

מזוהה עם האירוע לאורך חייה; הבטחת הבחירה והשליטה של הקורבן בנרטיב שלה ובאופן שבו היא מבקשת לעבד אותו, ועוד. כל אלה עלולים להתממש גם אם קיימת חשיבות עקרונית בעיסוק ציבורי באירועים כאלה, כדי להגביר מודעות, להילחם בתופעה ולדרוש צדק. בתקשורת הישראלית פורסמו למשל טורי-דיעה על כך שיש להימנע כלל מעיסוק בסוגיה, בשל אי-היכולת לקבל הסכמה של הקורבנות לעיסוק בפגיעה המינית בהן⁵⁶.

לסיכום, מדינת ישראל ספגה מתקפת טרור שונה מאד מהמוכר לה, הן במספר הגדול של מספר נרצחים ביממה אחת, הן באופי הפשעים שנעשו במסגרתה – פשעים קשים שלא ניתן היה להעלותם על הדעת, ועמם, פשעי המין. המתקפה יצרה כאוס אקוטי במערכות המדינה, שלרוב מתפקדות באופן תקין במדינה מערבית. על כן, ההמלצות הקיימות כיום בדו"חות של מועצת הביטחון של האו"ם לניהול מלחמה אפקטיבית בטרור ובתוצאותיו דורשות בחינה מחדש והשלמה. יש להתאימן גם לסוג כזה של מתקפת טרור פשיטה על מדינות מערביות, אשר דווקא בשל עוצמתן מחייבות הבנה של דפוסי השפעה ייחודיים שיש למתקפת טרור עליהן – והצעה של מנגנונים לטיפול להבא בזיהוי פשעי המין בהן. חובה לייצר הכרה בפשעי מין גם במקרים כאלה, שיביא לתיקון המערכות הקיימות במדינות מערביות ולעשיית צדק עבור קורבנות ברחבי העולם, ובעיקרם נשים, העלולות להיות חשופות בעתיד לפשעי מין בתוך מתקפת טרור כאוטית ובלתי ניתנת לדמיון.

3.4.2 הסינגולריות של פשעי המין למול פשעים אחרים

התמקדות דו"ח זה באתגר הראייתי בנוגע לפשעי מין אינה נובעת מתפיסה היררכית בהכרח של חומרתם, כמו שהיא נובעת מהייחודיות בעוצמת האתגר הראייתי המאפיינת אותם אל מול פשעים אחרים בכלל, ופשעים המבוצעים בחסות מתקפת טרור, בפרט. לא בכדי, גם הסדרי האחריות במשפט הבינלאומי מתייחסים באופן חריג לדפוסי ההוכחה של פשעים אלה.⁵⁷

להלן סיבות מרכזיות לייחודיות פשעי המין:

1. בזירת טרור, המטרה היא לגרום לכמה שיותר הרג, ולכן, גם קורבנות תקיפה מינית צפויים להירצח. מרגע שנרצחו, נוצר "מדרג עדיפות חקירתית" לפיו הפשע החמור מכל בזירה הוא הרצח, ולא העבירה שקדמה לו: **"כל צוות פורנזי בעולם יגיד את זה – הולכים על העבירה הכי חמורה בזירה"**⁵⁸. משאבי החקירה המוגבלים, לפיכך, מוסטים לזיהוי הפשע בעל המשמעות הנורמטיבית הגבוהה – קביעת סיבת המוות, המגדיר את המעשה כרצח. דמות משטרתית בכירה תיארה זאת בראיון: **"סיבת המוות היא הירי, לא האונס, אם ארע"**⁵⁹. תפיסה זו היא שאיפשרה בבסיס שורה התקדמות בתהליך הטיפול בגופה לשלב הזיהוי הפרסונלי.
2. לעיתים קרובות אין עדים לפשעי מין, אשר בדומה למצבי שגרה, נעשים במחשכים ואינם מתועדים

56 ר' למשל מאמר דעה מטעם פרופ' דפנה האקר – www.ynet.co.il/news/article/s1m5voiea גם מאמר דעה מטעם פרופ' אורית קמיר – www.haaretz.co.il/opinions/2023-12-06/ty-ar-ticle-opinion/.premium/0000018c3ec7-d826-ab9e-bfdf55cd0000 ר' גם ראיון של ד"ר שרי אהרוני חוקרת מגדר שגורסת שלא צריך לדבר בעת על פשעי המין בהתקפה. www.haaretz.co.il/news/education/2024-01-10/ty-article-magazine/.premium/0000018c-ef05-dob4-a7ce-ff67a0e70000

57 [International_Protocol_2017_2nd_Edition.pdf](http://www.un.org/International_Protocol_2017_2nd_Edition.pdf) (un.org) בעמ' 59-64.

58 ראיון בכיר במז"פ, 5.3.24.

59 ראיון בכיר במז"פ, 5.3.24.

בידי מבצעייהם. כך למשל תועדו רבים מפשעי העינויים, החטיפות והרצח של ישראלים ושודרו בעת גרימתם או לאחר מכן בפלטפורמות דיגיטליות שונות. תיעוד של מעשי האונס, לעומת זאת, כמעט ואינו בנמצא. ב-7 באוקטובר אלימות מינית תועדה במנעד הנמוך של חומרת סוגי האלימות המינית, כמו הצגת גופות עירומות ברחובות עזה, איום בכפיית הריון ונישואין ועוד.⁶⁰

3. המגבלה על היכולת להעמיד לדין על פשע שבוצע בזירת מלחמה, להבדיל מזירת פשע, מחלישה גם היא את המוטיבציה לחקור את פשעי המין. כדברי אותה דמות משטרית: **"מחבלים יועמדו לדין על רצח אזרחים, לא על אונס"**.

4. היכולת לקבוע בקלות יחסית ובאמצעים מינימליים את ביצוע הרצח ולעתים גם את העינויים הפיזיים שקדמו לו, לעומת הצורך בהשקעת משאבים אדירה בביצוע חקירה של פשע המין, אשר דורש מעורבות של רפואה משפטית ולא רק חוקרי זיהוי פלילי.

3.4.3 דוגמאות לאלימות מינית⁶¹ בחסות מתקפת טרור

דו"חות שונים משתמשים בהגדרה של אלימות מינית במתקפת טרור שאינה משקפת באופן מלא את אופייה הרב-ממדי. הרשימה המפורטת הבאה מבטאת לטעמנו טוב יותר את העובדה שאלימות מסוג זה מהווה כלי שליטה וכוח, המטיל השפעה פסיכולוגית מזיקה על קורבנותיה, לרבות פחד, השפלה וחוסר תקווה. לכך יש להוסיף את השימוש בטכנולוגיה ובמדיה החברתית, המאפשר להגביר את טווח האלימות המינית, ולהרחיב את השפעתה והשתרעותה.

60 ראו למשל תיעוד של גופתה הערומה למחצה של שני לוק, תיעוד סרטון החטיפה של החיילות במוצב נחל עוז.

61 רבים ממעשים אלה הודגמו במתקפת ה-7 באוקטובר. ראו למשל עדויות שנמסרו בדו"ח בנושא של פאטן. בעמ' 15-18 הדו"ח מפרט עדויות ממקומות כמו פסטיבל המוזיקה נובה, כביש 232, וקיבוץ רעים. עדויות נוספות נאספו מהמתקפות בקיבוץ בארי, קיבוץ כפר עזה, ובסיס צבאי בנחל עוז. ראו גם הדו"ח מטעם איגוד הסיוע של קלר-חלמיש וברגר. בעמ' 26-12 בדו"ח מתוארים מקרים רבים של פגיעות מיניות. חלק מהעדויות כוללות תיאורים מפורטים של אונס קבוצתי, אלימות מינית בברוטליות, והשחתת איברי מין. — Roni Ben Cnaan and Hadas Ziv, Sexual and Gender Based Violence as a Weapon of War during - the October 7 Hamas Attack, www.phr.org.i/wp-content/uploads/2023/11/5771_Sexual_Violence_paper_Heb-1.pdf.

נייר עמדה מטעם רופאים לזכויות אדם המתאר את פשעי המין במהלך המתקפה של חמאס ב-7 באוקטובר 2023 מכיל מידע על סוגים שונים של פגיעות מיניות: אונס אונס קבוצתי, אלימות מינית מגוונת, התעללות בגופות.

— עדויות מתוך דיון בכנסת בוועדה לקידום מעמד האישה על פשעי החמאס כלפי נשים בטבח 7 באוקטובר, חדשות הכנסת, 27 בנובמבר 2023. <https://main.knesset.gov.il/news/pressreleases/pages/press27.11.23j.aspx>

— תחקיר הניו יורק טיימס המביא עדויות לתקיפות מיניות המוניות ב-7 באוקטובר: www.nytimes.com/2023/12/28/world/middleeast/oct-7-attacks-hamas-israel-sexual-violence.html — תחקיר של ה"סאנדיי טיימס" לגבי עדויות לפשעי מין ב-7 באוקטובר – www.israelnatio-nalnews.com/en/news/381335

— עדויות של שורדים עדי ראיה מתוך פרק 7 של התוכנית "זמן אמת" בערוץ כאן – זמן אמת עונה 7 | העולם חייב לדעת – עדויות על מעשי האונס של חמאס בשבת השחורה

— עדות של שורדת השבי מיה שם, שנדרשה להחליף טמפון לצד אשה ששבתה אותה עם בן-זוגה. הגבר אמר לה בהמשך ימי השבי שלאחר שהתעלפה במהלך נסיונות אלה, ראה אותה "ללא תחתונים".

אונס או מעשה אינוס: מהווה את אחת מצורות האלימות המינית החמורות ביותר המופעלות על הקורבנות במצבי מלחמה או מתקפות טרור.

פגיעות באיברים אינטימיים: פגיעה מכוונת באיברים אינטימיים של הקורבנות נועדה להפעיל שליטה והשפלה נוספת באמצעות אלימות מינית.

כפייה לבצע אקט מיני: כפייה לבצע אקט מיני בעצמם, בטרוריסט או בקורבן אחר מהווה ניצול של כוח ושליטה פוגעניים במיוחד.

שאלות פולשניות: שאלות בנוגע למחזור, היריון או חיי המין של החטופות, משמשות כמנגנון השפלה ופגיעה באינטימיות שלהן.

ביצוע בדיקות חודרניות: בדיקות גניקולוגיות שנכפות על הקורבנות ללא הסכמתן, מהוות פגיעה חמורה בזכויות האדם והפרת הפרטיות האינטימית.

כפייה ליטול תרופות: כפיית הקורבנות ליטול תרופות הקשורות להיריון או לפוריות, כמו גלולות נגד היריון, פוגעת בגופן ובחירותן האישית.

גילוח שיער גוף: מהווה אמצעי לפגיעה בכבוד האדם ולהשפלה, וכשהוא נעשה גם על אברים מוצנעים, הוא הופך לאלימות מינית.

צפייה במצבים אינטימיים: כפייה על הקורבן להיות חשוף במצבים אינטימיים, כמו בזמן מקלחת, הלבשה, החדרת טמפון או עשיית צרכים, מה שמגביר את תחושת הפגיעות וההשפלה.

שיח מיני משפיל: ניהול שיח מיני פוגעני בין הטרוריסטים לבין עצמם או עם הקורבנות. במקרים מסוימים אף תיעשה התקשרות עם משפחות הקורבנות ואיום באלימות מינית כדי להגביר את סבלן הנפשי.

כפייה לדבר בקול ילדותי: פעולה זו נועדה לבטל את זהותן הבוגרת של הקורבנות, ולהפוך אותן לחסרות אונים במיוחד.

כפייה ללבוש בגדים קטנים ממידות הגוף וחשיפה נמשכת של הגוף: כפייה על הקורבן ללבוש בגדים שאינם מתאימים למידות גופה מוביל להשפלה נוספת ולחשיפה ופגיעות נמשכת.

איום לנישואין בכפייה עם הקורבן: הצהרה על כוונה להינשא לקורבן בעל כורחה, מהווה הטלת איום נמשך של אלימות מינית, כדי להפחיד ולשלוט.

פגיעה פסיכולוגית-מינית: איומים פסיכולוגיים כוללים תרחישי פגיעה מינית ממושכת, כמו אמירה לחטופה שהיא תישאר לגדל את ילדיו של החוטף, נועדו להעמיק את תחושת חוסר התקווה והשבר הנפשי.

דרישה לפשוט בגדים תחת איומים: כפיית הקורבנות, לרוב נשים, לפשוט את בגדיהן תחת איומים מצד התוקפים. פעולה זו נועדה להשפיל ולבזות את הקורבן על בסיס מיניותה, והיא משקפת אלימות מינית מובהקת שמטרתה הפגיעה בכבוד האדם והפעלת כוח על הקורבן.

חטיפה המלווה במגע פיזי באיברים מוצנעים ללא הסכמה: במקרים רבים, קורבנות חטיפה, ובעיקר נשים, סובלות ממגע פיזי בלתי רצוי באיברים מוצנעים שלהן במהלך החטיפה. מגע זה, שמתבצע בכפייה ותוך איום, מהווה שימוש באלימות מינית כאמצעי להשפלה ולכפיית שליטה על הקורבנות.⁶²

יצירת סיכון למגע מיני ולפגיעות מיניות: גם בהיעדר מגע פיזי ישיר, סיטואציות של בידוד קורבנות לצד קבוצות גברים יוצרות סיכון מיידי לפגיעה מינית.⁶³ מצב כזה מהווה אקט מגדרי של שליטה ואיום, כשהסכנה המתמדת לאלימות מינית נוכחת באוויר ויוצרת פחד וחוסר אונים.

חשיפה למעשים מגונים ולפגיעות מיניות: עדים לפשעי מין, גם אם אינם נפגעים ישירות, חווים טראומה נפשית קשה. צפייה באירועי אלימות מינית בזמן אמת או קליטת התרחשותם בכל חוש אחר מותירה את העדים פגועים נפשית, ובמקרים מסוימים הם אף סובלים מהשלכות חמורות של טראומה משנית בעקבות ההתעללות המינית שבביצועה נכחו.

טרור מיני טכנולוגי: פרסום של הפגיעות המיניות בציבור, בין אם דרך רשתות חברתיות או הפצת תכנים אינטימיים ברשת, נועד להשפיל את הקורבנות באופן פומבי ולהגביר את הפגיעה הנפשית והחברתית שלהם. פעולה זו משתמשת בטכנולוגיה ככלי להרחבת ההשפלה מעבר למרחב הפיזי ולהותרתה חשופה לצפייה חוזרת וליצירת נזק נפשי ארוך טווח.

62 העדות של מיה שם. דוגמא נוספת היא המקרה של מורן סטלה ינאי ונעה ארגמני, שנחטפו על אופנועים כאשר הושמו בכפייה מחוצות בין שני גברים. במהלך החטיפה, התרחש מגע פיזי באיברי גופן המוצנעים, ללא הסכמתן, מה שמעיד על השימוש באלימות מינית כאמצעי להשפלה והפעלת כוח כלפי הקורבנות.

63 למשל, השארת קטין/ה לבד עם בגירים (כמו החטוף הקטין יגל יעקב) או השארת אשה לבד עם גברים (כמו אצל עמית סוסנה, שם הסיכון התממש).

4. מקרה המבחן של מתקפת טרור הפלישה ב-7 באוקטובר:

סקירה וניתוח של פיגוע הפשיטה

מתקפת הטרור של חמאס ב-7 באוקטובר כללה שימוש באסטרטגיה שלבית רב-מימדית של יצירת כאוס נרחב. בחלוקה גסה, היא כללה מספר שלבים עיקריים: בשלב הראשון, החל בשעה 06:29 בבוקר מטח של ירי רקטי מסיבי מהרצועה לדרום ומרכז הארץ ונמשך שעות ארוכות. בחסות הירי הרקטי, חדרו בשלב השני אלפי מחבלים וחמושים דרך היבשה, האוויר והים במספר גלי פשיטה. המוקדים המרכזיים של גלי הפשיטות הללו התמקדו ביצירת נתיבי חדירה נוחים לשימוש כמו מעבר ארז; פשיטה על מוצבי הגבול הצבאיים וחדירה למפקדות בטחוניות אסטרטגיות, כמו בסיסי צבא ומשטרה; נטרול אמצעי התצפית והתקשורת של צה"ל, ובתוך כך פגיעה ושיבוש היכולת של צה"ל לפקד ולשלוט על הכוחות באזור; פשיטה על יישובים אזרחיים – קיבוצים וערים – וכיבושם, תוך ביצוע מסעות טבח, אלימות, הרס, חטיפה, שריפות וביזה בקהילות המקומיות וברכושן, וכן בריכוזי אזרחים שהיו בסביבה, בעיקר כאלה שחגגו במסיבות טבע. מתקפת הטרור כללה בשלב זה שימוש באלימות מינית חמורה כלפי אזרחיות ואזרחים ישראלים, הכוללת מעשי אונס קבוצתי, אינוס גופות, השחתת איברי מין ועינויים מיניים נוספים.⁶⁴ בשלב השלישי הצטרפו אזרחים עזתיים לנעשה ביישובים ובאזורי המסיבה. בשלב זה גם התמקמו מחבלי חמאס (לפי הערכה) בזירות השונות במטרה למשוך את כוחות החר"ב שבשטח למארבים מתוכננים ולפגוע ביכולת התגובה וההצלה שלהם.⁶⁵

4.1 פעילות מנגנוני חר"ב תחת מתקפת הטרור

במהלך פיגועי טרור, כוחות חירום מגיבים בשני שלבים עיקריים: כוחות תגובה ראשוניים, וכוחות תגובה משניים, כאשר לכל כוח תפקיד מפתח במתן מענה מידי למתקפה.

כוחות התגובה הראשוניים הם הראשוניים שמגיעים לזירת המתקפה, והמענה שהם נותנים מתמקד בטווח הזמן המידי בתוך הזירה ובמרחב הקרוב לה. כוחות אלו כוללים בדרך כלל את כוחות הביטחון וגופים המעניקים שירותי רפואת חירום. תפקידם העיקרי הוא לנטרל את האיום, לפנות נפגעים, לתת טיפול מציל חיים ולשלוט בסיטואציה. במסגרת השליטה הראשונית באירוע, כוחות התגובה הראשוניים אחראים גם על תחירת האזור ובידודו ועל הקמת מרכזי פיקוד ותיאום עם רשויות נוספות להמשך הטיפול. לאחר שהאיום המידי הוסר, מופעלים כוחות התגובה השניוניים, כשהמענה שהם נותנים מתמקד במטרות לטווח ארוך יותר: כוחות אלה כוללים צוותי טיפול בריאותי נמשך, צוותי חקירה ואיסוף מודיעין, מומחי זיהוי פרסונלי וזיהוי פלילי ומיצוב תשתיות. באופן כזה, כוחות התגובה הראשוניים מאומנים לטיפול במצבי לחץ קשים, בהם הזמן הוא קריטי להצלת חיים. לעומתם, כוחות התגובה השניוניים מצוידים במיומנויות מיוחדות לניהול מורכב יותר של חקירה ומענה הנדרשים לאחר חלוף הסכנה המיידית. חלוקה זו בין כוחות תגובה ראשוניים

64 קביעה זו אוששה במגוון דרכים, ובעיקר בדו"ח של פאטן.

65 www.haaretz.co.il/news/politics/2023-10-13/ty-article-magazine/.premium/0000018b-23d5-dd34-afdf-f7d755f10000

לשניוניים מתבססת על עקרונות ניהול חירום ותגובה לאירועים קריטיים, שמטרתה להבטיח תגובה מהירה, יעילה ומסודרת למצבי חירום. גישה זו מהווה מודל לניהול מצבי חירום בכל רחבי העולם.

חלוקה בסיסית זו מציעה לכאורה הבחנה פשוטה, אך אינה משקפת את מנעד התפקידים של היחידות השונות הפועלות תחת כל גוף. חלק מגופי החר"ב מכילים מספר רב של יחידות בעלות ייעוד שונה בשלבים שונים של המתקפה. לדוגמה, בעוד צה"ל מסווג ככלל ככוח תגובה ראשוני, הרבנות הצבאית מופעלת ככוח תגובה שניוני למתקפה. כדי להתמודד עם מורכבות זו, החלטנו לאמץ בדו"ח גישה רב-שכבתית. בשכבה הראשונה, בוצעה חלוקה דיכוטומית לכוחות תגובה ראשוניים ושניוניים. בשכבה השנייה, סווגו היחידות השונות שפעלו תחת כל גוף חר"ב תחת הקטגוריה הרלוונטית לתפקודן (ככוח תגובה ראשוני או שניוני).⁶⁶ גישה זו תסייע להציג בצורה בהירה ומעמיקה יותר את תפקידי היחידות השונות והקשרים ביניהם, ולאפשר לקוראים להבין את המורכבות של תגובה לאירועי טרור.

מתקפת טרור מורכבת בסדר הגודל של ה-7 באוקטובר מוגדרת בישראל כאר"ן של טרור-על,⁶⁷ המחייב הפעלת גופי חר"ב רבים שבמרכזם גופי ביטחון, שירותי חירום והצלה, שירותי סיוע וזיהוי חללים. למרבית הגופים הללו קיים נוהל או פרוטוקול פרטני לפעולות שעל הארגון לנקוט באירוע מסוג זה.⁶⁸ ראוי לציין כבר כאן כי בדיקתנו העלתה ששום נוהל קיים לא התייחס לאפשרות ביצועם של פשעי מין ולחובה לאסוף ראיות אודותם. בנוסף, תחת הכאוס שובשה במיוחד גם היכולת לזהות "בזמן אמת" בשטח את הפשעים שקרו ולעסוק בתיעודם.

אף שהניתוח להלן מתאר את תפקידו הייעודי העקרוני של כל גוף, חשוב להדגיש כי משלל הראיונות עולה תמונה שלפיה לפחות בשעות הראשונות של התגובה למתקפה, היה ריבוי של גורמי חר"ב שהגיעו לשטח ופעלו במקביל, חלקם ללא תאום כלל, תחת תאום חלקי ואף בניגוד להנחיות. בנוסף, הגיעו גורמים אזרחיים התנדבותיים שפעלו באופן עצמאי או הצטרפו בין לצבא, בין לכוחות ההצלה והחילוץ, עובדה שהקשתה מאד לשלוט בהתנהלות הכוחות בפועל. בולטת במיוחד בהקשר זה עדותו של מפקד צבאי בדרגת אלוף-משנה, שהצהיר בראיון: **"פשוט לקחתי נשק והגעתי"**.⁶⁹

66 ראו טבלה הכוללת הסבר קצר על כל גורם חר"ב ותפקידו בשטח כנספח א לדו"ח זה.

67 ראו ההגדרה מתוך מילון למונחי חירום במרחב האזרחי של רשות החירום הלאומית, 2021.

68 בנוסף לנהלים הפרטניים של כל גוף, במקרה של אר"ן מושמש מטעם משרד הפנים – נוהל פס"ח (פינוי, סעד, חללים) שמטרתו להתמודד עם מצבי חירום שבהם יש צורך לפנות אוכלוסייה מאזורי סיכון ולהעניק סיוע מידי לנפגעים. הנוהל מתייחס לארגון ותיאום בין גופים שונים, כמו צה"ל, המשטרה, מגן דוד אדום, כיבוי אש והרשויות המקומיות, במטרה להבטיח פינוי מהיר ומאורגן של האזרחים ממקומות מסוכנים. הנוהל כולל כמה שלבים מרכזיים: פינוי – הוצאת האוכלוסייה מאזורי סכנה לאזורי קליטה בטוחים. סעד – מתן סיוע ראשוני, הכולל טיפול רפואי, אספקת מזון, מים, וציוד חיוני לאוכלוסייה המפונה. חללים – טיפול בנפגעים ובאיסוף ופינוי גופות בצורה מסודרת ומכבדת. על הפעלת הנוהל אחראית בעיקר רשות החירום הלאומית ממשרד הבטחון (על תפקידי רשות החירום הלאומית ר' – www.mod.gov.il/Departments/Pag-es/rahel.aspx, שביקורות קשות נמתחו על תפקודה הלקוי (ראו: <https://shakuf.co.il/49421>). לנוהל פס"ח ר' www.gov.il/BlobFolder/dynamiccollectorresultitem/regulation-pessach-32/he/emergency_pessach_regulation-pessach_regulations-pessach-32-2.7.23.pdf

69 ראיון עם אל"מ א, 30.8.24. עדויות רבות לפעולות עצמאיות של אזרחים מופיעות באינספור מקורות פתוחים.

4.2 הגדרת כוחות חר"ב ראשוניים ושניוניים במתקפת הטרור ב-7 באוקטובר

לצורך כתיבת דו"ח זה השתמשנו בתחום הידע שעוסק ב"מגיבים ראשוניים" המגיעים לסביבת מתקפת טרור, כדי להוסיף עליו את תחום הידע החדש של מוכנותם לזיהוי פשעי מין ותיעודם. בניתוחנו הכנסנו חלוקה נוספת בין כוחות חר"ב ראשוניים לשניוניים, בהתאמה למדיניות הנהוגה בישראל באשר לחלוקת העבודה בין הכוחות השונים.⁷⁰

באופן מסורתי, המגיבים הראשוניים הינם:

א. גופי ביטחון

האחריות העיקרית של גופי הביטחון במהלך מתקפת טרור היא מניעה, נטרול של האיום והגנה על אזרחים. הדבר כרוך בפריסה מהירה של כוחות ביטחון וצוותי סיכול טרור לאזרחים המושפעים. כוחות אלו מאומנים להתעמת עם מחבלים חמושים, לאבטח תשתיות קריטיות ולהקים מערך מקיף של חסמים שיבלמו את התפשטות המתקפה. בנוסף, לגופי המודיעין תפקיד מכריע באיסוף מידע לזיהוי המבצעים ולמניעת מתקפות נוספות.

א.ו. צבא

צבא ההגנה לישראל (צה"ל) בעל תפקיד מכריע בתגובה לפיגועי טרור נגד אזרחים בישראל ובשטחיה. המטרה העיקרית שלו במהלך התקפות כאלה היא להגן על אזרחים, לנטרל את האיום הנשקף מטרוריסטים ולהשיב את הסדר והביטחון על כנו. במקרה של אירוע טרור, ובעיקר בקרבת גבולות המדינה, צה"ל הוא בין המגיבים הראשוניים.

לצה"ל יחידות רבות המיומנות במתן תגובה ראשונית רחבה לאירוע טרור, ביניהן:

יחידות קומנדו מיוחדות – יחידות אלו מאומנות להתמודדות עם מגוון תרחישים מורכבים, לוחמיה מיומנים בלוחמה בטרור ולוחמת גרילה, במתן תגובה מבצעית למצבי קיצון בתנאי שטח סבוכים, וכן במתן מענה לאירועים מורכבים כגון פיגוע מיקוח וחילוץ בני ערובה.

יחידות רפואה – חיל הרפואה של צה"ל מעניק טיפול מציל חיים כמגיב ראשוני ל"פגיעות מבצעיות". אף שהוא מיועד לסייע לחיילים, הוא מטפל גם באזרחים, בעיקר במצבים שבהם שירותי הרפואה האזרחיים עלולים להיות נטולי גישה, כבפיגוע טרור. יחידות רפואה של צה"ל, לרבות בתי חולים שדה וצוותי פינוי רפואיים, פרוטות לטיפול בנפגעים ולפינוי למתקנים רפואיים אזרחיים קבועים. חיל הרפואה של צה"ל פועל בתיאום עם מד"א ושירותי רפואה אזרחיים נוספים למתן טיפול ראשוני מקיף לפצועים.

יחידות סריקה, חילוץ והצלה – בצה"ל קיימת חטיבת יחידות סריקה (יס"ר), חילוץ והצלה (יחצ"א), שבמקרי חירום מוקפצות לאתרי קרב והרס על מנת לחלץ לכודים מתחת להריסות, הרוגים שגופתם נפגעה קשה ועוד.

דו"ח זה לא מוגבל לעיסוק בנוהל המדינתי, אלא מתמקד כוחות התגובה המרכזיים הראשוניים למתקפת הטרור או שזוהו כמי שיכולים היו לקחת חלק במשימת זיהוי הראיות לביצוע פשעי מין. לכן למשל, כוחות כבאות לא נכללו ברשימה זו, על אף תפקידם החשוב כמגיבים ראשוניים.

א.2. משטרה

משטרת ישראל היא לרוב הראשונה להגיב לטרור, בזכות יחידות פרוטות בזירה אזרחית לאבטחת השטח, פינוי אזרחים, התעמתות עם התוקפים ותיאום עם גופי ושירותי חירום אחרים. למשטרה יש מספר יחידות מבצעיות, בעלות ייעוד ורמת מומחיות שונה למתן מענה לאירוע ביטחוני. כוחות כמו משמר הגבול (מג"ב) למשל, פועלים באופן שוטף מול גורמי הביטחון השונים למתן מענה מיידי בעת אירוע ביטחוני, בין אם באבטחת צירים, פריסת מחסומים או בלקיחת חלק בלחימה ובמבצעים צבאיים (מעצרים ועוד). לצד היחידות הללו, קיימות גם יחידות מיוחדות המהוות צוותי תגובה מהירה, המאומנים בטקטיקות לוחמה ייחודיות. הבולטת שבהן היא היחידה המיוחדת למאבק בטרור – הימ"מ.⁷¹

ב. גופי חירום והצלה אזרחיים

צוותי שירותי רפואה נשלחים למקום אירוע טרור כדי להעריך את חומרת הפגיעות ולהעניק טיפול רפואי מיידי. בתי חולים ומרכזי טראומה מוצבים בכוננות גבוהה כדי לקבל ולטפל בחולים, עם צוות רפואי שהוכשר לטפל באירוע רב-נפגעים. התגובה הרפואית של ישראל לפיגועי טרור היא מהמתקדמות בעולם. להבדיל מיחידות החר"ב הצבאיות, מדובר ביחידות שבשגרה תיעוד הטיפול הרפואי שהן מייצרות משמש כראייה משפטית חשובה בכל הליך משפטי.

תחת קטגוריה זו נכללים: ארגון מד"א וארגון איחוד הצלה.

המגיבים השניוניים הינם, בעיקר:

ג. גופי זיהוי וטיפול בחללים, מכונים פתולוגיים וגופי חקירה

קטגוריה זו כוללת ארגונים הממונים על זיהוי, טיפול והגנה על כבודם של חללים ונפגעים באירועי טרור. גופים אלו פועלים בשיתוף פעולה עם כוחות הביטחון ושירותי החירום כדי לאסוף מידע, לבצע זיהוי מדעי ולתעד. בנוסף, קטגוריה זו כוללת גם ארגונים ורשויות העוסקים בחקירת פשעים, ניתוח ראיות ואיסוף מידע רלוונטי לאירועי טרור. גופים אלה פועלים לשם הבטחת צדק לקורבנות, לניצולים ולמשפחותיהם, תוך שימוש בטכנולוגיות מתקדמות ובשיטות חקירה מקצועיות.

תחנות ריכוז חללים מוקמות בעת תרחישי קיצון וחירום שונים. באתרים אלה יבוצע הליך מדעי של איסוף נתוני זיהוי מהחללים, לצורך זיהויים והבאתם לקבורה. ייעוד תחנה כזו היא להוות מקום ריכוז חללים בחירום לפני הקבורה, בו מתבצע תהליך מקצועי (מדעי) של איסוף נתוני זיהוי מחללים בשילוב משטרת ישראל והמרכז הלאומי לרפואה משפטית. לתחנה זו תפקיד מרכזי כגורם המארגן האחרון לאיסוף ראיות מהגופות של קורבנות.

תחת קטגוריה זו נכללים: ארגון זיהוי קורבנות אסון (זק"א), והמכון הלאומי לרפואה משפטית (אבו כביר), מז"פ, הרבנות הצבאית הראשית ומחנה שורה, על היחידות המרכיבות אותו.

משטרת ישראל אחראית, בנוסף לתפקידה המבצעי, על מערך החקירה כמגיב שניוני מדינתי. יחידות זיהוי פלילי וצוותי חקירה מיוחדים ממלאות תפקיד **בלעדי** באיסוף ראיות ובזיהוי קורבנות בזירת פיגוע. שוטרים עובדים לצד צוות רפואי כדי לתעד ולעבד את הזירה, תוך שימור ראיות לצורך ניתוח פורנזי. מחלקות החקירה השונות אחראיות על חקירת הפשיעה בישראל, וניזונות גם מניתוח הראיות. כחודש לאחר המתקפה, החליטה המשטרה לרכז את חקר פשעי המין בידי יחידה 105, שהינה יחידה ייעודית למאבק בפשיעה נגד קטינים במרחב המקוון.⁷² חקירת המקרים לא הופקדה אם כך בידי מי שמיומנותם היא בחקר פשעי מין, למרות סדר הגודל של הפגיעה. היחידה יצאה באופן חלקי בלבד בקריאה מוסדרת לארגונים לבוא לתת עדות, ולא מעט מהמרואיינים טענו בפנינו שלא מסרו עדות או שמסרו עדות בפני יחידות משטרה אחרות או שמסרו עדות בפני היחידה רק לאחר זמן ממושך מאז מתקפת הטרור.

ד. בתי חולים, מרכזי טראומה ומרכזים לטיפול נמשך

לבתי החולים ומרכזי הטראומה בישראל יש תפקיד קריטי בטיפול בנפגעים מאירועי טרור. בתי החולים ברחבי הארץ מצוידים ביחידות טראומה מיוחדות ובמחלקות מיון המסוגלות לטפל באירועי נפגעים המוניים. במצב של אירוע רב נפגעים בתי החולים צריכים לעבור ממתכונת טיפול בשגרה למתכונת טיפול בחירום, בהתאם להנחיות משרד הבריאות.⁷³ בנוסף, קיים נוהל משטרתי המתייחס לשיתוף פעולה בין משרד הבריאות למשטרת ישראל באירוע אר"ן,⁷⁴ בנוגע לפצועים או חללים אלמונים, המחייב את בית החולים להפעיל "מרכז מידע אר"ן" בנוגע למי שהגיעו אליו.

תחת קטגוריה זו נכללים: כל בתי החולים בישראל ומרכזי סיוע נפשי.

4.3 הצגת פעולתם של כוחות החר"ב

במסגרת המיפוי שביצענו זהו כלל הגופים המעורבים במתן מענה ראשוני ושניוני למתקפה. מתוך כלל הגופים, בחרנו להתמקד ביחידות הרלוונטיות לאיסוף הנדרש לביסוס הראייתי של ביצוע פשעי המין, וכן בגופים שהוכחו כרלוונטיים מבחינה פונקציונאלית לסוגיה הראייתית, בהתבסס על תפקידיהם המיוחדים והפוטנציאל שלהם להנגיש ראיות חשובות שיכולות לתרום להליכי החקירה והמשפט.

www.police.gov.il/join/unit-105 72

73 היערכות בתי החולים מתמקדת בהכנת חדרי טראומה וחדרי ניתוח, בהכנות לקראת הטיפול המהותי בנפגעים על ידי רופאים בכירים והכנת שרשרת טיפול היררכית המורכבת מרופאים מומחים שיטפלו, ינהלו ויקבעו את סדר קדימויות הטיפול בנפגעים. על פי נוהל הבריאות, על בתי החולים לתגבר את כוח אדם, להפסיק פרוצדורות שאינן דחופות ולפנות מקום במחלקות הרפואה הדחופה. ראו: עקרונות התמודדות מערכת הבריאות עם מגה אר"ן, משרד הבריאות.

74 נוהל מס' 03.300.014 שת"פ משטרת ישראל ומשרד הבריאות בנושא זיהוי קורבנות באירוע רב הפגעים.

הבחינה של כל גוף חר"ב בוצעה בהתאם לפרמטרים הבאים:

1. תיאור כללי של גורם החר"ב

סקירת תפקידיו הייעודיים וההקשר המבצעי (תורת לחימה) בעת אר"ן.

2. הפרעות הנגרמות מהטרור והכאוס

בחינת האופן שבו השפיעו האירועים על יכולתו לפעול בהתאם לדרישות המבצעיות הקיימות.

3. המלצות ראשוניות

הצגת פרקטיקות עתידיות המיועדות למקסם את יכולתו לזיהוי ואיסוף הראיות להוכחת פשעי מין במצבים של מתקפות טרור.

לתיאור גופי החר"ב השונים והתנהלותם ב-7 באוקטובר כפי שעלו מהראיונות – [ראו הנספח לדו"ח](#)

בנספח לדו"ח זה מפורטת פעילותם של כוחות החר"ב השונים במתקפת ה-7 באוקטובר בהתאם לפרמטרים הללו. חלק זה מבוסס על עשרות ראיונות שנערכו עם מגוון רחב של גורמים בשטח, מהם עולה הכאוס שבמסגרתו כוחות אלה נדרשו לתפקד. נספח זה שופך אור על הנסיבות שהובילו לנזק הראייתי החמור בנוגע לפשעי המין. עדויות רבות מהשטח המפורטות בנספח א' לדו"ח מתארות את הקשיים הללו מנקודת מבטם של המגיבים הראשוניים והשניוניים. עדויות אלה, שנאספו ממגוון גורמים בשטח, כולל אנשי ביטחון, רפואה וחילוץ, מצביעות על האתגרים באיסוף ראיות בזירות פשע מורכבות, תחת אש ולחץ של חילוץ מיידית. לשם הבהירות, הקשיים מתוארים בתמצית בפרק 4.1 "עיקרון הכאוס – הנזק הראייתי", על מנת להמחיש כיצד השפיעו באופן ישיר על פוטנציאל הראיות והנזק שנגרם להן. הדו"ח חושף את ההשפעה הישירה של קשיים אלה על ניהול הראיות, גם בקריאת החלק הנוכחי של הדו"ח, ובכך להמחיש את האתגרים המשמעותיים בהוכחת פשעי מין בתנאים קשים אלו.

3

4

3
32

5

5. פרדיגמה ראייתית חדשה להוכחת פשעי-מין המתרחשים תחת מתקפת טרור

5.1 עיקרון הכאוס – הנזק הראייתי

מתקפות טרור מאורגנות יוצרות אתגרים רבים הקשורים לזיהוי איסוף, ותיעוד הראיות לפשעי המין. ראשון, הוא זה הנוגע לחוסר המודעות לכך שיייתכן בכלל ביצוע של פשעי מין במתקפה קצרת-מועד, שמטרתה בעיקר הוא הרג מקסימלי של אזרחים. לכך נוסף ייחודה של מתקפת טרור למול ניהול מלחמה, שעניינו ביצירת הכאוס כחלק מטקטיקת המתקפה: כאוס הוא מצב של אי סדר, אַנְדְרָלְמוּסְיָה, הרס פיזי אדיר-מימדים והשבתת מערכות תגובה וזיהוי בהכנסתן למצב שיתוק ומעבר לפעילות השרדותית בלבד. מסקירת העובדות ומהראיונות עם אנשי כוחות החר"ב, עולות תימות ברורות המשרטטות את מאפייניו של הכאוס האדיר שיצרה מתקפת הטרור של חמאס.

לכאוס השלכות ישירות על שיבוש יכולתן של מערכות מדינתיות לפעול כנדרש כדי לזהות את ביצוע פשעי המין של חמאס ולתעדם ראייתית, והוא הוביל ליצירת נזק ראייתי שיטתי ונרחב בנוגע להוכחתם. בכך אין לומר שאין ראיות לפשעי המין, אלא שחלק נכבד מהן נפגע, באופן המחייב שינוי של תפיסת היקף וטיב חובת ההוכחה של קיומם.

נזק ראייתי הוא תוצאה בלתי נמנעת של כאוס, ונוגע למספר קטגוריות עיקריות:

1. **איסוף ראיות תחת אש וחשש לחטיפת גופות, לרבות זיהוי ותיעוד:** מתקפת טרור מייצרת זירה מבצעית לוחמתית, המסכנת את חייהם ובטחונם של הנמצאים בה. אחד הקשיים הבולטים הוא הצורך לאסוף ראיות בשטחי קרב פעילים. תחת אש ממושכת, העדיפות העליונה של הכוחות בשטח היא הצלת חיים וחילוץ, ולא איסוף ראיות. דמות ביטחונית שראתה נרצחות עירומות הבהירה כי **"היה חשוב להציל את מי שאפשר, לא לעסוק במי שנהרג"**⁷⁵; דמות משטרתית אחרת אמרה **שראתה תחתוני נשים וחזיות פזורים בשטח, אולם הבינה שעליה להתרכז בהצלת חיים**⁷⁶. זיהוי פשעי מין דורש זמן, שהינו מוגבל יותר בזירה כזו. אמירות חוזרות בראיונות, כמו **"היינו תחת אש"** או **"מעולם לא התנסו בטיפול חירום ופינוי תחת אש"**⁷⁷ מבהירות זאת. בעיקר כוחות החר"ב הלא-לוחמים עמדו בסכנת חיים בעצמם, ונדרשו לעזוב מהר כל הניתן את הזירות. נסיבות אלה מובילות להזנחת איסוף ראיות משמעותי. גם לכוחות רפואיים צבאיים **"הייעוד הוא עיכוב מינימלי בשטח, לעתים תוך דילוג על פרוצדורה רפואית"**⁷⁸. חשש נוסף דרמטי שחייב הזזה של גופות מהזירה ולעתים ב"העמסתן" יחד למקום אחר היה החשש מחטיפתן, שאף התממש בנוגע לגופות רבות. כך היה במסיבה ברעים ובחלק מהמוצבים הפרושים לאורך הגבול. **"העלו במהירות עשרות גופות על משטח נגרר למשאית והוציאו אותן אלינו"**⁷⁹.

75	ראיון מפקד צבא קרבי בכיר, מיום 30.8.24.
76	ראיון מפקדת משטרה בכירה, מיום 2.4.24.
77	ראיון איחוד הצלה, מיום 29.8.24.
78	ראיון מפקד בחיל רפואה, מיום 13.9.24.
79	ראיון מפקד היס"ר, מיום 21.10.24.

2. **איסוף ראיות מזירות רבות, גדולות, פתוחות ומורכבות:** ההרס הפיזי האדיר והכאוס באזורים שנפגעו, הכוללים גופות רבות וזירות קרב מורכבות, מקשים על איסוף עדויות וממצאים פורנזיים, שלרוב הינם עדינים. האקראיות של זירות טרור יוצרת גם "זירת פשע פתוחה", שלה נוסף האתגר של זיהוי פרסונלי (מיהי הפרסונה שהינה "גופה"), הקודם לזיהוי סיבת המוות. זירות הפשע אינן מתועדות כהלכה או שהממצאים בהן אינם זמינים בשל תנאי השטח. באזורים שבהם התרחשו הקרבות, חלק מהמבנים קרסו או נשרפו, עובדה המקשה על גישה לזירות ונדרש להפעיל זירות רבה כדי למנוע פגיעות נוספות לכוחות החילוץ. **"זירה כזו היא ההיפך המוחלט מ'זירה סטרילית', ומקשה מאד על עבודת המז'פ".**⁸⁰

3. **איסוף ראיות בתנאי טראומה משנית:** זירות טרור אינן זירות פשע מין רגילות, אלא רוויות בקורבנות פגיעה ורצח ברברי ומסיבי, עובדה המקשה על זיהוי ותיעוד פשעי המין. עצם קיומם של פשעי המין הנחשבים לפוגעניים במיוחד מקשה אף הוא על יכולת עבודה מאורגנת ונטולת טראומה. טראומה מתוארת כתגובה פסיכולוגית ורגשית לאירוע המסכן את הרווחה הפיזית והנפשית של האדם. לעומת זאת, טראומה משנית, הידועה גם כמתח טראומטי משני (secondary traumatic stress) היא תופעה שבה אנשים הנחשפים בעקיפין לאירועים טראומטיים שחווים אחרים, מפתחים תסמינים דומים לאלו של ניצולי טראומה ראשונית, גם אם הם עצמם לא נמצאו בסכנה ישירה לפגיעה. מרואיינים רבים ציינו ש"מחקו" והדחיקו מזכרונם מחזות שראו. מרואיינת בכירה בכוח שיטור אמרה שבשל רצונה להצליח לתפקד: **"השתדלתי לא להסתכל על גופות, אפילו לא על גופות השוטרים שפיניתי"**. היא אף העידה שראתה **"נשים ערומות בפלג גופן התחתון"**, אולם לא התעכבה עליהן, שכן הבינה ש"אין יותר כיצד לסייע להן" ומטרתה הייתה לאתר ניצולים.⁸¹

4. **גביית עדויות מניצולים/ות ומגיבים/ות תחת טראומה ראשונית ומשנית:** ניצולים של מתקפת טרור אלימה נדרשים למסור עדות ולשחזר את אשר חוו, בעוד הם עדיין נתונים בטרומה קשה הן ברמה האישית, והן ברמה הלאומית. במצבים כאלה, קיים קושי לגבות, כמו גם לבסס, עדות קוהרנטית וברורה שתוכל לשמש כראיה בבית משפט או במסגרת חקירה בינלאומית. ניצולים לרוב ממילא יהיו מוכי-טראומה ואימה ומתקשים לספק עדות, שכן טראומה מינית ישירה או עקיפה בסביבה של מלחמה הינה בעלת השלכה קשה במיוחד. כך גם אצל המגיבים הראשונים – חלק מהמרואיינים ציינו כי מסיבה זו לא העידו במשטרה במשך חודשים או בכלל. בכיר בגוף חילוץ אמר ש"עד היום יש אנשים שיש אצלם תמונות שלא העבירו לאיש ולא מסרו עדות, מתוך קושי נפשי".⁸²

אחת הפרקטיקות להתמודד עם הטרומה הקשה היא **הימנעות דווקא מעיסוק בה**, עובדה הגורמת לסירוב או אי-מסוגלות לתת עדות.⁸³ במקרה של מסיבת הנובה, למשל, ציינה מנהלת של צוותי תרפיה שהחלטה המקצועית-נפשית הייתה בשל כך לא לאפשר לאלפי הניצולים שהגיעו לדבר על מה שקרה במסיבה, כדי למנוע מהם טראומה נוספת. **"הצוות עודד את הניצולים לעסוק רק בהבנת מצבם הנוכחי, כדי להצליח לייצב את מצבם ולהתקדם הלאה, מתוך הנחה שטיפול פסיכולוגי אינדיבידואלי בהמשך יהיה המקום המתאים לטפל בסוגיות אישיות"**.⁸⁴

80 ראיין בכיר מז"פ, מיום 5.3.24.

81 ראו הרחבה של מורכבות זו תחת הנספח לדו"ח.

82 ראיין אוטמזגין זק"א, מיום 18.6.24.

83 ראו [International Protocol 2017 2nd Edition.pdf](https://www.un.org/international-protocol-2017-2nd-edition.pdf) (un.org) בעמ' 240.

84 ראיין מנהלת חוות המרפא, מיום 10.10.24.

5. מיעוט שורדות ושורדים שנותרו בחיים: במציאות של מתקפת טרור שבה מתבצע רצח המוני, רבים ורבות מקורבנות פשעי המין לא שורדים כדי להעיד על מה שעברו, וקולם נעלם והועלם. ברוב המקרים, גם תתקיים "בליעה" של הפגיעה בהם, שכן הפגיעה מפשעי מין לרוב אינה גלויה לעין כל, להבדיל מבפשיעה אחרת, שסימניה הפיזיולוגיים ניכרים לרוב מסקירה חיצונית של הגופה.

6. זיהוי ותיעוד תחת עומס נרצחים והרוגים דורשי-זיהוי פרסונלי: כמות נרצחים גדולה מחייבת את כוחות החר"ב ליצור סדר עדיפויות של "מטרות-על" כמו פינוי זיהוי פרסונלי על-פני חקירת פשעים שחומרתם הפלילית נמוכה מרצח, והעלולים לגזול זמן ומשאבים מאותן "מטרות-על". זו הפכה המציאות בישראל משעה שכלל חוקרי המז"פ, המיומנים היחידים בישראל בחקר פורנזיקה, מילאו את התפקיד הנוסף הייחודי להם, של זיהוי קורבנות אטון. דמות בכירה במז"פ הבהירה כי **"יש העדפה חד-משמעית לזיהוי הגופה בכזו כמות אדירה של הרוגים"** וכי לא היה שום טעם לעסוק בחקר עבירות מעבר לזיהוי העבירה הבולטת של רצח. כך גם בהקשר הצבאי **"בשורה, ההיערכות הייתה ל-50 חללים ביום, ואחרי 72 השעות הראשונות כבר היו אצלנו 309 חיילים הרוגים"**. בתנאים אלה אפילו קביעה מדויקת של סיבת המוות הייתה בלתי אפשרית, והיא הוגדרה כ**"סיבה מבצעית"**.⁸⁵

7. זיהוי ותיעוד בידי כוחות לא-מיומנים: כוחות חר"ב אינם מוכשרים לזהות פשעי מין. העדר המיומנות שלהם תורם לאי-זיהוי, לתיעוד לקוי גם במקרה של חשד לזיהוי, ולעתים אף להיעדר חוסן בתהליך הזיהוי, העלול לפגוע באיכות הזיהוי והתיעוד. לא בכדי, גם צוותי חקירה מיומנים התקשו לנתח את החומרים שהגיעו לידיהם מהשטח.⁸⁶ חלק מכוחות החר"ב כל-כך מקפידים על גבולות תפקידם המקצועי, שגם באירוע הנוכחי לא סטו מתפקידם. מפקד בכיר ביותר של יחידת סריקה אמר שראה **"אישה עירומה לגמרי בפלג גופה העליון"** ולא רק שלא צילם אותה, אלא פעל מיד **"לכסות אותה"**, כפי שפועלת יחידתו תמיד.⁸⁷

8. ריבוי גורמים "מזהמים" בזירות הפשע: זירות הפשע נחשפות למגוון רחב של גורמים, הפועלים בזירה ממניעים שונים בזמן שונה. הכוחות הראשונים המגיעים לזירות עוסקים בלחימה ובהגנה על החיים, ולאחריהם יגיעו כוחות חילוץ וזיכוי מבנים מחומרי נפץ ומטענים. במקביל לכך או לאחר מכן (תלוי בזירה) מגיעים לזירה כוחות הזיהוי והתיעוד. קרי, ישנה תנועה בלתי מבוקרת של אנשים בזירה, התורמת לזיהום הראיות הקיימות. נוכחות בלתי מבוקרת של אנשים בזירות, המבצעים בהן פעולות שונות, הכוללות מגע לא מקצועי עם זירות אלו, פוגעת באיכות הראיות, אף אם זהו כאלה. כך סיפר למשל בכיר בגוף חילוץ שהיו הכוח המחלץ הראשון שהגיע לדרום בערב ה-7 באוקטובר, אך כבר מצא באחת הזירות **"מקבץ של 100 גופות שהוזזו וכוסו והובאו לנקודת ריכוז אחת"**.⁸⁸

85 ראיון מפקד בחיל הרפואה, מיום 16.9.24.

86 קביעה זו אוששה בדו"ח של פאטון, בעמ' 14-12 לדו"ח. הסיבות כוללות קשיים בתיאום בין הרשויות, מיעוט בעדויות ניצולים ועדים, נזק רב שנגרם לגופות שנמצאו, התערבות לא מקצועית בזירות הפשע, וכן אובדן ראיות בשל פעולות חילוץ והצלה. הדו"ח מתאר גם את הקשיים של הצוות במשימה עצמה לאסוף עדויות ישירות על תקיפות מיניות, בעיקר בשל הטראומה הקשה שעוברים הניצולים והרצון של רבים מהם לשמור על פרטיותם.

87 ראיון מפקד היס"ר, מיום 21.10.24.

88 ראיון אוטומזגין זק"א, מיום 18.6.24.

9. ריבוי גורמים הפועלים בשטח ללא תיאום: בזירות טרור גורמים שונים פועלים בשטח, ביניהם צבאיים ואזרחיים, כשכל אחד מהם פועל בהתאם לפרוטוקול שונה, והם חסרים הבנה משותפת של הצורך בשימור ראיות או תיאום ביניהם. הדבר יוצר פערים בהתנהלות, המקשים על תיעוד מסודר ושיטתי.

לסיכום, מאפיינים אלה של הכאוס הנוצר במתקפת טרור דווקא מדגישים את הנזק הראייתי המובנה שמקורו בקושי באיסוף הוכחות ברורות ומוצקות, ומחדדים את האחריות המוסרית והמעשית של ארגוני הטרור לכאוס שנוצר ולהעמקתו את אותו נזק ראייתי.

כדי להבין את ההשלכות המלאות על הראיות ועל הנזק להן, הדו"ח מסתמך על עדויות רבות מפי המגיבים הראשונים, המתוארות בפירוט בנספח א'. למרות שרק חלק מהעדויות נשזר לעיל, יש בהן להמחיש את ההשפעה הישירה על פוטנציאל הראיות, על האתגרים בזיהויין ועל הנזק שנגרם להן. פירוט נרחב יותר של החוויות של המגיבים ניתן כאמור למצוא בנספח א', הממחיש את חומרת הדברים בצורה מפורטת יותר.

5.2 דוקטרינת "הנזק הראייתי" במתקפת טרור

הכרה בפגיעות מיניות תחת מתקפת טרור הינה חשובה וקריטית, בעיקר לקורבנות, אבל גם לעולם החופשי באשר הוא, המבקש להילחם בטרור בכלים מגוונים העומדים לרשותו. דו"ח זה ממחיש את הקושי לבסס הכרה זו מבחינה ראייתית הנחוצה במצבים של כאוס שנוצר על ידי ארגוני טרור. הכאוס יוצר קשיים משמעותיים בשימוש במנגנוני הזיהוי, התיעוד והחקירה הנדרשים במדינה מתוקנת. קשיים אלה מעכבים את ההכרה בפשעים לא רק בהקשר המשפטי הפורמלי של העמדה לדין, אלא גם במישור הלא-משפטי בו עוסק הדו"ח, אשר גם במסגרתו נדרשת הכרה שכזו. לאור זאת, העיקרון המארגן שדרכו יש להתבונן על האתגר הראייתי בהוכחת פשעי מין בחסות מתקפת טרור חייב להשתנות כך שייתן ביטוי לקיומם המובנה של קשיים ראייתיים ושל האחריות המוסרית והמעשית של ארגון הטרור לכאוס שיצר אותם.

פתרון אפשרי להתמודדות עם הקושי הראייתי האדיר בהוכחת פשעי מין תחת מתקפת טרור עשוי להימצא באימוץ הרעיון שבבסיס הדוקטרינה המשפטית בדבר "נזק ראייתי". דוקטרינת הנזק הראייתי היא עיקרון משפטי שפותח בדיני הנזיקין ומטיל אחריות על גורם שפגע בסיכויו של אדם אחר להוכיח את תביעתו המוצדקת בעקבות נזק שנגרם לו.⁸⁹ במילים אחרות, כאשר גורם מסוים פועל באופן שמקשה על אדם אחר להוכיח את הנזק שגרם לו, הוא עלול לשאת באחריות משפטית גם על הפגיעה בסיכויי ההוכחה הללו, ולא רק על הנזק הישיר עצמו. ההיגיון העומד בבסיס הדוקטרינה הוא להבטיח צדק ושוויון בין צדדים במשפט. אם אדם נמנע מלהציג ראיות או פוגע בהן או מקשה על איסופן, הוא פוגע באופן בלתי הוגן ביכולת הצד שכנגד להוכיח את טענותיו ולקבל סעד על נזקיו. דוקטרינה זו נוצרה נוכח הכלל המשפטי שלפיו החובה להוכיח רכיבים שונים בגרימת הנזק כדי להטיל אחריות בגינו, מוטלת ככלל לפתחו של הניזוק. הותרת נטל זה על הניזוק גם במצבים בהם המזיק פגע ביכולתו של הקורבן לבסס ראייתית את הנזק, יצרה מציאות בה הניזוק נותר ללא פיצוי, דווקא משום שהמזיק פגע באפשרותו להוכיח את תביעתו. בהינתן שהאסטרטגיה של ארגוני

Stein, A., & Porat, A. (1996-1997). Liability for uncertainty: Making evidential damage actionable. *Cardozo Law Review*, 18, 1891-1929.

טרור היא השלטת כאוס שהשלכותיו הראייתיות קשות, יש לראות בארגון טרור שמחבל באמצעות השלטת כאוס ביכולת המדינה המותקפת להפעיל את מנגנוני השגרה או החירום שלה להוכחת ביצוע פשעי מלחמה מיניים כמי שאחראי לכך.

מתוך הבנת מנגנון הפעולה של ארגוני הטרור, כפי שתוארו לעיל, התנאים להחלת הדוקטרינה יהיו כדלקמן:

1. קיומה של מתקפת טרור מסוג פשיטה, שנמצאו במסגרתה "אינדיקציות קונקרטיות" איכותיות לביצועם של פשעי מין.⁹⁰

אינדיקציות אלה כוללות, בין היתר: פגיעות באברי מין, איזוק ידיים או רגליים, ירי באברי מין העלול לטשטש ראיות לפגיעה מינית, שריפת גופות העלולה לטשטש ראיות לפגיעה מינית, גופות שהופשטו מבגדיהן, אברי מין חשופים, שטפי דם ליד אברי מין, מציאת קונדומים בזירה או על הטרוריסטים. בעיקר בנוגע לנשים, יש לבחון גם: גופות שרגליהן מפושקות, מציאת גופות של נשים יחד לאחר העברתן מקום ומציאת פריטי לבוש תחתונים. לרשימה יש להוסיף אינדיקציות חזקות מאד כמו עדויות של שורדים/ות הנחזות מהימנות וכיוצא באלה.⁹¹

ההתייחסות לאינדיקציות כבסיס להעמדת חשד לאלימות מינית הועלתה זה מכבר בהקשר של סכסוך אלים. בפרוטוקול מקיף בנושא העוסק בתיעוד פשעים אלה הוגדרה רשימה של נסיבות שחייבות לעורר חשד באשר ביצועם.⁹² הרשימה בסיסית ביותר, ומתייחסת למצבים, כגון: פשיטה על בתים או מקומות עם ריכוזי נשים, מעשי ביזה, פלישת נקמה בסכסוך נמשך ועוד. הרשימה שערכנו אנו, לעומת זאת, מחמירה בהרבה, ודורשת אינדיקציות המהוות למעשה מעין "ראיות לכאורה" לביצוע פשעי המין, ולכן מאפשרות גיבוש של חזקה ממש באשר לביצועם.

2. המתקפה בוצעה בידי ארגון טרור שאינו רואה עצמו כמחויב לדין הבינלאומי ולכללי המשפט הבינלאומי ההומניטרי, ולכן ניתן להניח שפעל מבלי להיות כבול להם, וללא כל גורם מרסן.

90 בהקשר זה יובהר שעל אף שהעדויות טרם נבחנו ע"י בית המשפט, הרי שמדובר בעדויות בעלות משקל ראייתי לא מבוטל. זאת בהתבסס על כך שמדובר בעדים אובייקטיביים שאין ביניהם כל קשר אישי ו/או לקורבנות שהעידו על דפוס פעולה דומה ושיטתי במוקדים שונים. זהו רף נמוך, בהתחשב בכך שאף בשגרה, ניתן להרשיע בעבירות מין גם כשמדובר בהרשעה המתבססת על עדות יחידה של המתלוננת, כאשר אין בנוסף כל ראיות חיצוניות. על אף שמטרת הדו"ח אינה כוללת דיון מקיף בסוגיות משפטיות מובהקות, ראוי לפתח דיון מעמיק ורחב יותר בהמשך בנוגע להגדרה המשפטית לעדויות ראשוניות אלו, תוך כדי התבססות ואבחנה של דוקטרינות קיימות הדומות במהותן. כמו למשל: בהליך פלילי: קיומן של "ראיות לכאורה" הדרושות לביסוס מעצר עד תום הליכים. ראיות אלו הינן ראיות גולמיות שיש בהן כשלעצמן, כדי להביא להרשעת נאשם. ר' לעניין זה סעיף 21(ב) לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו-1996.

91 חלק מאינדיקציות אלה ניתן למצוא למשל בדו"ח של ה-COI לעיל בהערה 5.

92 [International Protocol 2017 2nd Edition.pdf\(un.org\)](https://www.un.org/ru/ida/investigation/International%20Protocol%202017%202nd%20Edition.pdf) ראו רשימת האינדיקציות בעמ' 24.

3. מתקפת הטרור גרמה לכאוס ולשיבוש פעילותן של מערכות המגיבים הראשונים והשניוניים של המדינה המותקפת וליכולתן לתעד את הפשעים.

נדגים את המהלך להעברת נטל ההוכחה המוצע כאן באמצעות 2 דוגמאות:

במקרה הראשון, מרואיין שהשתתף מתוקף תפקידו בזק"א בפינוי גופות מבתי אזרחים באחד מיישובי העוטף, ציין כי הבחין בקונדום משומש זרוק על רצפת חדר הממ"ד המשפחתי באחד הבתים אליהם פלשו מחבלים ושניכר עליו ששהו בו.⁹³ זוהי אינדיקציה איכותית, המקימה חזקה שבוצע באותו בית פשע מין, אשר אלא-אם-כן תיסתר, תיכנס למניין התקיפות המוכרות. המרואיין עצמו לא חשב כלל לתעד את הממצא, מתוך "הבנה" שאין דרך לבדוק את הקונדום ולהוכיח מי השתמש בו.

במקרה השני, אשת משטרה סיפרה שראתה תחתונים וחזיות של נשים פזורים לאורך כביש 232.⁹⁴ זוהי אינדיקציה איכותית להפשטה אסורה שלהן, אשר אלא-אם-כן תיסתר, תיכנס למניין התקיפות המוכרות. המרואינת עצמה לא חשבה כלל לתעד את הממצא, מסיבות שונות.

ההצדקה המרכזית להפעלת הדוקטרינה היא אם כן ההבנה שבמתקפת טרור, אף שהרג הוא העומד במרכז הפעולה הטרוריסטית, עלולה להתבצע לצידו גם אלימות מינית. מרגע שאלמות מינית עלולה להתרחש, הרי שיש לראות בכאוס שמשליט ארגון הטרור במתקפה כלי המייצר שיבוש ראייתי מובנה, שהתגובה לו היא התייחסות אל הארגון כמי ששיבש את יכולתה של המדינה להוכיח שאכן ביצע פשעי מין, למרות מציאת אינדיקציות, אלא אם כן יוכיח אחרת. בעוד שדוקטרינה זו משמשת במשפט האזרחי להטלת אחריות משפטית מלאה על נתבעים, השימוש המוצע בה פה נעשה שלא במסגרת משפטית פורמלית ובמנותק מניהול משפט. אין בכך כדי לומר שהדוקטרינה אינה מתאימה להסדרת הרף הראייתי בניהול הליכים משפטיים, אלא שהפעלה שלה בהליך משפטי דורשת דיון ועיון מעמיקים יותר מזה המוצע פה, ודורשת עיצוב בהתאם לתנאיו ומטרותיו של כל הליך משפטי כזה: לאומי, בינלאומי, פלילי או אזרחי.

דוקטרינת הנזק הראייתי מהווה אם כן כלי נוסף בארגז הכלים למאבק בטרור, שבכוחו להרתיע ארגוני טרור מלהסתמך על כך שיוכלו לנצל את החוסר המובנה בראיות להוכחת פשעי מין שביצעו. מדינות, כמו גם אורגנים בינלאומיים, יוכלו במקרה של אינדיקציות לכך להפעיל כנגד ארגון הטרור חזקה שבוצעו פשעי מין, אשר על ארגון הטרור יוטל הנטל להפריכה. העברת הנטל מיועדת לאפשר הכרה מהירה, הן במישור הלאומי הן במישור הבינלאומי בביצועם של פשעי המין, בשל חשיבותה המעשית של ההכרה, שעניינה ריפוי, החלמה, עשיית צדק ותיקון, גם אם ברמה הראשונית בלבד ובשל ההבנה שפרטיקה זו הופכת חלק מטקטיקות הלחימה של ארגוני טרור. חשוב לחדד השימוש בעקרון זה מיועד לסיטואציה הייחודית של ביצוע פשעי מין בחסות מתקפת טרור, ואינו מוצע בשלב זה לשימוש במקרים של פשעי מין "עצמאיים", שמקורם אינו במתקפת טרור.

93 ראיון מתנדב זק"א, מיום 11.4.24.

94 ראיון מפקדת משטרה בכירה, מיום 2.4.24.

5.3 על חשיבותה של הכרה בביצוע פשעי מין החת מתקפת טרור מסוג פשיטה

הצורך האקוטי בהכרה בביצועם של פשעי מין בשגרה בוסס היטב זה מכבר.⁹⁵ הציווי הפמיניסטי האוניברסלי למנוע מקורבנות פשעי מין הסתרה, השתקה ובושה תקף גם במקרה של מתקפת טרור. מסר בהיר ואוניברסלי זה יעודד קורבנות תקיפה מינית, באשר הן, לספר ולהעיד על הפשעים שבוצעו בהם או במי שהיו לצידם. הכרה הינה תנאי לעשיית צדק גם בזירת טרור, שם קשה במיוחד לזהות ולתעד פשעים אלה. הסיבות לחשיבותה של הכרה מהירה הן מגוונות, וכוללות בין היתר:

1. הכרה כתנאי לריפוי:⁹⁶ אי-הכרה בחוויה או אירוע טראומתי יוצרת מצוקה היכולה להתבטא בתסמינים קשים, ובראשם מחשבות טורדניות, ערעור תחושת הביטחון, חוסר אמון בזולת, תחושות של בושה ואשמה, אי השלמה עם קיומה של הטראומה והשלכות על התפקוד. תחושות אלה יוצרות התעסקות אובססיבית נוספת ומשנית לחוויה הטראומתית העיקרית. לעומת זאת, הכרה באירוע הטראומתי מנטרלת תחושות אלה ומאפשרת התרכזות בהתעסקות בריפוי.⁹⁷ ככל שהזמן בין שלב הפגיעה המינית להכרה בקיומה קצר יותר, כך מתקצר גם הזמן לריפוי וגדל הסיכוי להחלמת הקורבן.⁹⁸ בהקשר הקונקרטי של פשעי מין בחסות מתקפת טרור יש להתייחס גם לקורבנות משנית בסבירות גבוהה של עדים לפגיעות המיניות, של כוחות חר"ב, שתפקידם מעמיד אותם בחשיפה גבוהה מזוועות,⁹⁹ ושל הציבור הרחב, בעיקר של קורבנות עבר, העוברים חידוש של הטראומה, עקב היחשפות לביצועם של פשעי-המין במתקפה. ההכחשה אף היא גובה מחיר נפשי מהציבור הכללי, ובעיקר מנשים.¹⁰⁰ משכך, ההכרה חיונית גם לריפוי של קבוצות גדולות אלה.

2. הכרה כבסיס לעשיית צדק משפטי: תנאי הכרחי להנעת הליך משפטי וקבלת סעדים משפטיים הוא הכרה ראשונית, מחוץ למערכת המשפט, בביצוע פשעי המין. הפעלת המערכת המשפטית, כשלעצמה, נוטעת ברמה הפרטנית (של הקורבן) וברמה הציבורית משמעות של צדק המתבטא בהבהרת גבולות מוסריים וחברתיים יצירת הרתעה.

3. הכרה כמאפשרת מתן קול לקורבן והעברת הבושה לתוקף (לארגון הטרור): בושה היא רגש מכונן בפגיעות מיניות, המתעורר גם כשמדובר בפשעי מין שגיננו שלהם אינו שנוי במחלוקת כבמתקפת טרור, ועלול לגרום לקורבנות להימנע מלדבר או להיחשף. הכחשת הפגיעה המינית משתקת ומשתיקה את הקורבן, גורמת לה

Herman, J. L. (1992). *Trauma and recovery: The aftermath of violence*. Basic Books. 95

Urrieta, L. (2019). Indigenous Reflections on Identity, Trauma, and Healing: Navigating Belonging and Power. *Genealogy* 2019, 3, 26. <https://doi.org/10.3390/genealogy302002>. 96

מתוך הרצאתה של ד"ר ריבי פריי, יום עיון "אלימות מינית ומלחמה" מכללת אחווה, 10.3.24. 97

מתוך הרצאתו של פרופ' גבי שרייבר, יום עיון "אלימות מינית ומלחמה" מכללת אחווה, 10.3.24. 98

Greinacher, A., Derezza-Greeven, C., Herzog, W., & Nikendei, C. (2019) Secondary traumatization in first responders: a systematic review, *European Journal of Psychotraumatology*, 10- 99

ר' מחקר של עמותת "נשים לגופן" בנושא "השפעת המלחמה על בריאותן של צעירות", המראה כי 80% מהנשאלות שנחשפו להכחשת פשעי המין חוו פגיעה רגשית כתוצאה מכך. www.wtb.org.il/israel-today-artical 100

לפקפוק במציאות שחוותה ונוטעת בה רגשות אשם. הכרה היא לפיכך ההפך הגמור מהכחשה, ורק בידיה להוביל לדיבור וריפוי ולא להשקטה והשתקה.¹⁰¹

4. הכרה כחיונית להעמדת מנגנוני טיפול: הכרה בהקשר זה הינה קריטית הן במדינה שנפגעו אזרחיה הן כלפי חוץ. כלפי פנים, מלבד השבתת מערכות הזיהוי והצורך להתמודד עם השבת השליטה, נתקלנו בהכחשה, התעלמות ואפילו התנגדות להכרה בקיום פשעי המין, מסיבות שונות, ובראשן, חשש מדה-מורליזציה שמקורה בהשפלה קולקטיבית. באחד הראיונות, דמות משטרית בכירה הצהירה ש"כל העניין הזה קשה **מדי לציבור לשאת אותו**".¹⁰² בשל כך, נפגעות פעולות חקירתיות ובוודאי שנפגעת המוכנות המדינתית ובניית מערכי סיוע אפקטיביים לקורבנות. מערכי הסיוע מיועדים הן לקורבנות הטראומה הראשונית הן לקורבנות הטראומה המשנית. מטרה נוספת היא לאפשר תיעול של האנרגיות המדינתיות ושל האנרגיה של הקורבנות לטיפול ולשיקום, תחת שיופנו לעיסוק בהוכחת ביצוע פשעי המין בתנאים של כשל הוכחתי מובנה.

כלפי חוץ, ההכרה חיונית לצורך הפעלת כלים במישור הבינלאומי בידי אורגנים בינלאומיים המציעים מומחיות ורציפות תפקודית בהעמדת כלים טיפוליים, תגובתיים ומניעתיים שהמדינה השרויה בכאוס מתקשה בשלבים ראשונים להציע. על ארגונים אלה חלה חובה להפעיל את הכלים שהוסמכו להפעיל במקרים של פגיעה מינית מסיבית, והפעלת הדוקטרינה תקל עליהם בפעולתם זו. בכך תוגשם מטרתם כארגונים פמיניסטיים-בינלאומיים להכיר בפשעי המין באופן מיידי ותוך שימוש בפרוצדורה פשוטה, אפילו כשמדובר בפשעי מין.¹⁰³

5. הכרה כגורם לצמצום הפצת פייק ניזוז: בעידן הדיגיטלי מידע זורם בקצב מהיר שכמעט ואינו נשלט. הרבה מהמידע הדיגיטלי ברשתות החברתיות מגיע ממקורות לא מהימנים וזורעי כאוס, העלול להיות שקרי ואף מזויף. הכרה מהירה בפגיעות המיניות תנטרל את המוטיבציה להפיץ מידע לא אמין. מוטיבציה כזו עשויה לבוא הן ממכחישי הפגיעה, הן ממי שטוענים לפגיעה, ופגיעתם בקורבנות ובטיפול בהם עלולה להיות זהה. כך למשל מוכר סיפור של גורם חר"ב ישראלי שהתראיין רבות בנוגע לראיות לפשעי מין לכאורה שראה, אולם סיפורו הופרך בהמשך בידי גורמים ישראליים רשמיים.¹⁰⁴

6. הכרה כגורם לצמצום המוטיבציה ל"סחיטת ראיות" בדרכים לא ראיות: סכנה נוספת האורבת לפתחו של הליך נמשך של אי-הכרה בפשעי מין שבוצעו היא הזנת מוטיבציה אצל גורמי חקירה לייצר ראיות בדרכים לא לגיטימיות, המנוגדות למשפט הבינלאומי.

לסיכום, הכרה היא יותר מהוכחה. היא השלב הנובע ממנה ומהווה חבל הצלה וצעד חשוב לקראת עתיד בהיר יותר עבור נשים, עבור משפחותיהן ועבור כולנו.

Schnittker, J. (2022). What makes sexual violence different? Comparing the effects of sexual and non-sexual violence on psychological distress. *SSM-Mental Health*, 2-
www.sciencedirect.com/science/article/pii/S266656032200055X 101

מתוך שיחה של פרופ' ביטון עם דמות חקירתית בכירה ומרכזית, מיום 17.3.24. 102

ראו למשל הפרוטוקולים הפשוטים להוצאת הודעה מטעם UN Women, שביכולתם להניע מהלך חיוני של הכרה בביצוע פשעי מין. www.unwomen.org/en/about-us/guiding-documents 103

ראו www.ynet.co.il/news/article/ryzodvj1r 104

6. מסקנות והמלצות

פרק המסקנות וההמלצות נועד לספק תובנות מעשיות מקיפות עמוקות לגבי הנושאים שנדונו בדו"ח מחקר זה. לאור בחינת הנתונים והפרספקטיבות השונות, עולה כי חשוב לנקוט במספר צעדים חיוניים על מנת להיערך באופן מיטבי למתקפות עתידיות. ההמלצות שיתוארו בפרק זה מתמקדות בגיבוש פרוטוקולים של פעולות מיטביות שאפשר לבצע כדי לשפר את עבודת גופי החר"ב בכל הנוגע לזיהוי ולתיעוד פשעי מין תחת מתקפת טרור. מערך פעולות אלה כולל התמקדות במקביל בחיזוק הקשרים בין יחידות הסייבר לבין גופי החקירה, שיפור תיאום בין גופי הביטחון והמשטרה, והכנה יסודית לפשעים חמורים, במיוחד פשעי מין, בזמן אירועי פלישה. באמצעות יישום המלצות אלו, ניתן לקדם תהליך שיטתי ומעמיק יותר, שיביא לתוצאה מיטבית בתחום הביטחון והחקירה.

הבסיס המחקרי לקביעת המסקנות בפרק זה נובע מתהליך מקיף ויסודי שכלל איסוף וניתוח נתונים ממקורות שונים, והראיונות עם דמויות בתפקידים מגוונים מכוחות החר"ב. במהלך המחקר, התמקדנו בהבנת הדינמיקה של אירוע הטרור ושל התנהלות כוחות החר"ב, אשר נוכח המציאות של מתקפת טרור הפכו למי שביכולת חלק מהם האפשרות לצמצם את היקף נזק אובדן הראיות הנגרם תחת הכאוס של המתקפה. פעולות אלו אפשרו לנו לזהות מגמות ודפוסים, ולחשוף את הקשיים והפערים הקיימים בתיאום בין גופי החקירה השונים. חשיבות המסקנות שנובעות מהמחקר היא קריטית להיערכות למתקפות עתידיות דומות, שכן הן מציעות בסיס לתהליכים שיכולים לשפר את המוכנות המקצועית והתגובה של מערכת גופי החר"ב, ולסייע במניעת הישנות של אירועים חמורים.

1. שיתוף פעולה בקרב גופי חר"ב בהקשר החקירתי

שיפור תיאום בין גופי החר"ב והמשטרה בחקירת פשעי מין

מחקר זה מצביע על קושי מהותי לפיו חלק מהמרווינים הבהירו כי עד לרגע מועד הריאיון עם צוות המחקר לא נקראו לתת עדות בנוגע לפשעי המין. עוד התברר כי מעולם לא נעשתה הכרזה ברורה פורמלית ומוסדרת כלשהי אצל גופי החר"ב בנוגע לביצוע פשעי המין, באופן שיחל מהלך פרואקטיבי למול גופי החקירה. זאת ועוד, רק לאחר סיום שלבי החקירה המודיעינית של גופי הביטחון, נעשתה פנייה יזומה אליהם בקשר לפשעי המין. כלומר, חקירת פשעי המין לא הייתה חלק אינטגרלי מהחקירות שביצעו כוחות הביטחון והמודיעין במהלך מתקפת הטרור. רק בשלבים מתקדמים מאוד של החקירה הפלילית, באיחור ניכר, ולאחר שחלק מהנשאלים כבר לא תוחקרו, עלה הרעיון לחבר בין גופי המודיעין לגורמי האכיפה הפלילית. מצב זה משקף חוסר תיאום בין גופי הביטחון והחקירה בכל הנוגע לפשעים חמורים אלו ובהחלט ייתכן גם שחוסר מודעות לנושא ואולי אף סדרי עדיפויות ברורים בין בטחון "מדיני" לבין בטחון "מיני".

שילוב מודיעין פלילי מהשלבים הראשוניים של החקירה

על גופי הביטחון והמודיעין להיערך לאפשרות של פשעי מין כחלק מהמתקפה. לשם כך, עליהם לשלב איסוף מודיעין פלילי הנוגע לעבירות מין כבר בשלב התשאולים והחקירות המודיעיניות הראשונות של הטרוריסטים, ולא להמתין לפנייה מאוחרת מהמשטרה, העוסקת בלעדית בנושא. הדבר יבטיח שהחקירות יתנהלו במקביל, על-מנת שלא יתפספו עדויות או מידע קריטי במהלך התקופה הראשונית, כשזיכרון העדים והראיות טריים יותר.

תיאום ושיתוף מידע בזמן אמת בין גופי המודיעין למשטרה

יש להקים מנגנון מתואם שיבטיח שיתוף מידע יעיל בין גופי המודיעין והמשטרה, באופן שוטף, ובזמן אמת. המנגנון יבטיח שחקירות בנוגע לפשעים חמורים, כמו פשעים מיניים, יקבלו תשומת לב מיידית ולא יידחו לשלבים מאוחרים, עובדה העלולה לפגוע באיסוף הראיות.

הגברת המודעות של חוקרי המודיעין הביטחוני לפשעי מין

על חוקרי המודיעין הביטחוני לעבור הכשרות שיתמקדו בזיהוי דפוסים הקשורים לפשעים מיניים בזמן אירועי טרור. התפיסה המקובלת היא שמודיעין עוסק בהקשר בטחוני-לוחמתי בלבד, והעלאת המודעות לחשיבות חקר פשעי המין תאפשר לחוקרים לזהות אינדיקטורים לפשעי מין או לתשאל עליהם בזמן תחקורים מוקדמים של עצורים, ובכך לספק מידע חשוב לחקירה הפלילית בשלב מוקדם יותר.

הקמת צוותי חקירה ייעודיים משולבים

יש להקים צוותי חקירה משולבים של גורמי מודיעין ומשטרה, שיפעלו באופן מקביל לחקירת האירועים מזווית בטחונית-לוחמתית, ויוכלו לזהות, לתשאל ולחקור עבירות חמורות, כולל פשעי מין. צוותים אלה יפעלו בצורה מתואמת כבר בשלב הראשון של החקירה, מה שיאפשר זרימה מהירה של מידע רלוונטי.

חקירה מוכוונת אינדיקציות

במקום לחקור מגיבים רק בנוגע לשאלה האם היו עדים ל"פשעי מין", יש לבדוק גם אם היו עדים לאינדיקציות שכאלה. המלאכה של השלמת הדברים נוכח הכאוס תיעשה בנפרד.

2. הכנה למתקפות עתידיות

הגברת מוכנות למתקפות

הכנה אפקטיבית לקראת מתקפות טרור עתידיות היא קריטית להבטחת ביטחון הציבור ולצמצום נזקי הפשעים העלולים להתבצע בה. חשוב לבצע הכשרה לכוחות הביטחון ולצוותים הרפואיים, בדגש על הגברת המודעות לסוגי הפשעים האפשריים שיכולים להתרחש במהלך אירועים כאלה, ובראשם פשעי המין. הכשרה זו יכולה לכלול סדנאות, הרצאות ותרגולים שמטרתם להעניק לעוסקים במלאכה את הכלים והידע הנדרשים כדי לזהות ולאבחן פגיעות מיניות בזמן אמת. בנוסף, יש לקיים תרגולים וסימולציות שידמו מצבים אמיתיים של מתקפות טרור, כדי לאפשר תרגול תגובות מהירות ומדויקות, ולחוות מצבי לחץ ושיבוש שיכולים להתרחש בשטח. המטרה היא להכין את הצוותים להתמודדות עם כאוס, ולוודא שיש להם את היכולת לנהל את הסיטואציה בצורה מקצועית ויעילה, הן במובן הכללי, ובעיקר בנוגע לזיהוי פשעי המין ולתיעוד ראייתי שלהם.

תגבור והרחבת/הקצאה-מחדש סמכויות ליחידות המתאימות ביותר, בהתאם למדרג של התאמה למשימה
יש למפות ולזהות מתוך כלל גופי החר"ב את אלה המתאימים ביותר לאיסוף ראיות תחת תנאי לחימה, בהתאם למדרג התאמתם למשימה. על הגופים המתאימים להיות בעלי יכולת תפקוד במצבי סיכון גבוה, ובמקביל להיות מצוידים ומוכנים – גם נפשית – לתעד ראיות פליליות בדבר פשעי המין. תגבור כוח האדם של גופים אלו והגדלת המשאבים העומדים לרשותו, הן מבחינת היקף הסמכויות שלו הן מבחינה חומרית, יסייע

ליחידות להתמודד עם איומים עתידיים מסוג זה. חסך קריטי בישראל נחשף בישראל משעה שכלל חוקרי המז"פ, המיומנים היחידים בישראל בחקר פורנזיקה, מילאו את התפקיד הנוסף המוקצה רק להם, של זיהוי קורבנות אסון. חיוני למשל להכשיר יותר כוח אדם לזיהוי לאחר מוות, כדי לא לשתק את כלל כוחות המז"פ. הכשרות ייעודיות לזיהוי ראיות בשטח, כמו גם הארכה מדודה ומפוקחת של זמן הפעולה בשטח, יבטיחו איסוף ראיות איכותי ומקיף יותר, תוך איזון מתמיד בין צורכי התיעוד לבין רמת הסיכון המבצעי. בכיר בזק"א מספר שלמרות "שנתן הנחייה למתנדבים לצלם, חלק ניכר מהם לא עשו כן, משום שהוטמעה בהם ההבנה שהדבר אסור עליהם בידי המשטרה. נדרש שינוי של הפרוטוקול, כדי שירגישו שמותר ואף חובה עליהם לעשות זאת".¹⁰⁵ גם מפקד היס"ר הבהיר שחייליו "נדרשים בפקודה לא לצלם, וברור שרק אם תשונה הפקודה, יפעלו אחרת".¹⁰⁶

3. תיעוד והערכה

תיעוד שיטתי

גם במקום בו תיעוד בזירה מוגבל, יש לנסות ולפתח דרכים לתיעוד בדיעבד באמצעות הקמת מערכת תיעוד שיטתי נוחה לשימוש ככל האפשר ויצירת מסד נתונים הן קריטיות להבנת הדינמיקה של אירועי טרור וללימוד מהניסיון שנצבר בשטח. מערכת כזו תאפשר לאסוף ולנתח נתונים בצורה מסודרת, כולל רישום מפורט של האירועים, פעולות שננקטו, והאתגרים שהועמדו בפני הכוחות בשטח. חשוב לבסס את מסד הנתונים בהתאם לכללי אתיקה והצפנה שיגובשו בידי הגוף המתכלל, שמטרתם להגן על זכויות הפרטיות של הקורבנות ושל העדים.¹⁰⁷ חלק מאנשי זק"א מחזיקים במידע "שאינם מראים מחשש לפגיעה בפרטיות המצלמות".¹⁰⁸

תיעוד זה לא רק יסייע בהבנת תופעות פשיעה שונות וחדשות, כמו פשעי המין באירוע טרור במדינה מערבית, אלא גם ישמש כבסיס להפקת לקחים עתידיים. בנוסף, יש לכלול הערכות לאחר האירועים, בהן ניתן לבחון מה עבד בצורה אפקטיבית ומה לא, וזאת על מנת לשפר את התהליכים והנהלים בעתיד. תהליך זה יאפשר למידה מתמשכת והפקת לקחים חיוניים, תוך שמירה על שקיפות והגברת האמון הציבורי במערכות הביטחון, שלרוב נפגעים מאד בעקבות אירוע טרור.

4. העלאת מודעות והכשרה

העלאת מודעות כבסיס לזיהוי: חשוב להגביר את המודעות לאפשרות של ביצוע פשעי מין במהלך מתקפות טרור במסגרת הכשרות שוטפות, בדגש על אירועים מבצעיים ופעולות טרור. הקשר בין מודעות לבין יכולת זיהוי הוא משמעותי, שכן חוסר מודעות לאפשרות קיומם של פשעי מין תחת מתקפת טרור הוא מחסום רציני להתנהלות מקצועית בזמן אמת, אפילו נוכח ממצאים קשים בשטח. הדבר עלול להוביל אף לאי הבנה בנוגע למשמעותו המשפטית והפיזית של מה שנגלה לעין. דוגמה מוחשית לכך עלתה בראיון עם אשת רפואה

105 ראיין אוטמזגין זק"א, מיום 18.6.24.

106 ראיין מפקד היס"ר, 21.10.24.

107 ראו הצעות לשיקולים בעת גיבוש פרוטוקול כזה אצל [International Protocol 2017 2nd Edition.pdf](https://www.un.org/ru/press/docs/2017/170624_151.pdf) (un.org) בעמ' 151.

108 ראיין אוטמזגין זק"א, מיום 18.6.24.

ממחנה שורה, אשר ראתה "גופת אשה כרותת שד" בהליך הזיהוי הפרסונלי, אך זה לא תועד או הועבר לבחינת אפשרות של תקיפה מינית. העלאת המודעות לאפשרות קיומו של מה שנתפס כבלתי-אפשרי תביא לפיתוח כלים מקצועיים שיסייעו לצוותים לזהות סימנים פיזיים ואינדיקציות לפשעי מין כבר בשלבים מוקדמים, תדרבן תיעוד שלהם ותסייע במניעת אובדן ראיות פוטנציאליות.

הכשרה מקצועית לתיעוד ראיות תוך התמודדות עם זירה העלולה לגרום לטראומה

יש להכשיר לתיעוד ראיות בזירה המייצרת בהתמודדות רגשית עם מראות קשים בזירה. הכשרות אלו יסייעו להישיר מבט לאינדיקציות חזותיות חריגות, ויכינו את הצוותים להתמודדות עם מראות קשים. דוגמה קיצונית לכך עלתה בראיון עם אשת כוחות הביטחון, שאמרה שהסיטה את מבטה כשראתה אשה עירומה, כדי שלא ייחרט במוחה המראה שלה. ובכך נמנע תיעוד של האינדיקציה שניכרה באותה אישה.¹⁰⁹ הכנה רגשית זו חיונית למניעת הלם ולשיפור התפקוד במצבי לחץ קיצוניים. מאחר שאנשי היחידות הם הראשונים שמגיעים לזירה ומפנים את הגופות, הפניית תשומת לבם לפרטים אלו היא קריטית.

הכשרה ייעודית לזיהוי היתכנות לפשעי מין באמצעות אינדיקציות

כחלק מההכשרה, יש לשים דגש על זיהוי מאפיינים חריגים שהינם אינדיקציות היכולות להצביע על תקיפות מיניות או אלימות קיצונית. לדוגמה, שברים באגן, כריתת שדיים, השחתת איברי מין, "העמדה" מיוחדת או מיקום מיוחד שבו נמצאה הגופה, ריבוי גופות נשים יחד או סימני חבלה חריגים כמו סימנים כחולים על הגוף (כאשר במרבית המקרים המוות נגרם מירי). זיהוי מאפיינים אלו יאפשר לצוות לזהות גופות שעברו אלימות מינית או פגיעות נוספות שדורשות בדיקה מעמיקה יותר.

דוגמא לכך היא חובה חדשה לתעד למשל הפשלת בגדים ולא רק לגוף הקורבן. כך למשל, בצבא הדגש הוא על "רפואה מבצעית", ולכן ממילא לא ייעשה תיעוד של הפשטה ממדים.¹¹⁰

הכשרה ייעודית לתיעוד ראיות לביצוע פשעי המין

יש להכשיר באופן ממוקד את צוותי הגופים כדי להקנות להם מיומנויות בסיסיות אך איכותיות בתיעוד ראיות, בהתחשב בתפקידם כמגיבים ראשוניים. הכשרות אלו יאפשרו לכוחות לבצע פעולות תגובתיות מיידיות בשטח. רצף פעולות זה יכלול זיהוי הראיות שביכולתן להעיד על פוטנציאל לפגיעה מינית, תיעוד ראשוני של הזירה ואיסוף ממצאים פוטנציאליים, כשההכשרה תכלול גם התייחסות לטכניקות צילום ותיעוד שיבטיחו שהראיות יעמדו במבחן המשפט, וכן התייחסות לתיעוד ללא תלות באמצעים ייעודיים לכך (למשל, שימוש באמצעים פשוטים כגון מכשירי טלפון ניידים אישיים לתיעוד ראשוני, סימון מוסכם של זירות שעלה בהן חשד לביצוע פשעים מסוג זה ועוד).¹¹¹

109 ראיון מפקדת משטרה בכירה, מיום 2.4.24.

110 ראיון בכיר בחיל רפואה, מיום 16.9.24.

111 לרשימה ראשונית של הנחיות לתיעוד (un. org) [International Protocol 2017 2nd Edition.pdf](#) בעמ' 195-202.

בהקשר זה חשוב לציין שיש לתת מענה גם לדילמות אתיות והלכתיות בנוגע לצילום ותיעוד גופות. כך למשל הצוותים יונחו כיצד לאזן בין דרישות התיעוד הראייתיות לבין הצורך לשמור על כבוד המת בהתאם לעקרונות המוסר האוניברסלי, זכויות קורבנות ואף ההלכה הדתית (המפורטת בהמשך).¹¹²

5. איסוף ראיות

שכלול הכלים לאיסוף ראיות: יש לפתח כלים מתקדמים ואמצעים טכנולוגיים מתאימים לאיסוף ותיעוד מקצועי ואפקטיבי של ראיות, בהתאמה לסטנדרטים משפטיים מקובלים. עבור כוחות המתמחים בזיהוי ואיסוף ראיות בזירות אירועים, יש להמליץ על הצטיידות מתקדמת ואמצעים טכנולוגיים מתאימים לתיעוד מקצועי ואפקטיבי תחת סביבת לחימה. לדוגמה, שימוש במצלמות גוף במהלך פעולות החילוץ והזיהוי יכול לשפר באופן משמעותי את איכות התיעוד הראשוני והאמינות שלו. במקביל, יש לפתח מנגנון מיפוי דיגיטלי שיאפשר זיהוי מדויק של מקורות תיעוד בזירה, כך שניתן יהיה לחזור ולבחון את ראיות דיגיטליות באופן שיטתי ואפקטיבי. במקרה בו מצלמות גוף אינן זמינות, או שקיים **"שיבוש דרמטי ביכולת להתחבר לאינטרנט, כפי שהעידו צוותי זק"א בקשר לאפליקציה הייעודית שפיתחו"**,¹¹³ צריך יהיה להעמיד חלופות. לדוגמה, על-ידי תיעוד באמצעות מכשירי טלפון ניידים אישיים, בליווי הנחיות ברורות לגבי אופן השימוש בהם, לצורך זיהוי מקום התיעוד ושמירה על תקינות הראיות והבטחת שלמותן להמשך התהליך החקירתי.

שימוש בטכנולוגיות מתקדמות

הכאוס של מתקפות טרור מהווה אתגר עצום לאיסוף ראיות. על יחידות הסייבר המקצועיות בגופי החר"ב להיות ערוכות לפיתוח כלים ושיטות עבודה גמישות שיתאימו לאווירה הכאוטית והמורכבת בשטח. הדבר כולל איסוף יעיל ומהיר יותר של ראיות דיגיטליות בזירות האירוע, ושימוש בטכנולוגיות שיכולות לסייע בניתוח חומרים בזמן אמת, ובעיקר ב"דיגול" של אינדיקציות ראשוניות ו"תיוג" של גופות הנחשדות להיות של קורבנות. מומלץ להשתמש בטכנולוגיות עוקפות תלות במערך אינטרנט, כמו תקשורת לוויינית, כדי לסייע באיסוף מידע והעברתו לגורמים רלבנטיים בזמן אמת, ובכך לשפר את היכולת להגיב במהירות וביעילות.

מניעת טראומה משנית בקרב צוותי חקירה

חוקרי פשעי המין נחשפים שוב ושוב לתכנים קשים ומזעזעים במסגרת עבודתם, מה שעלול להוביל לטראומה נפשית משמעותית. ההתחדשות הטכנולוגית וההפצה הוויראלית בעידן הדיגיטלי רק מגבירות את החשיפה הזו. על מנת להקל על החוקרים ולצמצם את הפגיעה הנפשית, חשוב לפתח וליישם כלים טכנולוגיים כגון בינה מלאכותית המסוגלת לזהות ולסנן תוכן פוגעני או גרפי, תוך שמירה על היכולת לאסוף ולנתח ראיות. טכנולוגיה כזו תוכל לעבד את החומרים, להזהיר מפני תוכן מזעזע ולמנן ולתכנן את מידת החשיפה לתוכן מיני קשה.

112 עיקרון כבוד המת ביהדות הוא מושג מרכזי הנוגע ליחס כלפי גופות של נפטרים. לפי ההלכה היהודית, יש לנהוג בכבוד מרבי כלפי הנפטר ולהימנע מכל פעולה שעלולה לפגוע בכבודו של המת, גם לאחר מותו. עיקרון זה מבוסס על התפיסה שלנפטר יש כבוד אינהרנטי, והטיפול בגופה משקף את הכבוד כלפי האדם שהיה, גם אם כבר אינו בין החיים. על פי ההלכה, יש להימנע מחשיפת הגופה, בפרט במצבים שבהם הגוף נפגע או הושחת. חשיפה של גופות במצבים לא מכובדים נחשבת לחוסר כבוד. זהו אתגר חשוב במיוחד בזירות של אסונות, פיגועים או קרבות, כאשר ישנה לעיתים קרובות חובת תיעוד למטרות חקירה משפטית.

113 ראיון אוטומגזין זק"א, 18.6.2024.

שימוש בבינה מלאכותית לאימות נתונים והפחתת חדשות כזב

בעידן הדיגיטלי, קשה לשלוט על הפצה ויראלית של מידע כוזב, כולל סרטונים מזויפים או תכנים שקריים. בינה מלאכותית יכולה לסייע בזיהוי חדשות כזב ובהפרדת התכנים האמיתיים מתוך הכאוס הדיגיטלי. אלגוריתמים מתקדמים של זיהוי תמונות ווידאו יכולים לסייע בניתוח מקיף של חומרים ולחסוך זמן יקר בניפוי תכנים כוזבים. באופן זה אפשר להקל על עבודת אימות הראיות ולמנוע שימוש בחדשות כזב כדי להכחיש את ביצוע פשעי המין במקרים אמיתיים.

הזנת זיהוי אינדיקטורים לפגיעות מיניות מתוך תכנים דיגיטליים

ההערכות שניתנו בראיונות נעו בין 200,000 ל-500,000 פרטי מידע דיגיטליים שנתפסו ברשתות או אצל המחבלים. חיוני לפתח כלים טכנולוגיים משוכללים שיעברו על מסד ראיות אדיר-ממדים זה ויוכל לזהות אינדיקטורים לפגיעות מיניות מתוך צילומים וסרטונים, גם אם הפשע עצמו אינו נראה באופן ישיר. הזנת אלגוריתמים של עיבוד תמונה ובינה מלאכותית באינדיקטורים הללו יכולים לאפשר זיהוי של סימנים המצביעים על תיעוד אפשרי של פשעי מין בראיה ספציפית, וכן לאפשר לחוקרים להתמקד בצפייה בכמות חומרים סבירה.

הקצאה-מחדש של סמכויות איסוף ראיות בעת חירום והרחבת סמכויות גופי החר"ב

במצבי חירום, דוגמת אר"ן, יש סבירות שייוצר מצב בו חסרים אנשי מקצוע בעלי הכשרה והסמכה ייחודית לניהול חקירות פליליות מורכבות, למשל רופאים משפטיים שיוכלו לדגום ערכות פגיעה מינית מגופות. כמו כן, בהקשר של הקצאת סמכויות בחירום, סמכויות חיוניות מסוימות עלולות להינטש כדי להתמקד במימוש מלא של סמכויות אחרות (למשל, מז"פ נטשו את סמכותם לזיהוי פשעים פליליים שבוצעו במסגרת המתקפה, לטובת סמכות קביעת זהותם של מי שנרצחו במתקפה, סמכות הנתונה להם בלבד). לכן, מומלץ להרחיב את הסמכויות הקיימות ולהאציל אותן לגורמים נוספים שבשגרה אינם מוסמכים לטפל בנושא זה, כדוגמת חוקרי מז"פ, כך שיוכלו לסייע בתיעוד ראייתי במקרי חירום, מחשש לאובדן הראיות. כך למשל, חשוב להקים או להגדיר כוח עתודה ייעודי, הכולל אנשי מקצוע בעלי סמכויות מורחבות לפעול במצבים של חירום וטרור בלבד. כוח זה יוכל לפעול בהקצאה-מחדש בצורה עצמאית ובמהירות לאיסוף ראיות קריטיות, כולל ראיות הקשורות לפגיעות מיניות, מבלי לפגוע בניהול הכללי של האירוע. אפשרות אחרת היא להכשיר כוח שכזה – כמו למשל אנשי הרבנות הצבאית או המשטרה הצבאית – למיומנויות הפשוטות יחסית הנדרשות לזיהוי פרסונלי, כדי לשחרר לעבודת איסוף פורנזי את מי שהם בעלי ההסמכה הבלעדית לכך וההכשרה המעמיקה לכך – הלא הם א/נשי המז"פ.

לוקליזציה של מיומנויות – הכשרת צוותי עתודה ייעודיים בתחנות גופי חר"ב מקומיות לאיסוף ראיות פליליות

במהלך מתקפת טרור, זמינותם גופי חירום לאומי בעלי מומחיות עליונה כמו המז"פ או מד"א מוגבלת ולעיתים העיכוב בהגעתם עלול לגרום אובדן ראיות. בשל כך, ראוי להעניק מיומנויות-ביניים לנציגים מקומיים. כך למשל ממליץ ראש המז"פ לשעבר, פרופ' אלמוג להכשיר צוותים מקומיים דווקא לתיעוד ואיסוף ראיות, בדגש על "צוותי טכנאי זיהוי" הקיימים בכל תחנות משטרה מקומיות, ומשמשים אוספי ראיות בפשעים מקומיים. הכשרה זו תאפשר לאותם צוותים להגיע לזירה במהירות ולזהות ממצאים חריגים או לאסוף עדויות פליליות כבר בשלבים הראשונים, לפני הגעת אנשי המקצוע המיומנים יותר. המטרה היא להגביר את זמינות אנשי מקצוע מקומיים ולהבטיח שהראיות יישמרו בצורה מסודרת עד להגעת צוותים מתמחים.¹⁴ דוגמא נוספת היא

הקמת צוותי מד"א מקומיים של כיתות כוננות רפואית, אחרי שכניסת כוחות מד"א לאזורי הטרור הוגבלה מאד בשל הסכנה הבטחונית. גם כאן, לצוותים אלה יש להעניק מיומנות לזיהוי ולתיעוד פשעי מין.¹¹⁵

הכנה מראש לאתגרי רגישות תרבותית, אמונה דתית, הגמשת כללים דתיים והתאמתם לדרישות הראייתיות: מוות הוא אירוע בו יש לדת ולתפיסות תרבותיות יש מקום ומעורבות ממשית. בישראל, במיוחד, תרבות ומצוות כיבוד המת מאד נוכחת במוות: רבים מהמגיבים הראשונים הם אנשים דתיים מאד ונדרשת סמכות דתית בסביבת קביעת זהות המת והכנת הגופה לקבורה. פשעי מין מעוררים לא מעט אי-נוחות, גם בהקשר התרבותי ובוודאי בסביבה דתית ולכן יש לפעול מראש לטיפול בהיבטים הדתיים-הלכתיים של אירוע טרור ולפנות לגורמי דת שיבטיחו הגמשה של הלכות העלולות לפגוע בתיעוד ראייתי נדרש במקרי חשד לביצוע פשעי מין. הנושא עלה בישראל בשלושה הקשרים: כבוד המת, מועד קבורה ותיעוד.

כבוד המת

עיקרון יסודי ביהדות, הנוגע ליחס כלפי גופות. לפי ההלכה היהודית, יש לנהוג בכבוד מרבי כלפי הנפטר ולהימנע מכל פעולה שעלולה לפגוע בכבודו של המת, גם לאחר מותו. עיקרון זה מבוסס על התפיסה שלנפטר יש כבוד אינהרנטי, והטיפול בגופה משקף את הכבוד כלפי האדם שהיה, גם אם כבר אינו בין החיים. על פי ההלכה, יש להימנע מחשיפת הגופה, בפרט במצבים שבהם הגוף נפגע או הושחת. חשיפה של גופות במצבים לא מכובדים נחשבת לחוסר כבוד. זהו אתגר חשוב במיוחד בזירות של אסונות, פיגועים או קרבות, כאשר הצורך בתיעוד מתנגש חזיתית בצורך בכיסוי והסתרת חלקי גוף חשופים.

מועד קבורה

על פי הדת היהודית עקרון איסור "הלנת המת" מחייב להאיץ את תהליך הקבורה מרגע קביעת המוות. עיקרון זה נדחה מפני צורך בחקירה פלילית, העלולה לעכב את הקבורה אפילו בידי גורמי חקירה שאמרו זאת. לשם כך יש לקבוע הלכה שמספיק "דיגול" או "תיוג" של גופה לצורך הליך חקירתי ואיסוף ראיות, כדי להצדיק עיכוב זמני בקבורה. כך ניתן יהיה להבטיח שהראיות החשובות לא יושמדו או יאבדו בקבורה זריזה.

תיעוד

סוגיות הלכתיות דומות עלו גם בהקשר של צילום ותיעוד גופות, ובהקשר של פשעי-מין במיוחד, עולה סוגיית הצניעות הנשית לדיון. **"מדובר באנשים שבאו מבחינתם לעשות מצווה"**.¹¹⁶ בנוסף, גם רגישות תרבותית מזינה תפיסה של חובה לכסות, בעיקר נשים עירומות. באחד התאורים דיווח מפקד שראה **"אישה עירומה לגמרי בפלג גופה העליון"** ולא רק שלא צילם אותה, אלא **"פעל מיד לכסותה"**.¹¹⁷ יש להעמיד כללים ברורים בנוגע לתיעוד ערום נשי ואברי-מין נשיים, ככל הנדרש, גם בידי אנשים דתיים, כל עוד הם מגיבים ראשוניים. גמישות תאפשר איזון בין הצורך לאסוף ראיות פורנזיות בזמן התקפת

115 ראו גליון מד"א – זמן אמת, מיום 11.10, בעמ' 32.

116 ראיון אוטומזגין זק"א, מיום 18.6.24.

117 ראיון מפקד היס"ר, מיום 21.10.24.

טרור לבין כבוד המת, כפי שניתן למשל היתר ביחס לטיפול של מתנדבי זק"א בגופות של נשים. ברמת התעסוקה, יש לוודא שמי שמועסק בגופי החר"ב אינו נותן לשיקול הדתי לבדו להניע את עבודתו.

6. ניהול מצבי חירום

גישה רב-מערכתית

יש לאמץ גישה רב-מערכתית לניהול מצבי חירום, שתאפשר הבחנה ברורה בין התפקידים השונים של גופי החר"ב השונים הפועלים בשטח, כמו צה"ל, המוסד, שב"כ ומשטרת ישראל. גישה זו תסייע בשיפור התיאום ביניהם ויניב תגובה אפקטיבית ומהירה כאחד.

הפעלת "קוד מיוחד"

בנוסף לשלל האמצעים להעלאת מודעות, חשוב ליצור אסדרה של הפעלת קוד בעל תפוצה אפקטיבית במקרה של חשד לפגיעות מיניות, שכן בתוך בליל הכאוס, נושא פשעי המין עלול להישכח. בכל גופי החר"ב לא נמסרה בשום שלב הודעה רשמית של המשטרה או גורם רשמי אחר בדבר קיום חשש לביצועם של פשעי מין, שתניע מהלך שיטתי ופרואקטיבי לחשיפת ראיות.

הקמת מנגנון דיווח ייעודי בתוך גופי החר"ב

מנגנון דיווח ייעודי בכל גוף חר"ב, ימנה גורם מקצועי האמון על קבלת דיווחים וטיפול בחשד לפגיעות מיניות בגופות בזמן אמת. כך, יישמרו ראיות רלוונטיות ותהיה סטנדרטיזציה של נהלי דיווח אחידים וברורים לתייעוד שכזה. צורך זה עולה נוכח מרואינים רבים שלא דיווחו גם כי לא היה למי. בולטת במיוחד הייתה רופאה בשורה ששיתפה: בשורה "היו הרבה גופות של נשים צעירות שהגיעו בלי תחתונים...די מהר הצלחתי להבין שמהו פה לא תקין. 100 פעמים אמרתי לעצמי 'למה היא באה בלי תחתונים'. בדיעבד, אני יכולה להגיד שאם מחברים הכל, יש פה אינדיקציה לפגיעות מיניות"¹¹⁸.

7. טיפול נפשי

מרכזי טיפול נפשי מותאמים

העמדת מרכזי טיפול נפשי ייעודיים עבור קורבנות תקיפות מיניות במהלך אירועי טרור היא הכרחית להבטחת טיפול רפואי מקצועי ותמיכה רגשית. מרכזים אלו צריכים להיות נגישים בבתי החולים בקרבת מוקדי האירועים, על מנת לאפשר לנפגעים גישה קלה ומהירה לשירותים הנדרשים. "מרכזים אלו צריכים להיפתח לצד מרכזי הטרואמה הפיזית, ולשם יופנו כל מי שלא קיימת להם פגיעה פיזית והוא יוצע גם למי שסובלים מפגיעה פיזית שאינה מחייבת אשפוז"¹¹⁹. תהליך זה חשוב במיוחד לנוכח הקשיים הכרוכים באיסוף ראיות במהלך אירועים כאוטיים, אשר ישנה נטייה לאחריהם לקורבנות לשקוע לתוך ניתוק ושאר תופעות המאפיינות PTSD. חשוב להעמיד מרכזי טיפול גם לטובת מי שהיו קורבנות פגיעה מינית בעבר, בשל הטריגר שמעוררת מתקפת הטרור.

118 ריאיון מיום 20.11.24 עם רופאה שהתנדבה במחנה שורה ובמכון לרפואה משפטית.

119 ראיון פסיכיאטר ראשי לשעבר בבית-חולים ברזילי (פרופ' גבריאל שרייבר), מיום 25.9.

תמיכה לאנשי הצוותים המגיבים

לצד התמיכה בקורבנות, חשוב להעניק גם תמיכה נפשית לצוותי כוחות החר"ב המגיבים לאירועים, כגון כוחות הביטחון, רופאים, ואף למטפלים בהמשך, כמו הפסיכולוגים והמטפלים. חשיפתם למראות הקשים ולאמת פשעי המין עלולה להוביל לתופעות כמו PTSD. מרכזי הטיפול צריכים לכלול תוכניות הכשרה ותמיכה לעובדים, שיאפשרו להם לעבד את החוויות הקשות ולהתמודד עם השפעותיהן. תובנה זו בולטה כבר בעבר וניכר כי חובה ליצר מנגנון שיטתי להפעלתה.

שיתוף פעולה בין גורמים רלוונטיים

מרכזי הטיפול צריכים לפעול בשיתוף פעולה עם גופים נוספים, כגון מערכת הבריאות, ארגוני זכויות אדם וארגונים פמיניסטיים, כדי להבטיח גישה כוללת ומקיפה לטיפול בנפגעים. שיתוף פעולה זה יסייע גם בהגברת המודעות הציבורית לחשיבות התמיכה בנפגעי אלימות מינית ויחזק את המאבק בהכחשה של פשעי-המין ובהעלאת הנושא לשיח הציבורי.

8. הקמת גוף מתכלל

ריבוי הגופים, היעדר גוף מרכזי מנהיגותי הקובע מדיניות, קיומם של פערים ראייתיים אדירים בין גופים שונים וכיוצא באלה מובילים למסקנה מרכזית: יש להקים גוף-על מתכלל שיטפל בנושא פשעי המין במסגרת מתקפת טרור. גוף מתכלל זה יגבש עם גופי החר"ב פרוטוקולים לזיהוי ותיעוד פשעי המין. הגוף המתכלל גם יתאם את הפעולות בין המנגנונים השונים העוסקים בנושא אצל גופי החר"ב. לשם כך יפעל בשיתוף פעולה עם כל הגורמים המעורבים, כולל רשויות אכיפת החוק, ארגונים לא ממשלתיים ומומחים ועוד, על מנת להבטיח תיאום מיטבי והקצאת סמכויות ומשימות מוסכמת וברורה. הגוף יוכל גם להכריע בין גישות מקצועיות שונות לאיסוף ראיות. כך למשל, גרסה רופאת נשים בכירה שעמדת בית-החולים שלה היא ש"אין לתשאל על אודות פשעי מין"¹²⁰ פסיכולוגית בכירה אחרת גרסה ש"אין להכשיר גופות לזיהוי אינדיקציות, אלא רק גורם נוסף אחר לצידם, כדי לשמור על שלמות נפשם"¹²¹.

זהות המרכיבים את הגוף המתכלל

לאור משימותיו הרבות ותפקידו החיוני, יש להקפיד על הסדרת זהות הגורמים שירכיבו את הגוף המתכלל, המחייבים בין היתר דמויות בעלות מומחיות בטרור והתנהלות בחירום, מומחיות באלימות מינית ובזכויות קורבנות, מומחיות באתיקה בעידן הדיגיטלי, מומחיות משפטית וחקירתית ועוד. כאן המקום גם להפעיל את החלטה 1325 של מועבי"ט של האו"ם, המחייבת שיתוף של נשים בכל הסדר הנוגע לזכויותיהן בהקשרי בטחון של סכסוכים אלימים, ולהעמיד אשה בראשות הגוף, כמו גם במומחיות השונות.

120 ראיין רופאת נשים בכירה בבית חולים בדרום, מיום 1.5.24.

121 ראיין פסיכולוגית בכירה בשורה, מיום 21.10.24.

הגדרת פרוטוקולים של פרקטיקות מיטביות לזיהוי ותיעוד פשעי מין

צוות המחקר גילה שאין בנמצא פרוטוקולים המנחים אף לא אחד מגופי החר"ב או החקירה באשר לפעולות הנדרשות לביצוע מכל אחד מהם לשם זיהוי ותיעוד של פשעי מין.

הסדרת תהליכי עבודה משותפת, הן בשטח, הן לאחר מכן

יש לקבוע מנגנוני תיאום ברורים בין הגופים השונים המעורבים בזיהוי ובתיעוד פשעי המין, כדי למנוע חפיפות המשבשות את עבודת הגופים ולשפר את האפקטיביות של עבודתם השונה. כך למשל, יש לאפשר למשטרת ישראל להסדיר את שיתוף הפעולה עם מתנדבים כמו בזק"א לצורך הבטחת תיעוד הראיות. יש להגדיר באופן ברור את התהליכים שיביאו לתיאום טוב יותר, שיבהירו מתי ואיך ניתן לשתף מידע, ומהן ההנחיות לפעולה לצילום ותיעוד ולאחריהם.

ניהול מערך הטמעה

גוף מתכלל יצטרך לפעול להטמעת הפרוטוקולים החדשים בתורות הלחימה והפעולה של הגופים השונים, באופן שיבטיח שיהיו אפקטיביים. הוא יידרש להפעיל מנגנוני הדרכה, הכשרות מקצועיות וכל הנדרש לשם כך.

הקמת צוותי בקרת חקירה ייעודיים משולבים: צוותים אלה צריכים לפעול בתיאום כבר בשלב הראשון של החקירה, תוך שהם מזמנים את כלל הגורמים הנוגעים בדבר לתשאול ולשיתוף מידע רלוונטי. חשוב להקים מערכת מידע משותפת שתאפשר זרימה מהירה של נתונים וראיות, ולוודא שכל הגורמים בשטח, כולל מתנדבים, מוזמנים פרו-אקטיבית לשתף את הידע והראיות שברשותם, כך שניתן יהיה למנף את המשאבים הקיימים ולשפר את תהליכי החקירה.

הסדרת כללי אתיקה

מכיוון שתיעוד פשעי מין מעלה סוגיות של הגנת הפרטיות ומניעת טראומה משנית, יש להסדיר כללי אתיקה לתיעוד זה, שימנעו פגיעה נוספת בקורבנות ובמי שיבצעו תיעוד זה. כללי האתיקה צריכים לעסוק הן באופני התיעוד וההכשרה לתיעוד זה הן בהנחיות לשימור מסד הנתונים.

— תשומת-לב ייחודית יש להקדיש גם למנגנוני ה"דיגול" וה"תיג" של קורבנות, בדגש על מי ששרדו בחיים, כך שלא ייצרו סטיגמה, המוצמדת לעתים לקורבנות.

— בהקשר זה יש לשים לב להקשר הרחב יותר של אינטרס ציבורי להעלות מודעות לתופעת השימוש בפשעי מין ככלי מלחמה, המחייב דיון בנקודת האיזון הראויה בין חסיון ופרטיות מחד גיסא והאינטרס הציבורי הייחודי בלחימה במתן הכרה לקורבנות וכן בלחימה בטרור, מאידך גיסא.¹²²

במהלך כתיבת הדו"ח חוותה פרופ' ביטון ביקורת על עצם העיסוק בנושא הפרת הזכות לפרטיות של קורבנות בלתי-מזוהות ששרדו את הטבח.

9. קביעת סטנדרטים בינלאומיים לזיהוי ולתיעוד פשעי מין

על הארגונים הבינלאומיים לפתח פרוטוקולים המנחים מדינות כיצד להיערך לזיהוי אינדיקציות לפשעי מין, הן במקרים בהם יש קורבנות חיים והן במקרים בהם אין קורבנות בחיים. סטנדרטים אלה צריכים לכלול הנחיות ברורות לזיהוי, תיעוד וטיפול במקרים של פשעי מין, וזאת תוך הקפדה מירבית על זכויות הקורבנות ופרטיותם. הקמת מערכת זו תאפשר למדינות להתמודד בצורה מקצועית ומסודרת עם בעיות מורכבות, לייעל את התהליכים המשפטיים והחקירתיים, ולשפר את יכולת המערכת למנוע אובדן ראיות במקרה של פשעי מין עתידיים. בנוסף, חשוב להבטיח שהסטנדרטים יהיו מחייבים על מנת שינחו את כל הגורמים המעורבים ויצרו אחידות בהתמודדות עם פשעי מין ברחבי העולם, הן ברמה המעשית הן ברמה הקונספטואלית. משמע, כאמור לעיל, יש לשנות את סטנדרט ומהלך ההוכחה בזירה הבינלאומית לביצועם של פשעי מין תחת מתקפת טרור. החלת דוקטרינת הנזק הראייתי על מקרים אלה תהיה עוד גורם מרתיע למול ארגוני טרור, אשר השלכות קביעה זו עליהם תאפשר הפעלת כלים מגוונים כלפיהם, לרבות, למשל פגיעה במעגלי התמיכה הכלכליים בהם.

מסקנות והמלצות פרטניות

כוחות חילוץ, הצלה, ורפואה

פיתוח פרוטוקולים של מקרי פגיעה מינית והוספתם לתרחיש הייחוס של אירוע טרור יש לנסח פרוטוקול לתרחיש הייחוס של אירוע טרור, בדומה לזה הנפוץ הקיים לרעידות אדמה, לכל כוח חר"ב, וזאת בהתאמה לפונקציה הייחודית שלו בשטח. הפרוטוקול יתדרך זיהוי של אינדיקציות פיזיות מזהות (למשל: דם במפשעה) ותיוג ("דיגול" של פצועה הנחשדת כמי שהייתה קורבן לפשע מין) כדי "לאפשר להעביר אותה לטיפול בצוות המורכב מנשים, ולעדכן גורמים רלוונטיים, למשל חדר טראומה".¹²³

פיתוח פרוטוקול תשאול לזיהוי ותיוג מהיר

נדרש לפתח פרוטוקול מותאם לזיהוי ראשוני ומהיר של אינדיקציות לפגיעות מיניות בתנאי לחץ, המשלב זיהוי פאסיבי של אינדיקציות לצד תשאול מינימלי ורגיש של נפגעות ונפגעים, אשר יורכב בידי מומחיות לטראומה מינית. פרוטוקול זה יאפשר תיעוד אפקטיבי ופינוי מותאם במקרים של אירוע רב נפגעים (אר"ן), תוך התחשבות במורכבות הפגיעה ובנסיבות האירוע.

פיתוח כלי לתיוג של שורדות כמו גם של גופות "הנחשדות" כמי שעברו תקיפה מינית

מומלץ לפתח מערכת תיוג ייחודית של קורבנות שעולה חשד שעברו פגיעה מינית, במטרה לאפשר התמקדות מיוחדת בהן לאורך כלל שלבי הטיפול. בהמשך לפיתוחה, יש להוסיף קטגוריה ייעודית זו לתגי המיון המוכרים של פצועים. במקרה של רצח הקורבן, חשוב שהתיוג יופעל כבר בזיהוי הראשוני ועד לזיהוי מלא בידי צוות רפואי ומשפטי. כלי תיוג זה יאפשר לכוחות החילוץ, הרפואה וההצלה מכלל הגופים הפועלים – משטרה, צוותי רפואה, כוחות הצלה וחקירה – לעבוד בשפה מתואמת וברורה, שתבטיח שהמידע החיוני יועבר בצורה מסודרת ומקצועית בין כל הגורמים המעורבים. תיאום זה יאפשר רציפות טיפול בין השלבים השונים של האירוע, תוך מתן עדיפות למקרי תקיפה מינית, ויבטיח מעקב אחר ההליך כולו, מהזירה ועד למוסדות המשפטיים והבריאותיים המטפלים, כדי להבטיח טיפול מיטבי. על כלי התיוג לאפשר פעולה דיסקרטית, השומרת על כבוד הקורבן.

123 ראיין בכירה בארגון איחוד הצלה, מיום 29.8.24.

במקרה של שורדת, חובה שיכבד את האוטונומיה שלה להפעיל את התיוג הזה. כלי התיוג יהיה דיגיטלי, עם חלופה לשימוש בו במקרה של שיבוש רשת האינטרנט, כפי שקורה רבות באירועי טרור.

העלאת המודעות לקיומם של פשעי מין במהלך אירועי טרור בקרב הצוותים הרפואיים בחדרי המיון
בתי החולים ומרכזי הטראומה ממלאים תפקיד מרכזי באיסוף ראיות פורנזיות ובתשאול נפגעות תקיפה מינית במהלך מתקפות טרור. אף כי קיימים מרכזים ייעודיים בבתי החולים לכך, בזמן מתקפות טרור עלולה להתרחש קריסה תפקודית שלהם. כתוצאה מכך, האחריות עוברת לצוותים הרפואיים הרגילים בחדרי המיון, אשר אינם מיומנים או מודעים לצורך בטיפול מותאם לנפגעות תקיפה מינית. על כן, יש להבטיח שכלל הצוותים הרפואיים, ובמיוחד אלו הפועלים במיון, יהיו מודעים לכך שבזמן מתקפת טרור עלולים להתרחש גם פשעי מין. מודעות זו תאפשר להם לזהות, לתעד ולהפנות את הנפגעות להמשך טיפול מתאים. המלצה מובהקת היא להקים במקביל לחדר הטראומה הפיזית מסגרת רפואית של "מיון רגשי", ולהפנות אליו כל מי שפגיעתם נחזית להיות רגשית בעיקרה.

מעבר להכשרה הייעודית הקיימת במרכזים האקוטיים, יש להרחיב את ההכשרה לאנשי צוות רפואי כלליים הפועלים בבתי החולים, כך שגם הם יוכלו לזהות, לטפל ולסייע לנפגעות תקיפה מינית. הכשרה זו צריכה להיות בסיסית וממוקדת, כדי להעניק לאנשי הצוות כלים בסיסיים להתמודדות עם מקרים אלו.

העלאת מודעות בקרב מטופלות/ים בדבר האפשרות לקבלת טיפול מותאם לנפגעות תקיפה מינית בבתי החולים

על מנת להבטיח שנפגעות תקיפה מינית ירגישו בנוח לדווח על הפגיעה ולבקש טיפול מותאם, יש לקדם מודעות בקרב הציבור הרחב והמטופלות בבתי החולים על האפשרות לקבל טיפול כזה. **"בשביעי באוקטובר לא נעשתה פנייה יזומה לפצועות בנושא"**.¹²⁴ פרסום גלוי של קיומם של מרכזים אקוטיים לטיפול בנפגעות תקיפה מינית ויכולת קבלת הטיפול המתאים בבית החולים עשוי לעודד נפגעות לדווח על הפגיעה שלהן ולאפשר קבלת טיפול מידי. במציאות הנוכחית, המידע על קיומם של חדרים אקוטיים אינו נגיש דיו לציבור הרחב, וההפניה אליהם מתבצעת בעיקר על ידי המשטרה או מרכזי הסיוע. תחת מתקפת טרור אין כלל הפניה לחדרים אלה.

הפעלת המרכזים האקוטיים בבתי חולים במהלך אירועי חירום רב נפגעים (אר"ן)
המרכזים האקוטיים, המיועדים לטיפול בנפגעות תקיפה מינית, חייבים להישאר פעילים ונגישים גם במהלך מתקפות טרור או אירועי חירום. יש לתגבר את צוותי המרכזים האקוטיים בכוח אדם ייעודי נוסף, ובמידה ואין אפשרות לפתוח את המרכזים, יש לוודא כי הצוותים המיומנים בטיפול בנפגעות יגיעו לחדרי המיון. בדרך זו, יוכלו הצוותים המיומנים להעניק את הטיפול הדרוש לנפגעות, תוך שחרור הצוותים הרפואיים הכלליים לטיפול בפצועים אחרים במצב חירום.

ריכוך הדרישות הראייתיות לשימוש ברשומות רפואיות כעדות לפשעי מין
לנוכח מצבי חירום, ניתן לשקול אפשרות לריכוך הדרישות הראייתיות הנדרשות לצורך שימוש ברשומות רפואיות המעידות על פשעי מין. לדוגמה, הצוות הרפואי יוכל לדווח כי התקבלו עדויות לפשעים מיניים מבלי לחשוף פרטים מזהים של הנפגעות או של מועד הדיווח, ובכך לתעד את עצם האירוע ולתרום לחקירה המאוחרת.

כוחות חקירה, תיעוד וזיהוי

תיאום בין הגופים השונים העוסקים בפינוי גופות וזיהויין

יש להעמיד פרוטוקול שיסדיר את עבודת כלל הגופים העוסקים בפינוי, זיהוי גופות ואיסוף ראיות במהלך אירועי טרור. גוף זה יתאם בין זק"א, מז"פ והיחידות הצבאיות המחלצות, ויקבע חלוקת תפקידים ברורה כדי לוודא שכל זירה מטופלת ביסודיות ומאפשרת מיצוי מיטבי של איסוף ראיות, ללא פגיעה בכבוד המת. גוף זה ירכז תחת הגוף המתכלל את כלל כוחות החר"ב בעת אירוע טרור (ראו ההמלצה להקמת הגוף לעיל).

הסדרת מעמדם של מתנדבי זק"א כמשתתפים פעילים באיסוף ראיות

מתנדבי זק"א עובדים בשיתוף פעולה קבוע עם המשטרה והצבא באירועי חירום, ויש להם ניסיון רב בשטח וציוד רלוונטי זמין (מתנדבי זק"א נוהגים לשאת מצלמות ולתעד גופות גם במצבי שגרה). לכן, יש להכיר במעמדם גם בתהליכי איסוף ראיות לצד צוותי מז"פ בזמן מתקפות טרור. הדבר יאפשר להם לקחת חלק באיסוף המידע הקריטי, במיוחד אם הם ממילא נוכחים בזירה. חשוב להרחיב את הכשרתם הקיימת, כך שתכלול הבנה מתי וכיצד נדרש מהם לתעד גופות בצורה מלאה ומפורטת, תוך דגש על זיהוי סימנים שעלולים להצביע על פשעים מיניים. כך יוכלו הצוותים לתעד מצבים חריגים שישמשו כעדות בעת חקירת הפשעים, גם כאשר מדובר בגופות שהושחתו או עברו טראומות אחרות.

הטמעת תורת למידה ואיסוף ראיות מעבר ל"עבירה החמורה ביותר"

במקרים של חקירות תחת לחץ זמן, כמו במצבי חירום או מתקפות טרור, נוהגת המשטרה, על פי עדותו של בכיר במז"פ, להתמקד בחקירת העבירה החמורה ביותר שהתרחשה בזירה. עיקרון זה מוביל לעיתים להחלטה לוותר על איסוף וחקירת עבירות נוספות, כמו פשעים מיניים, מסיבות שונות, כמו תעדוף זמן וכוח אדם, הנחת עבודה הגורסת שהכאוס בזירה יקשה מאוד על ייחוס הפשע הספציפי לתוקפים מאוחר יותר, העובדה שטרוריסטים רבים נהרגים במהלך המתקפה או לא נתפסים ולכן המאמץ יהיה חסר תוחלת וכיוצא באלה. סיבות אלה עלולות לפגוע במוטיבציה במאמצי החקירה סביב עבירות המין. למרות כל אלה, יש ערך רב באיסוף ראיות ולכן חשוב להטמיע בתורת החקירה את איסוף הראיות כנדבך חיוני לחתירה לעשיית צדק כחלק מהמאבק בטרור, בין אם כבסיס נתונים ובין אם לצורכי העמדה עתידית לדין. התקדמות המדע הפורנזי והיכולת להצליב נתונים ממאגרים מתפתחים עשויות להוביל בעתיד לקשרים חד-משמעיים בין הראיות שנאספו בזירה לבין מבצעי הפשעים. כך היה בנושא דגימות DNA שהתגלו לימים כראיות יקרות-ערך. כך, התפתחויות טכנולוגיות או משפטיות עשויות לאפשר ייחוס למבצע עבירה ספציפי על בסיס אמצעים אחרים, למשל תוקף שזוהה מאוחר יותר במאגרי מידע, או אדם שיעצר בעתיד על עבירות אחרות.

הוספת מטרה גלויה ומוגדרת של איסוף ראיות לפשעי מין כחלק מהנחיות תחנות ריכוז חללים במתקפות טרור בזמן מתקפות טרור, המיקוד העיקרי בתחנות ריכוז חללים הוא זיהוי הנופלים והכנתם לקבורה. יש להוסיף כחלק מהנחיות התר"ח מטרה נוספת של איסוף ראיות לפשעי מין, במקרה שישנן אינדיקציות לכך, שכן זוהי התחנה האחרונה לפעולה זו טרם קבורה.

הכשרה ייעודית לצוותי תחנות ריכוז חללים

כדי למנוע מצב של העדר ראיות, יש להכשיר את צוותי תחנות ריכוז החללים לזהות אינדיקציות המעידות על פוטנציאל לביצוע פשעים מיניים. ההכשרה תכלול העלאת מודעות לנושא ומתן כלים מעשיים לזיהוי ראיות

שעשויות להעיד על תקיפות מיניות, כמו סימני חבלה על הגוף, פגיעות באיברי המין, או שינויים אנטומיים אחרים שייתכן שנגרמו מאלימות מינית.

הנחיה לצלם את כלל הגוף ולא רק את חלקו

במהלך מתקפות טרור, יש צורך בתיעוד מלא של מצב הגופות, ולא הסתפקות בצילום חלקי של אזורים מסוימים בגוף. גם מקום בו יש צילום מלא, "הוא מיועד למצוא "סימני זיהוי", כמו קעקוע, ולא סימני פגיעה מינית".¹²⁵ הנחיה לצלם את כלל הגוף תאפשר איסוף ראיות מקיף יותר, כולל זיהוי אפשרי של פגיעות הקשורות לפשעי מין, פגיעות חבלה, שברים או סימנים אחרים שלא ניתן לראות בצילום חלקי. צעד זה יאפשר ניתוח רפואי מעמיק יותר של נסיבות המוות ובחינה האם בוצעו פשעים נוספים.

הכשרת צוות רפואי לביצוע בדיקות מותאמות המוגבלות כיום לרופאים משפטיים

בדיקות ייעודיות לגילוי פשעי מין מוגבלות לביצוע על ידי רופאים משפטיים בלבד, לרוב במכון הפתולוגי. כדי להקל על העומס ולהרחיב את היכולת לבצע בדיקות חיוניות אלה, יש להכשיר צוות רפואי נוסף בתחנות ריכוז החללים, העוסק ממילא בזיהוי פרסונלי, לבצע בדיקות בסיסיות הקשורות לפשעי מין, תוך כדי שימוש במיומנות רפואית בסיסית. הכשרה זו מבטיחה תיעוד רפואי גם במקרה של עומס עבודה, ונוכח החוסר הכרוני בצוותי רפואה משפטית.

הצבת רופאים משפטיים בתחנות זיהוי החללים, ולא רק במכון הפתולוגי באבו כביר

ככל שיהיה כוח אדם מספיק לכך, יש להציב רופאים משפטיים בתחנות ריכוז החללים עצמן, ולא רק במכון הפתולוגי. הרופאים המשפטיים יוכלו לבצע בדיקות מעמיקות בשטח ולסייע בזיהוי מדויק של פגיעות או פשעים חמורים יותר, כולל עבירות מין, בצורה מהירה ומותאמת לצרכי החקירה, מבלי שתידרש העברה של גופות הקורבנות למקומות אחרים, כמו המכון המשפטי באבו כביר.

הקצאת מכשירים טכנולוגיים מתקדמים נוספים לזיהוי ראיות בתחנות חללים

כדי לשפר את איסוף הראיות בתחנות זיהוי החללים, יש לשקול הקצאת מכשור טכנולוגי מתקדם נוסף כמו מכשירי CT לצורך זיהוי פגיעות פנימיות או סימני חבלה היכולים להעיד על תקיפות מיניות. העברת יכולות טכנולוגיות מתקדמות אלו גם לתחנות ריכוז חללים תאפשר זיהוי מוקדם של פגיעות חשודות ותשפר את איכות הראיות, מבלי שתידרש העברה של גופות הקורבנות הלאה למקומות אחרים, ואולי אף ויתור על כך עקב העומס שיוצר הכאוס.

7. נספח – תיאור גופי החר"ב והתנהלותם ב-7 באוקטובר

כוחות החר"ב – מגיבים ראשונים ושניוניים

פרולוג

אנו מבקשות להודות לעשרות המרואיינים והמרואיינות שפעלו בדבקות ובמסירות להצלת חיי אדם, לחילוץ מי שלא שרדו את התופת ולזיהוי גופות לצורך השבתם לקבורה למשפחות.

האחריות לאובדן ראיות בנוגע לביצוע פשעי המין מוטלת בראש ובראשונה על ארגון הטרור של חמאס.

מטרת הראיונות בחלק זה היא להבין את אופני פעולת כוחות החר"ב ב-7 באוקטובר בהקשר הראייתי ולהציע בעקבותיהם בקווים ראשוניים המלצות מדיניות ופרקטיקות טובות ביותר להגברת המוכנות לזיהוי פשעי מין ותיעודם המיטבי במקרים עתידיים. יש לזכור שאין בכוחה של מוכנות מוגברת לאיין את האפקט ההרסני האינהרנטי שיש למתקפת טרור על זיהוי ותיעוד פשעי מין.

התכנים שעלו מהראיונות הזינו את תיאור פעילות הכוחות ב-7 באוקטובר כמפורט להלן. במקומות בהם עלה צורך מיוחד בכך, נעשתה הפנייה לציטוט קונקרטי מפי המרואיינים. במקומות בהם הציטוטים הובאו ברצף מפי אותו מרואיין או מרואיינת, לא הוספנו הפניה אליהם כדי לא להכביד על הטקסט.

1. כוחות מגיבים ראשונים

- 1.1 יחידת החילוץ וההצלה הארצית של פיקוד העורף (יחצ"א)
- 1.2 יחידות סריקה צה"ליות (יס"ר)
- 1.3 מגן דויד אדום (מד"א)
- 1.4 ארגון איחוד הצלה
- 1.5 יחידות רפואה צבאיות

2. כוחות מגיבים שניוניים

- 2.1 חטיבת הזיהוי הפלילי (מז"פ)
- 2.2 בתי-החולים בדרום (טורוקה וברזילי)
- 2.3 ארגון זיהוי קורבנות אסון (זק"א)
- 2.4 מחנה שורה – תחנת ריכוז חללים
- 2.5 המכון הלאומי לרפואה משפטית (אבו כביר)

1. כוחות מגיבים ראשוניים

1.1 יחידת החילוץ וההצלה הארצית של פיקוד העורף (יחצ"א)¹

רקע

יחידת החילוץ וההצלה הארצית של פיקוד העורף (יחצ"א) מיועדת לביצוע משימות חילוץ והצלה במתארים מורכבים וייחודיים, תוך מתן מענה מהיר במיוחד הן בשטחי מדינת ישראל והן מחוצה לה, והיא כפופה לפיקוד העורף של צה"ל. כוחות היחידה כוללים בעיקר חיילי וחיילות מילואים הנמצאים בכוננות מתמדת. חבריה מאומנים למתן תגובה ויכולת גיוס ופריסה מהירים ביותר (עד 3 שעות מרגע הקריאה לפעולה)². הם ערוכים בעיקר לחילוץ ולמתן עזרה ראשונה לניצולים מאזורי אסון טבע או אזורי אסון של פגיעה המונית, כדוגמת פגיעה מחומרים כימיים או הרס פיזי רב, כדוגמת פגיעה מטרור. למימוש משימתם, צוותי היחידה משתמשים בכלי חילוץ מתקדמים, כגון: מסורים מיוחדים, מצלמות סריקה, ציוד הנדסי כבד ומנופים.

לצד ההכשרה המקצועית בחילוץ, הצוותים ביחידה מקבלים הכשרה קרבית ומועסקים בשגרת ביטחון שוטף ומבצעים תרגילים בתיאום עם יחידות נוספות, מצטרפים למארכים ומעצרים ואף עובדים כצוותי פריצה באירועים בהם עשויה להתבצע פריצה למתחם בשליטת אויב.

התנהלות באר"ן: היחידה עובדת לצד משטרת ישראל, מגן דוד אדום ושירותי כבאות והצלה, כחלק ממערך פיקוד העורף.

התייחסות לפשעי המין בשגרה: במסגרת תורת הלחימה של היחידה אין כל הנחיות או הכשרות ייעודיות המתייחסות לאפשרות כי מי שחולצו עברו תקיפה מינית. בהתאם לכך, לא מתקיים כל איסוף של ראיות הנוגעות לפשעי מין, שכן היחידה אינה מוגדרת או רואה עצמה כגוף זיהוי או תיעוד.

פערי משאבים, תנאי השטח והשפעת הכאוס על תפקוד הכוחות

במתקפת הטרור של חמאס ב-7 באוקטובר היחידה הייתה בין הכוחות הראשוניים שגויסו. על פי עדויות המרואיינים, הגעת היחידה לשטחי הלחימה התעכבה באופן משמעותי, בשל ריכוז הלוחמים בערי המרכז והותרתם שם, מתוך חשש ששיגור הרקטות המסיבי יפגע בבנייני מגורים רבי-קומות ויחייב פעולות חילוץ רחבות היקף. ייתכן כי מדובר היה בהטעה מכוונת מצד חמאס, כחלק מאסטרטגיית הכאוס שיצר, במטרה להסיט את תגובת היחידה מיישובי הדרום, אליהם הוקפצו אנשי היחידה רק לאחר מספר שעות. ההנחיה שהועברה להם הייתה לחלץ קורבנות במהירות האפשרית תחת אש, להתמקד באיסוף גופות בשקיות ולהעבירן ליחידות המטפלות – זק"א או יס"ר. עם הגעתה לשטח, נתקלה היחידה בכוחות נוספים הפועלים בשטח, ביניהם לוחמי צה"ל, אנשי זק"א ואזרחים, שעסקו גם הם בפעולות חילוץ ופינוי גופות.³

1 [למידע אודות היחידה באתר צה"ל.](#)

2 ראיון מיום 18.6.24 עם רס"ן במילואים אוטמזגין, מפקד יחידות מיוחדות בארגון זק"א, שהוביל את הקמת את יחידת המתנדבים ביחידת יחצ"א.

3 ראיון מיום 12.5.24 עם מילואימניק ביחצ"א.

לוחמי היחידה נדרשו לבצע את משימות החילוץ והפינוי תחת אש, תוך שהם מצוידים באמצעי חילוץ אך כמעט ללא כלי נשק להגנה עצמית. מצב זה נגרם בשל תיעדוף הצטיידותם בכלי חילוץ על פני אמצעי לחימה. הכאוס בשטח והצורך הדחוף לחלץ ניצולים אפשריים וגופות ממבנים על סף קריסה, משטחי המטיבה ומהרכבים שנשרפו בכבישי העוטף, יצרו סיטואציה בה נדרשה היחידה לפעול במהירות מירבית. המרואיינים ציינו כי בשל לחץ הזמן והתנאים הקשים, לא עמדו לרשותם האמצעים הנחוצים לאיסוף ראייתי הולם, וההוראה הייתה להתמקד באיסוף הגופות בלבד: **"ההוראה הייתה ברורה לאסוף את הגופות בשקית ולהעביר לשורה... הייתה הוראה חד-משמעית מהמפקדים שלא לעסוק בראיות אלא רק באיסוף גופות"**.⁴ מרואיין שפעל בשטח העיד כי המראות הקשים של הגופות, בנוסף ללחץ הזמן והעבודה תחת אש, הציבו מגבלות נפשיות משמעותיות: **"היה גבול למה שהנפש יכולה הייתה להכיל"**.

אף שלוחמי היחידה עוברים הכשרה המתמקדת בהתמודדות עם מראות קשים, ההכשרה מתייחסת בעיקר למראות קשים הנגרמים כתוצאה מקריסות מבנה וכדומה, ולא כתוצאה ממתקפת טרור ברוטאלית, אשר הכבידה במיוחד על נפש הלוחמים.

מסקנות – צעדים לשיפור תהליכי איסוף ותיעוד בחירום

אף שמדובר ביחידה שהינה מהראשונות להגיע לזירה, אין בתורת הלחימה שלה התייחסות לאיסוף ראיות, אלא התמקדות בחילוץ נפגעים וגופות. בנוסף, התנאים בשטח – כולל הצורך בחילוץ מהיר של גופות, הירי המתמשך מצד האויב, והיעדר ציוד מתאים – לא אפשרו ביצוע של איסוף ראייתי.

— **שינוי קונספציה והעלאת מודעות:** הקשר בין מודעות לאפשרות קיום הפשיעה לזיהוי ראייתי הוא משמעותי, גם אם אינו מבטיח כיסוי מלא. חשוב להעלות את המודעות במהלך הכשרות השגרה בנוגע לאפשרות ביצועם של פשעי מין במסגרת מתקפת טרור, כמו גם בסביבת זירות אסון המוני. פענוח סימנים פיזיים או ממצאים בשטח, כגון מנח גופה, כאינדיקציות לתקיפה מינית, הוא קריטי. חוסר מודעות עלול להוות חסם מקצועי, שיתורגם בשטח להתעלמות מממצאים מהותיים או לאי הבנה של משמעותם המקצועית.

— **הכשרה ייעודית:** יש לשקול הכשרה מיוחדת הכוללת מיומנות תיעוד ראייתי בסיסי, ובתוך כך התמקדות בזיהוי מראות חריגים. היכולת לזהות סימנים חריגים לקיומם של פשעי מין בזמן אמת יכולה לשפר את המודעות לנוכחותן של ראיות פוטנציאליות, ולמנוע אובדן שלהן. מכיוון שהיחידה מתמקדת בחילוץ מהיר, שימוש במצלמות גוף כגון מצלמות "GoPro" עשוי להיות חיוני. בנוסף, יש להקים מנגנון לניהול ותיעוד דיגיטלי של הממצאים, כך שיתאפשר זיהוי המיקום והזמן המדויק של המצלמה המתעדת.

— **הקמת גוף מתכלל:** מהראיונות עולה כי בזירת הטרור שרר כאוס רב, ונרשם ריבוי כוחות שפעלו במקביל למטרת חילוץ וזיהוי גופות. חוסר התיאום בין הגופים השונים הוביל לאובדן של ראיות חשובות. מכאן הצורך להקים גוף מתכלל, שיתאם בין כלל הגורמים הפועלים בזירה, למניעת אובדן של ראיות ולשיפור הסדר והארגון.

— **הגברת כשירות היחידה לאיסוף ראיות תחת אש:** יחצ"א, בהיותה יחידה חמושה עם מיומנויות לחימה קרבית, לצד ייעוד מקצועי ראשוני שאינו לחימה, נמצאת בעמדה ייחודית לאיסוף ראיות תחת אש. עם זאת, נדרש להגדיל את מצבת כוח האדם שלה ולהרחיב את הכשרתה כך שתכלול תחום אחריות וסמכות נוסף לפעולות חילוץ מהירות, שעניינן גם זיהוי וטיפול ראייתי בסיסי, במיוחד במקרים של חשד לפגיעות פליליות, בדגש על תקיפות מיניות. הציוד הנדרש ליחידה מעבר לאמצעי לחימה להגנה עצמית וכלים לחילוץ צריך לכלול כלים טכנולוגיים לתיעוד ראשוני. בנוסף, יש לשקול הארכת משך שהות היחידה בשטח, תוך התחשבות כמובן בסיכון המבצעי של הכוחות, כעשויה לשפר את איכות התיעוד והאיסוף הראייתי.

1.2 יחידות סריקה (יס"ר)⁵

רקע

יחידת הסריקה של הרבנות הצבאית הראשית (יס"ר) אמונה על פינוי נופלים וחללים בשדה הקרב והבאתם לקבר ישראל. תפקידה אינו להחליף את גורמי הפינוי בשטח, אלא לעסוק בפינוי החללים מזירת נפילתם במצבים שבהם מורכבות הפינוי מצריכה מומחיות מקצועית, כגון במקרים של פגיעות קשות כתוצאה משריפה, פיצוץ, התרסקות, ועוד.⁶

היחידה מונה מאות לוחמים, יוצאי יחידות קרביות, שתפקידם לחפש לאתר ולחלץ בתנאים הקשים ביותר את חיילי צה"ל שנהרגו באופן שאינו מאפשר את פינויים בשלמות על-ידי כוחות הרפואה בשל קשיים מבצעיים-לוגיסטיים, גם תחת אש במידת הצורך. היחידה פועלת ככוח מילואים מתגבר, כאשר חלק ממנה דתיים ושייכים גם לרבנות הצבאית. שירות המילואים נעשה בתדירות נמוכה יחסית, כאשר עיקר האימונים מתמקד בתורת הלחימה ובתורת הסריקה.⁷

כל צוות סריקה מורכב משרטט, צלם ורשם שעברו הכשרה מתאימה. הכלל הראשון בשטח הוא של תיעוד בטרם תזוהם הזירה. לאחר מכן מתחילה מלאכת השרטוט באופן ידני (על דף A4) הכוללת תיחום וסימון הזירה, וכן סימון ממצאים בהתאם לסוגם – לגופות יש סימון מסוים ולחפצים יש סימון שונה. בנוסף, נעשה שימוש באזיקונים ממוספרים כדי לסמן ממצאים בזירה. מראיון עם מפקד בכיר ביחידה עולה כי הצלמים מצוידים במצלמות GoPro לתיעוד בזירה. עוד חידד: **"במשך שנים מלמדים את החיילים לא לשלוף טלפונים. איסור מוחלט מלתעד באמצעים אישיים. שפטו והענישו את מה שעשה כן, היה חשש ואיסור מלתעד שלא במסגרת המצומצמת של כללי הסריקה"**.⁸

5 [למידע אודות היחידה באתר צה"ל](#); אריאל כהנא "יס"ר דרום: חילוץ יותר מ-600 חללים מתחילת המלחמה – גם תחת אש" [ישראל היום](#) (19.11.23); אריאל כהנא "קדושים במדים: סיפורן של יחידות הסריקה של הרבנות הצבאית" [ישראל היום](#) (3.12.23).

6 לקריאה נוספת בנושא, ראו: שמעון פרצ'יק, "זיהוי החללים בצבא הגנה לישראל", המעין, גיליון 247, תשרי תשפ"ד; כתבת תחקיר בנושא ["הסיירת של הרבנות: היחידה שעדיין מחפשת שרידי גופות"](#), כאן 11 (13.12.23).

7 ראיון מיום 2.4.24 עם א', לוחם ביחידה.

8 מתוך ראיון שערכנו ביום 21.10.24 עם ר' מפקד בכיר ביחידה.

מיומנות החיילים באיסוף ראיות נוגעת לזיהוי פרסונלי בלבד. לדברי גורם בכיר ברבנות הצבאית: **"לא משחררים זיהוי בלי שניים מתוך ארבעה אמצעי זיהוי: טביעת אצבע, מרשם שיניים, היכרות אישית ו-DNA"**.⁹ המיומנות מתמקדת בזיהוי גופות חללים לצורך קבורה ולקיום הלכות דתיות, ולא לצורך איסוף ממצאים בהקשר של פשעים ברמה הפלילית.

התנהלות באר"ן: היחידה מתרגלת באופן קבוע תרחישי ייחוס של פגיעה המונית בחיילים ונערכה לכך. המורכב והגדול בין התרחישים שתרגלה היה תרחיש של נפילת טיל בבסיס צבאי, הכולל טיפול בגופות של עד 20 חללים.¹⁰ היחידה אינה אמורה לטפל בחללים אזרחיים.

התייחסות לפשעי-מין בשגרה: תורת הלחימה של יחידה זו אינה כוללת כל התייחסות ייעודית למצבים בהם מעורבות פגיעות מיניות באירועי טרור. הכשרת היחידה מתמקדת בפינוי חללים וזיהויים לצורך קבורה בהתאם להלכות הדתיות, ולא בניהול חקירות פליליות או איסוף ממצאים הקשורים לעבירות מין.

פערי משאבים, תנאי השטח והשפעת הכאוס על תפקוד הכוחות: ביום המתקפה, יחידת הסריקה נשלחה לדרום והתמקמה בעיר באר שבע, ממנה יצאו חיילי היחידה מדי יום אל הזירות השונות. בתנאים קשים ותחת אש, המשימה שהוגדרה ליחידה היתה איסוף גופות חללים בבסיסים ובקיבוצים במרחב ("ניקוי הזירה"), וחיפוש ואיתור נעדרים וראיות בנוגע למקום הימצאם.¹¹ בפועל, המתקפה יצרה כאוס רב ששיבש את יכולות היחידה לבצע את עבודתה ולממש את מומחיותה בנושא זיהוי וסריקה, כמפורט להלן:

— פעילות הסריקה החלה בבסיסי צה"ל, ולאחר מכן עברה לקיבוצים במרחב, כך שהיחידה עברה מעיסוק בחיילים וחיילות בלבד, למתן מענה גם לאזרחים ואזרחיות. כל ממצא דווח ליחידת "יערה", אשר תחת פיקודה פעלה היחידה. בשלב זה, שנמשך מספר ימים, הסריקה התבצעה תחת אש בחלק מהזירות, וריבוי הגופות – של חללי צה"ל, אזרחים ומחבלים – יצר מצב שלא אפשר את יישום תורת הלחימה הקיימת של היחידה. אחד הגורמים שראיינו ציין שאם היו פועלים לפי תורת הלחימה הסטנדרטית, הזיהוי היה אורך חודשים רבים. לדבריו, עיקר הפעילות בשטח התמקדה באיסוף מהיר של הגופות, בעיקר כדי למנוע אירועי חטיפת גופות על ידי האויב. כתוצאה מהלחץ המבצעי, הצוותים נאלצו להתמקד בפינוי מהיר של הגופות מאזורי הסכנה ולא בתהליך הזיהוי המלא **"דאגנו לאסוף את הגופות ולא לזהות אותן... לא נעשה שימוש בתו"ל הקיים של היחידה"**.¹² יתרה מכך, צוותים או מנגנונים שהוכשרו לבצע תפקיד ספציפי, לא הצליחו לעמוד במשימתם עקב המציאות המורכבת שנכפתה עליהם, והיחידה נאלצה למלא את החסר באנשים ללא הכשרה מתאימה או ניסיון קודם.

9 ראיון מיום 18.7.24 עם מילואימניק בכיר בענף זהות ותודעה יהודית ברבנות הצבאי, ששירת במחנה שורה.

10 שם.

11 ראיון מיום 26.10.24 עם מפקד בכיר ביס"ר.

12 ראיון מיום 28.3.24 עם מילואימניק ביס"ר.

— היה קושי רב באיסוף הראיות מזירות הטבח השונות, שכן, אזורים רבים בעוטף ובבסיסי צה"ל נשרפו כליל על ידי מחבלי חמאס, כולל בתים, מוצבים וכלי רכב. שריפות מכוונות אלו היו חלק מאסטרטגיית ארגון חמאס לטשטוש ראיות. בכך, הם הקשו משמעותית על איסוף הראיות, ובעיקר על זיהוי גופות, קל וחומר על הוכחות פשעים נוספים. למלאכת הסריקה התלוו ארכיאולוגים (בעיקר סביב זירות שרופות), ומומחי עצמות (בכדי לאפשר הבחנה בין עצם של חיה לעצם של אדם).

— הכאוס שנוצר סביב המתקפה הביא לכך שגופות רבות פונו ללא תיעוד מספיק. לדבריו של לוחם ביחידה שלקח חלק בפעילותה בימים שלאחר המתקפה: **"בימים הראשונים של הלחימה הצוות ריכז גופות בשטחי כינוס ודאג להעבירם בהמשך לשורה"**.¹³ לאחר מכן, עיקר עבודת חיילי היחידה במתקן בשורה הייתה פריקת גופות ממשאיות, רכבים ונגררים, באמצעותם הובאו הגופות למחנה, פעולה שלא נעשית בשורה. בהתאם להנחיה הפיקודית העליונה, המטרה העיקרית הייתה להביא את החללים לקבורה בהקדם האפשרי.

— היעדר התיעוד פגע ביכולת לאסוף מידע משמעותי אודות החללים ולתעד בהתאם לנהלים הקיימים ביחידה. כפי שהעיד בפנינו לוחם ביחידה, לעיתים התיעוד היה מינימאלי וכלל תיעוד ויזואלי בלבד (צילום של גופת החלל) ללא תיעוד פורנזי. לדבריו, **"גופות של אזרחים פונו ללא תיעוד מספק של מקום מציאתן... גם כאשר נעשה תיעוד בצילום זה לא היה תיעוד פורנזי... לא כל חלל צולם"**. זאת, בניגוד להנחיה קיימת וברורה בתורת הלחימה של היחידה, לפיה יש לצלם גופות חללים לצורך תיעוד. גם כאשר תועדו גופות, לא התקיימה אחידות בדוחות הזיהוי שמילאו הלוחמים. מרואיין סיפר כיצד תורת הלחימה ביחידה דוגלת בכיסויי חיילת שנפלה וככלל יש לכסות גופת אישה.¹⁴ יתרה מכך, אותו מרואיין סיפר, כי **"לא דיווח לרמה ממונה על אישה שראה בעודה קשורה לעמוד כשפלג הגוף העליון שלה חשוף"**. לדבריו, הוא לא בחן אינדיקציות לפשעי מין כלל. מרואיין אחר מהיחידה הציג בפני חברת צוות המחקר שתי תמונות שצילם בשטח, באחת מופיע תקריב של קעקוע על גבה של אישה. לדבריו, **"אישה זו היתה שרועה על גבה, עירומה בחלק גופה התחתון"**, אולם הוא לא חשב לתעד את כולה, אלא צילם רק את הקעקוע שבו ראה אמצעי חיוני לסיוע בזיהוי שלה. בתמונה השנייה שהציג, הופיע **"גבר שכוב על גבו כשרגליו פשוקות, נראה שבגדיו קרועים ואיבר מינו חבול"**.¹⁵

— תרחישי הטרור שתורגלו עד לאירועי ה-7 באוקטובר התמקדו בעיקר בפגיעות בגוף ובנפש, ולא נכללה בהם התייחסות לפגיעות מיניות. בשל הכאוס הרב במהלך מתקפת הטרור, לא ניתנה תשומת לב מספקת לאינדיקציות לפשעי מין מצד יחידות הסריקה. עדויות מתוך היחידה מצביעות על כך שראיות אפשריות לפגיעות מיניות לא סומנו ולא נלקחו לבדיקה. כך למשל העיד אחד מהמרואיינים מהיחידה: **"זוכר שנכנסתי לאחד הבתים בעוטף ועל המיטה נמצא קונדום משומש...הממצא לא סומן ולא נלקח לבדיקה... זה לא עבר לי בראש באותו הרגע"**.¹⁶ עוד לדברי אחד המרואיינים, **"לא עברה לי בראש המחשבה על פגיעות מיניות. הכאוס היה גדול והגדרת המשימה הייתה פינוי גופות ולא זיהוי... מנגנונים שלמים שהיו מוכשרים לביצוע**

ראיון מיום 15.5.24 עם לוחם במילואים ביחידה.	13
ראיון מיום 26.10.24 עם מפקד בכיר ביס"ר.	14
ראיון מיום 11.4.24 עם לוחם במילואים ביס"ר.	15
ראיון מיום 11.4.24 עם לוחם במילואים ביס"ר.	16

של תפקידים מסוימים לא ביצעו אותם בפועל ונדרשו לבצע משימות שקיבלו ללא הכשרה מתאימה¹⁷.
העדויות מעלות כי גם כשהחלו להגיע אל צוותי היחידה "שמועות" על פגיעות מיניות של המחבלים בזירת
מסיבת הנובה, לא ניתנו לצוותי הסריקה שום הנחיות מיוחדות בנושא.

— על אף שחלק מאנשי היחידה נחשפו בעבר לגופות או לפצועים במהלך שירותם ביחידה, במהלך המתקפה
רבים מהם חוו טראומה משנית או קיפאון עקב גודל הזוועות. כפי שביטא זאת אחד המרואיינים: **"האכזריות
הרבה, כמות ההרוגים, מצבן של הגופות... זה מסוג הדברים שאין לאף אדם חסינות מפניו, הנפש אינה
יכולה להכיל כמות כזו"**¹⁸.

מסקנות – צעדים לשיפור תהליכי איסוף ותיעוד בחירום

כמתואר, יחידת הסריקה לא הייתה מיומנת לטיפול בהיקף האדיר של החללים בעקבות המתקפה. חיילי
היחידה נאלצו לפעול בזיהוי ובאיסוף גופות במהירות, תוך ויתור על איסוף מידע מפורט ודיוק בתיעוד
החללים, כפי שהוכשרו בשגרה. זאת, כשהם מטפלים בגופות חללים של אזרחים ומחבלים, בזירות שחלקן
אינן מבודדות כנדרש, ברקע כניסת אזרחים וארגונים לא-מיומנים לזירות, מה שפגע בתהליך איסוף הראיות
והתיעוד. אתגר נוסף שזיהינו היה האתגר המגדרי בטיפול בגופות, כשבשגרה נעשה מאמץ שגופות נשים
יטופלו ע"י נשים, מה שמאפשר זיהוי אינדיקציות לראיות לפשעי מין ביתר קלות. בשל הכאוס במתקפה,
גברים טיפלו בגופות נשים, מה שיכול היה להקשות על זיהוי פגיעות מיניות. כפי שמרואיין תיאר בפנינו:
**"מלכתחילה טוב שאישה תטפל באישה, גם בצה"ל נוהגים כך – טיפול בנפטרות נעשה על ידי נשים. יש עניין
כי מתוך שמירה על כבוד הנפטר וקדושתו רצוי שהטיפול בגופה תיעשה בהתאם למין הגופה. לאור הכאוס
הרב שהיה באירועי השבעה באוקטובר כל גופה טופלה ללא הבחנה מגדרית, גם כאשר הגופות היו במצב של
עירום. יתרה מכך, עקב העומס הרב של גופות נשים, נאלצו גם גברים להושיט יד ולסייע במלאכה"**¹⁹.

העלאת מודעות והכשרה מותאמת: חשוב להעלות את המודעות לכך שפשעי מין עלולים להתרחש כחלק
ממתקפות טרור, ושחובה להתייחס אליהם, גם אם הם אינם נוגעים לחילוף גופות. במסגרת כך, יש להכשיר
את כוחות היחידה לזיהוי אינדיקציות וראיות לפגיעות מיניות, בפרט במצבים של מתקפות טרור, כדי שידעו
לזהות ולתעד אותם כנדרש.

עדכון תורת הלחימה: יש להתאים את תורת הלחימה, כך שתכלול העלאת מודעות וכן הנחיות מקצועיות
מפורשות לגבי התמודדות עם פגיעות מיניות ואיסוף ראיות תחת מצבי טרור, אפילו אם לא יהיו ברמה של
איסוף ראיות בחטיבת הזיהוי הפלילי של משטרת ישראל (מז"פ).

הכשרה לצילום איכותי: מכיוון שהלוחמים מיומנים בנשיאת מכשירי תיעוד, יש להכשירם להקפיד על צילום
גופות באופן מלא, גם אם מהיר, היות וכיום התפיסה היא שהמצלמה מצלמת באופן אוטומטי את הנדרש. לעומת

17 ראיון מיום 26.10.24 עם מפקד בכיר ביס"ר.

18 ראיון מיום 11.4.24 עם לוחם במילואים ביס"ר.

19 ראיון מיום 15.4.24 עם אשה שטיפלה בהכנת גופות לקבורה ב-7 באוקטובר.

זאת, ניתן להנחות לבצע צילום מכוון, מודע ומלא של הגופה. התמונות צריכות לשמש לא רק לצורכי זיהוי פיזיולוגי (כמו צילום קעקוע או מאפיין פיזיולוגי מזהה אחר), אלא גם לזיהוי ממצאים נוספים כמו פגיעות מיניות אפשריות.

הגמשת נהלים דתיים: על מנת להבטיח תיעוד ראוי וכולל של זירות הפיגוע והגופות, יש לחייב צילום מלא של גופות. גישה זו הכרחית כדי לשמר ראיות פורנזיות ולתעד ממצאים חשובים לזיהוי ולמניעת מחלוקות עתידיות לגבי זהות ההרוגים ונסיבות נוספות בנוגע למותם, וזאת גם לאור הדומיננטיות הדתית של לוחמי היחידה.

אימונים מותאמים: יש לקיים אימוני אר"ן בסדרי גודל חריגים, כולל הגדרת תפקידים מדויקת, הקצאת סמכויות מתאימות ותיאום הדוק בין גופים שונים לפעולה יעילה בזירות מורכבות.

תיאום פנים יחידתי: במסגרת פעילות הצוותים בשטח במהלך מתקפת הטרור, התגלה חוסר אחידות בין הפעולות של הצוותים השונים. כל צוות פעל לפי גישות שונות, מה שיצר בלבול וגרם לבעיות בתיעוד ובפינוי גופות. על כן, יש צורך בהקמת גורם מתכלל ומתאם שיפעל לשיפור התיאום הפנימי בתוך היחידה וכן בין הגורמים החיצוניים, בזמן אמת. הגורם המתכלל יהיה אחראי להנחיית כל הפעולות בשטח, החל מאיסוף הראיות, דרך תיעוד נכון ועד פינוי גופות בצורה מאורגנת ומסודרת. בכך, יימנע חוסר תיאום פנימי שנוצר בין צוותי היחידה בשטח, כמו גם התיאום עם גורמי פיקוד וארגונים נוספים.

הגדרת תפקידים מדויקת, הקצאה-מחדש של סמכויות ותיאום בין הגופים השונים: יש למנות גוף מתכלל לאומי ומתאם בין הגופים המעורבים באיסוף, פינוי ותיעוד בזירות טרור. גורם זה יהיה אחראי להבטיח שכל הגורמים יפעלו בצורה מתואמת ובתיאום עם גורמי הפיקוד. בנוסף, כדי למנוע בלבול וחוסר תיאום בין הגופים השונים, הגוף יגבש נוהל-על, אשר יגדיר את סמכויותיהם ותפקידיהם של כל הגופים המעורבים בשעת חירום. פרוטוקול זה יספק מסגרת ברורה לניהול הזירות, יבהיר את חלוקת האחריות בין הגופים השונים, ויבטיח שכל אחד יפעל בתחום התמחותו תוך שיתוף פעולה הדוק עם שאר המעורבים, מהתיעוד ועד הפינוי. בהקשר זה, תיעשה הקצאה-מחדש של סמכות זיהוי ותיעוד שאינה רק פרסונלית ליחידה, לאור נקודת-הפתיחה האיכותית של מיומנותה הכללית.

1.3 מגן דוד אדום (מד"א):²⁰

רקע

מגן דוד אדום (מד"א) הוא ארגון ההצלה הלאומי של ישראל, המספק שירותי רפואה דחופה טרום-אשפוזית. הארגון פועל בהתאם לחוק מגן דוד אדום, התש"י-1950, המסדיר את תפקידיו וייעודו, הכוללים מילוי תפקידים כאגודה ארצית המיועדת לספק שירותי עזרה רפואית דחופה בהתאם לאמנות ז'נבה. מד"א משמש שירות עזר למערך הרפואי של צה"ל בשעת מלחמה; הוא נערך לאירועי חירום אזרחיים ומשתתף בתרגילים להכנה לקראתם; מספק שירותי עזרה ראשונה לכלל האוכלוסייה; מקיים מערך לאגירת דם, פלסמה ותוצריהם לשימוש רפואי. הארגון מבצע תפקידים נוספים המוגדרים בתקנון האגודה, ובראשם חשובים לענייננו:

20 הפינוי מתבצע לרוב לבית החולים הקרוב ביותר המוגדר כ"רשות האשפוז העליונה" באזור האירוע. למידע אודות הארגון [ראו באתר הרשמי](#).

פינוי נפגעי תאונות ופצועים, וכן קיום מערך מתנדבים והכשרתם להגשת עזרה ראשונה וסעד חיים בסיסי ומתקדם.²¹ הארגון משתתף באופן שוטף בתרגילים משולבים עם צה"ל, משטרת ישראל וארגוני חר"ב נוספים, ומופקד גם על העברת פצועים מצה"ל לבתי חולים. מד"א כפוף למשרד הבריאות, והחל משנת 2006 הוא חבר בארגון הצלב האדום הבינלאומי. בהתאם לחוק מוקדי חירום התשע"ו-2016, אחראי מד"א הן על מוקד החירום הארצי הן על הזנקת אמבולנסים והוא מוגדר כגורם המתכלל האחראי על ניהול כלל פעולות הפינוי.²²

התנהלות באר"ן: ככלל, אגף שעת חירום במשרד הבריאות הוא הגוף האחראי להפעלת שירותי הבריאות לאוכלוסייה בשעת חירום.²³ רמת הכוננות בעיתות חירום של מד"א בפרט, ומערכת הבריאות ככלל, נקבעת על-ידי רשות החירום הלאומית (רח"ל) בתיאום עם צה"ל.²⁴ רשות החירום הלאומית מכינה תרחיש ייחוס לעורף, המגדיר מגוון תסריטים אפשריים של איום על העורף שיש לתכנן כיצד להיערך אליהם. מתרחיש זה גוזר משרד הבריאות את תרחיש הייחוס הענפי למערכת הבריאות.²⁵

בשנת 2013 משרד הבריאות ומשטרת ישראל הפיצו נוהל שקובע כי אר"ן עם נפגעים על רקע ביטחוני הינו באחריות פיקוד ושליטה של משטרת ישראל,²⁶ והיא הפועלת בתחום שירותי הרפואה הדחופה למול מד"א.²⁷ באשר לוויסות נפגעים, הצבא מוסמך לטפל בכך באירוע רב נפגעים.²⁸

- 21 תקנון מגן דוד אדום, תשנ"ב-1992, סעיף 49.
- 22 בחוזר מנכ"ל משרד הבריאות מיולי 2017 נקבע נוהל לשיתוף פעולה בין מד"א לבין איחוד הצלה במטרה לייעל את הטיפול בנפגעים. לפי הנוהל, הזנקת כוננים תיקבע בהתאם לשיקולי זמן, מרחק והכשרה, ללא קשר להשתייכותם הארגונית. ראו: משרד הבריאות, חוזר המנהל הכללי מס' 5/2017, סעיף 3 (03.06.17).
- 23 [ראו באתר היחידה הרשמי.](#)
- 24 במוכנות למתארי החירום נכללים פיתוח מוכנות לכל התרחישים האפשריים נוסף על מלחמה, כגון: אסונות טבע, מגיפות, שריפות ועוד. [ראו באתר הרשות הרשמי.](#)
- 25 ראו דוח מבקר המדינה בנושא "המערך המבצעי של מד"א בשגרה ובעיתות חירום והסדרת תחום הרפואה הדחופה טרום-בית חולים" (2019), לפיו הרשות העליונה לאשפוז פועלת לפי תרחיש ייחוס לענף הבריאות, אף שאינו תואם את הצרכים במצבי חירום. עוד צוין כי מד"א התריעה שבשירותה אינה עומדת ברמה הנדרשת לשירותי רפואה דחופה בתנאים אלו.
- 26 נוהל בנושא אחריות המשטרה ופעילות כוחות הצלה רפואיים באירועים עם נפגעים על רקע פלילי בטחוני, פורסם ביום 23.10.2013. הנוהל זמין לעיון [בדוח הוועדה לבחינת דרכי ההפעלה והשליטה למענה ראשוני לשירותי עזרה ראשונה טרום-בית חולים במערך שירותי הרפואה הדחופה \(2014\)](#).
- 27 בשנת 2014 פרסמה משטרת ישראל נוהל אב הנוגע לשת"פ משטרת ישראל עם ארגוני גופי חירום והצלה באירוע, בו מפורטים בנספח ד' הדגשים לפעילות מגן דוד אדום בנושאים שונים. ראו נוהל 90.221.109.001, "נוהל אב שת"פ משטרת ישראל עם ארגונים וגופי חירום והצלה באירוע", זמין בחלקו לעיון [בדוח הוועדה לבחינת דרכי ההפעלה והשליטה למענה ראשוני לשירותי עזרה ראשונה טרום-בית חולים במערך שירותי הרפואה הדחופה \(2014\)](#).
- 28 חוזר מספר: 41/1996, זמין [באתר הרשמי](#) של משרד הבריאות. ככלל, כלל לאגף שעת חירום של משרד הבריאות נהלים פנימיים וחוזרים רבים ומפורטים, המופצים בשעת חירום לכל הגופים במערכת הבריאות, במגוון תרחישים נוסף על אלה המוזכרים בדוח זה. מפאת קוצר היריעה, מוזכרים המרכזיים והמנחים שבהם.

כארגון מסודר רב-שנים קיימים במד"א מאות נהלים פנימיים. במקרה של אר"ן טרור-על, קיימות הנחיות ספציפיות בנהלי מד"א בעניין תפקוד צוות התגובה הרפואי המיידית בשטח,²⁹ וצוותי מד"א פועלים לפי עקרונות של מיון מהיר בשטח, והעזרה הראשונית הניתנת במקום ממוקדת אך ורק בשאלה האם מדובר בנפגע בר הצלה או לא.³⁰ פצוע שהוגדר כבר הצלה מפונה באופן מיידית לבית החולים האזורי. תהליך זה מבוסס על אבחון מהיר בשטח, תוך שימוש בתג מיון הקרוי "תג למיון ופינוי נפגעים". תג זה מכיל פרטים מזהים של המטופל, מידע על מצבו הרפואי הבסיסי, העזרה הראשונה שקיבל ותיאור הפגיעה שספג (כגון פגיעות בנתיב האוויר, שוק, שינויים במצב ההכרה וכו'). מידע זה מאפשר לצוותי בית החולים הקולטים את הפצוע לקבל תמונה ראשונית על מצבו הרפואי של הנפגע ולהעניק לו טיפול מותאם.

התייחסות לפשעי-מין בשגרה: מבדיקות שערכנו עולה כי אין נהלים ספציפיים במד"א שמתייחסים לזיהוי, טיפול או תיעוד של נפגעות ונפגעי תקיפה מינית.³¹ מתנדבים בארגון אמרו לחוקרת בצוות כי **"אם יחשדו שיש פגיעה מינית, ידווחו למשטרה"**, אולם המקור לאמירות אלה הוא אינטואיטיבי ולא מוסדר פורמלית. מתנדב אחר אמר ש**"ישנה הכשרה ייעודית למקרים של אלימות במשפחה בלבד"**.³² משכך, אנשי הארגון אינם מיומנים או מונחים לזהות ולסווג את נסיבות הפגיעה כקשורות לפגיעה מינית.

פערי משאבים, תנאי השטח והשפעת הכאוס על תפקוד הכוחות

במהלך מתקפת חמאס ב-7 באוקטובר מד"א טיפל במספר חסר תקדים של 21,772 שיחות – למעלה מפי ארבעה בשגרה.³³ בתגובה למתקפה, רוב האמבולנסים ברמה הארצית הופעלו ונוידו לאזור הדרום. למרות התרבות המושרשת של מוכנות לחירום בישראל, מערכת הבריאות, במיוחד בדרום, מצאה עצמה עומדת בפני אתגר חסר תקדים, שכוחות הרפואה, הן אזרחיים והן צבאיים, לא הספיקו כדי להתמודד עם ממדיו.³⁴

ראשית, בשל אופיו הצבאי החריג של האירוע ומורכבותו, לא היה גורם מרכזי בשטח שיצר ותחזק תמונת מצב מלאה של האירוע או שלט על כלל משאבי הטיפול והפינוי בשטח. מצב זה, בשילוב עם היקף הנפגעים החריג, יצר קשיים משמעותיים בניהול האירוע, הן ברמה הלאומית, הן ברמה הארגונית של מד"א. נוסף על כך, במהלך תכנון תרחישי התמודדות עם אר"ן או מגה אר"ן, מד"א לא צפה תרחיש במסגרתו הארגון לא יוכל לבצע פינוי פצועים

29 למשל, אוגדן מקצועי לעבודת צוות ALS, מגן דוד אדום (אפריל, 2022). בנוסף, בנוהל **"קביעת היקף הסיוע באירועים ציבוריים"** של מד"א מתאריך 20.10.20, קיימת הפניה לסד"פ של הארגון המכונה "סד"פ אר"ן, אותו לא הצלחנו לאתר בצורה פומבית. כאן המקום להבהיר שהחומרים הרבים שסקרנו כללו נהלים ומסמכים שונים המפורסמים בצורה פומבית בלבד, אותם איתרנו בחיפושי רחב מעמיקים באתרים הרשמיים של משרדי הממשלה הרלוונטיים, ארגוני הרפואה המוזכרים וכדומה.

30 שם, בעמ' 166.

31 מתוך כתבה אליה התראיין מר דובי מייזל, סמנכ"ל מבצעים בארגון "איחוד הצלה" שהיה עובד ארגון מד"א בעברו: **"הטיפול באירוע רב נפגעים" איחוד הצלה, זמין באתר הרשמי.**

32 ראיון ממוקד מיום 19.11.24 עם 3 מתנדבים בנושא הכשרת מתנדבים במד"א.

33 עידן יוסף **"21,772 אלף שיחות התקבלו במד"א ב-7 באוקטובר"** (3.3.24) news1.

34 מתוך ראיון שנעשה עם חובשי איחוד והצלה בתוכנית עובדה שם דיבר מנכ"ל מד"א אלי ביני על מאורעות הימים הראשונים והקשיים של הארגון בהבנת גדול המימד מתוך תוכנית עובדה דקה 04:50-05:11 "עובדה – חרבות ברזל" פרק 2 כתבתו של בן שלום מיום 2.11.23; "פרויקט עדויות צוותי רפואה – שבעה באוקטובר", אתר משרד הבריאות. זמין בקישור: www.gov.il/he/depart-ments/topics/testimony-project-oct-7th/govil-landing-page

בשטחי ישראל עקב פעילות לחימה מתמשכת. ההנחיה של צה"ל את צוותי מד"א הייתה שלא להיכנס לזירות הלחימה כך שלא היה באפשרות הצוותים הרפואיים להגיע לזירות האירוע ולפנות את מרבית הפצועים ללא סיכון ממשי לחייהם. כתוצאה מכך, הוקמו תחנות עזרה ראשונה ארעיות במיקומים נבחרים ובצירים מרכזיים מחוץ ליישובים ולקיבוצים שנשלטו בידי מחבלי חמאס, ובהם טופלו פצועים בשטח עד לאפשרות לבצע פינוי בטוח לבתי החולים.³⁵ בחלק מהמקרים, צה"ל השתמש בכלי רכב צבאיים, ואזרחים אף השתמשו ברכביהם הפרטיים, על מנת להעביר פצועים מאזורי לחימה פעילים אל תחנות העזרה הראשונה הארעיות שהוקמו בשטח.

מתקפת הטרור פגעה בהתנהלות של מד"א באופן חסר תקדים, כשצוותי הארגון, כולל נהגי אמבולנס וחובשים, נפגעו ואף נהרגו בשטח, ואמבולנסים הושמדו ויצאו מכלל תפקוד.³⁶ בנוסף, הם נאלצו לפעול תחת לחץ עצום מבחינת זמן, ולספק טיפול מציל חיים תוך תגובה מיידית, מה שהקשה על שמירה על הנחיות בסיסיות. כפי שציין מרואיין בתקשורת: **"כל מגיש עזרה ראשונה יודע שהנחיית היסוד היא 'safety first', כלומר עליך לשמור תחילה על עצמך כדי שתוכל להמשיך לטפל בפצועים... כשאני מגיע לזירת פיגוע, המשטרה והצבא מנווטים אותנו. אבל באירוע הזה הצבא היה בתוך לחימה ולא היה יכול לאבטח צוותים שלנו כשאלפי נפגעים מחכים לעזרה".³⁷**

הצוותים התרכזו בעיקר במתן עזרה ראשונה מהירה לפצועים חיים, ולא עסקו בגופות או בהתרחשות פשעי מין בזירה, בתשאול ניצולות או בתיוגן, בין אם בגלל הכאוס הכללי ובין בשל היעדר פרוטוקול ייעודי לנושא. הדחיפות והלחץ לפנות במהירות פצועים רבים ככל האפשר, כולל מספר מפונים רב בכל אמבולנס, הקשו אף יותר על ביצוע תשאולים או זיהוי ספציפי של מקרי פגיעות מיניות.

מסקנות — צעדים לשיפור תהליכי איסוף ותיעוד בחירום

— **הכשרה והעלאת מודעות:** יש להדריך את צוותי מד"א לזיהוי אפשרי של פשעי מין במהלך אירועי טרור, תוך שימת דגש על זיהוי סימנים ואינדיקציות לפגיעות מיניות. בנוסף, יש להדגיש את החשיבות הראייתית של תיעוד רפואי ראשוני מדויק ומהיר.

— **ייעוד לתשאול בעת הפינוי למרכז הרפואי:** על אף לחץ הזמן והצורך בפינוי, דווקא בידי מד"א, לאחר קבלת הנפגע/ת מצוותי "איחוד הצלה", ישנו פרק זמן מעט יותר מרווח במסגרת הליך הפינוי והנסיעה עד למרכז הרפואי, אותו ניתן לנצל במידת האפשר לתשאול רגיש או לבדיקת אינדיקציות נוספות לפגיעות מיניות. יש לוודא כי התשאול מתבצע באופן דיסקרטי ותוך שמירה על פרטיות השורד/ת הניצול/ה.

— **שיפור מערכת התיוג:** מומלץ להוסיף קטגוריה ייעודית לנפגעי תקיפה מינית בתג המיון הקיים במערכת מד"א. יש להדגיש כי תיוג זה נועד להוות סימון לחשד בלבד ואינו מאשר פגיעה באופן ודאי. עם זאת, הוא יאפשר המשך טיפול מותאם בבתי החולים על בסיס תיוג דיסקרטי ומוצנע, תוך שמירה על פרטיות השורד/ת.

35 להרחבה אודות תפקודו של מד"א, ראו "ניהול מגה-אר"ן (אירוע רב-נפגעים): לקחי מד"א ממתקפת ה-7.10.23", [International Journal of Public Health](#).

36 שם.

37 אנה פבזנר "דם חם" מאקו (14.12.23).

1.4 איחוד הצלה³⁸

רקע

ארגון "איחוד הצלה" הוקם בשנת 2006 כגוף המושתת על אלפי כוננים מתנדבים שמטרתו מתן מענה רפואי ראשוני ומקצועי על מנת להציל חיים. בשל המחלוקות החריפות בין מד"א לאיחוד הצלה באשר למתן מענה רפואי ראשוני, הסדיר משרד הבריאות את הקריטריונים להעסקת צוותי הארגון כך שנקבעו נוהלי העבודה ושיתוף הפעולה עם איחוד הצלה, במטרה להגדיל ולהפעיל את מספר הכוננים ביעילות להצלת חיים, במסגרת המוקד הלאומי שמפעיל מד"א.³⁹

הארגון הוכר לימים כגוף סיוע רשמי בשעת חירום מטעם משרד הבריאות,⁴⁰ ובשנת 2018 הוכרז סופית כ'ארגון הצלה' לאומי.⁴¹ כיום מונה הארגון כ-7,200 מתנדבים פעילים בעלי הכשרה כחובשים, פרמדיקים או רופאים, הפרוסים בכל רחבי הארץ. מאפיין ייחודי של ארגון זה הוא שלרשותו עומד צי אופנועי עזרה ראשונה הכולל כ-1,200 אופנועי חירום רפואיים. צי "האופנו-לנסים" הוקם לאור מחסור באמבולנסים בישראל (לארגון ישנם 60 בלבד) והקושי במתן מענה מיידי במצבים של ריבוי קריאות חירום לסיוע רפואי. האופנו-לנסים פרוסים ברחבי הארץ באופן המאפשר לכוון רפואת החירום הגעה מהירה ויעילה לזירת האירוע, הענקת טיפול ראשוני וייצוב מצב הפצוע/ה עד להגעת האמבולנס שיבצע את הפינוי לבית החולים.⁴² בכך, צוותי הארגון משמשים כגורם רפואי ראשוני מובהק, כאשר זמן הטיפול בזירה בדרך כלל אינו עולה על 20 דקות, לאחריהן הפצוע/ה מפונה והמתנדב/ת מתפנה להמשך מתן עזרה לנפגעים נוספים.⁴³

התנהלות באר"ן: לעניין הפיקוד והשליטה על ארגוני הרפואה בזירת אר"ן, הנהלים והנהגים המפורטים תחת ארגון מד"א בפרק הקודם חלים גם על ארגון איחוד הצלה, אשר הפעלתו נעשית בידי המוקד הלאומי של מד"א. שיתוף וניהול המידע במוקד אחד מאפשרת לכל אחד מהארגונים להפעיל את כונני החירום שלו באופן עצמאי. בשלב הבא, המידע אודות כונני איחוד הצלה שאותרו יועבר למוקד הארגון, שם יתבצע חיווי על הימצאות הכוננים וזמינותם. המוקד ייצור קשר עם הכוננים, יודא שהם יוצאים לאירוע ויעביר את המידע למוקד מד"א על מנת להזניק את הכוננים ולהעביר להם את פרטי האירוע.⁴⁴

למידע אודות הארגון ראו באתר הרשמי.	38
חוזר מנכ"ל 1/14 מיום 1.1.14, בנושא "הסדרת המענה הראשוני להגשת עזרה ראשונה על ידי כונני רפואת חירום" וחוזר מנכ"ל 5/17 מיום 3.7.17, בנושא "שיתוף פעולה בין מד"א לאיחוד הצלה בהפעלת מערך כוננים".	39
"משרד הבריאות מכיר ב'איחוד הצלה' כגוף מקצועי העוסק ברפואת חירום והצלת חיים" משרד הבריאות (7.10.15).	40
ד"ר איתי גיל "תחרות למד"א: 'איחוד הצלה' הוכר רשמית כגוף רפואת חירום" (6.10.15 Ynet).	41
שם, באתר הארגון.	42
ראיון מיום 29.8.24 עם מנהלת בכירה בארגון איחוד הצלה, חובשת מתנדבת ושייכת ליחידת החוסן בארגון.	43
מתוך חוזר מנכ"ל של משרד הבריאות בנושא: "שיתוף פעולה בין ארגון מגן דוד אדום לבין ארגון איחוד הצלה בהפעלת מערך כוננים" (3.7.17), עמ' 4. זמין בקישור: www.health.gov.il/hozer/MK05_2017.pdf	44

באתר הרשמי שלו מוזכר נוהל אר"ן של הארגון ועקרונות שונים לאורם הוא פועל במצב מסוג זה, הקובעים תיוג ומיון פצועים על פי רמת הדחיפות הרפואית.⁴⁵ למרות ההכשרה המתמשכת וההכנה של מתנדבי הארגון להתמודדות עם אירועים כאלו, הארגון כמעט ולא התנסה בעבר בטיפול באר"ן בקנה מידה רחב, מעבר לעד 50 הרוגים ועד 200 פצועים.⁴⁶

התייחסות לפשעי-מין בשגרה: אף שאין בנמצא הנחיות כתובות בנושא, מהראיונות עולה כי הכשרת החובשים כוללת תשומת לב לזיהוי סימנים המעידים על אלימות מינית בכל אירוע של אלימות.⁴⁷ הצוותים מתודרכים לשים לב להתנהגות או למראה חיצוני של הקורבן שעשויים להעיד על פגיעה מינית, אולם לא קיימת רשימה של מצבים אלה. במקרה שמתעורר חשד לפגיעה כזו, יש להקפיד לדבריהם על "העברה נשית", שמשמעותה העברת המידע לצוות הרפואי שאליו מופנה הקורבן, תוך הקפדה על כך שהטיפול יבוצע על ידי צוות נשים. בשלב זה, לפי ההכשרה, אין לבצע תשאול כלשהו של הקורבן, בשל היעדר מיומנות סוציאלית. פרקטיקות אלה גובשו כ"תורה שבעל-פה" בידי אשה המצויה בעמדה בכירה מאד בארגון שראיינו, שהנושא חשוב לה.⁴⁸

לאחרונה אימץ הארגון את מודל "מעשה" שפותח במקור לטובת צה"ל, לשם מתן עזרה ראשונה נפשית לחיילים שחוו טראומה.⁴⁹ מודל זה אומץ בהמשך על ידי משרד הבריאות, ומציע טכניקות מילוליות והתנהגותיות שמטרתן לחזק את תחושת המסוגלות והחוסן הנפשי של נפגעי טראומה. טכניקות אלו אינן כוללות תשאול הנוגע לנסיבות האירוע והפגיעה, מתוך חשש שפעולה כזו תחמיר את תחושת הלחץ והמצוקה של הקורבן, שניצל/ה ממצב מסכן-חיים.⁵⁰

בראיון עם בכירה בארגון, הובהר שלאור ניסיון העבר הועלה נושא פשעי-המין בתחום הספציפי של תרחיש הייחוס שנכתב לרעידות אדמה. לדבריה, בתרחיש זה במסגרת הליך החילוץ מההריסות וההעברה לטיפול רפואי, הסתבר שקיים סיכון מוגבר לניצול מיני של ילדים וילדות, שלרוב מצליחים להיחלץ מההריסות במהירות יחסית, או שהם מחולצים ראשונים, אך עלולים להישאר ללא מבוגרים קרובים, מה שמעמיד אותם בסכנה לניצול. **"בתרחיש ייחוס הכל תלוי בזה. למשל ברעידות אדמה יש הבנה שיתומות וצעירות צריכות מעטפת וכי ילדים שורדים יותר ומיד נמצאים בסיכון."**⁵¹ בעקבות זאת, בארגון שמים דגש על כך שפעילותם לא תסתיים במבצע החילוץ עצמו, אלא בהעברת הילדים הניצולים לידיים מוסמכות ומוגנות, כגון מוסדות או גורמים רשמיים, שיבטיחו את שלומם הפיזי והנפשי.

דובי מיזל "הטיפול באירוע רב נפגעים" איחוד הצלה, זמין באתר הרשמי. נבהיר כי במקור זה מוזכר ומתואר נוהל אר"ן, אך לא איתרנו את הנוהל הפנימי של הארגון במקורות פומביים.	45
למשל, אסון מירון (כ-50 הרוגים ו-100 פצועים) ואסון קריסת הטורבינה בגבעת זאב (2 הרוגים כ-200 פצועים). שם, וכן מתוך הריאיון מיום 18.6.24 עם אוטמזגין, ראו לעיל ה"ש 2.	46
ראו ראיון מיום 29.8.24 עם מנהלת בכירה בארגון איחוד הצלה, וכן ראיון מיום 29.8.24 עם מתנדב בארגון "איחוד הצלה" המשמש כחובש ונהג אמבולנס.	47
שם.	48
לקריאה על יחידת החוסן בארגון ראו באתר הרשמי. לקריאה אודות המודל, ראו באתר המרכז הבינלאומי לחוסן תפקודי.	49
המודל מבוסס על ארבעה עקרונות פשוטים: מחויבות (יצירת תחושת ביטחון), עידוד (הנעת הנפגע לפעילות יעילה), שאלות מחייבות מחשבה (מיקוד הנפגע בחשיבה ולא ברגש), והבניית האירוע (הבהרה שהאירוע הסתיים).	50
ראיון מיום 29.8.24 עם מנהלת בכירה בארגון איחוד הצלה.	51

פערי משאבים, תנאי השטח והשפעת הכאוס על תפקוד הכוחות

מראיונות שונים שנערכו עם מתנדבי הארגון ופורסמו בתקשורת, עלה כי צה"ל הנחה את כלל ארגוני הרפואה האזרחיים שלא להיכנס לזירות הלחימה הפעילות, בשל הסיכון הגבוה לחיי הצוותים הרפואיים, וכי התייחסו לזירות אלו כשטח צבאי סגור.⁵² לפיכך, המתנדבים קיבלו לידיהם רק ניצולים וניצולות שחילצו עצמם לנקודות עורפיות שונות או כאלה שחולצו על-ידי כוחות שפעלו בשטח אל נקודות טיפול רפואי שנפרסו במחסומים השונים, מחוץ לטווח הלחימה. עם זאת, היו צוותים רפואיים של ארגון "איחוד הצלה" וכן של ארגון מד"א, שבחרו להיכנס לשטחי הקרב תחת סיכון ממשי, במטרה לסייע לפצועים שנמצאו בקו האש ולפנותם למקום מבטחים,⁵³ חלקם הצליחו לחלץ פצועים ולתת מענה רפואי למרות הסכנה לחייהם, חלקם הפכו למטרות בעצמם, אם בתוך האמבולנסים ואם בנקודות הפינוי,⁵⁴ וחלק איבדו את חייהם במהלך הניסיון להציל אחרים.⁵⁵

מהראיונות שערכנו עלה כי עיקר הפעילות המאורגנת של הצוותים הרפואיים התמקדה בערים שהיו תחת מתקפות חמאס, כמו שדרות ואופקים.⁵⁶ לנוכח ריבוי הפצועים והצורך המיידי בפינויים, מתנדבות ומתנדבי הארגון קיבלו את הנפגעים במחסומים מחוץ לקו האש, וביצעו בעיקר פעולות דחופות במקבילי לחילוץ ושינוע של הפצועים לבתי החולים, בעיקר לבית החולים "סורוקה". פעולת הצוותים התקיימה תחת לחץ אינטנסיבי ותנאים מסוכנים, שבהם נשקפה סכנת חיים הן לפצועים והן למתנדבים עצמם.⁵⁷

בכל הנוגע לפגיעות מיניות, אחת מבכירות הארגון שנכחה בשטח ציינה כי לא הייתה כל מודעות לכך שהתרחשו פשעי מין.⁵⁸ הצוותים התרכזו באופן מוחלט בהצלת חיים ובפינוי הפצועים תחת תנאים של כאוס ולחץ זמן כבד, ולכן לא בוצעו תשאולים או בדיקות שיטתיות לאיתור פגיעות מיניות באותו זמן.

52 ראו למשל: יאנה פבזנר ["דם רע" מגזין mako](#) (14.12.23); גלי לויטה ליבוביץ ["ככל שיהיה מד"א חזק, תהיה פה הצלת חיים"](#) (TheMarker 20.6.14); יצחק אבוחצירא ["התקציב אצל מד"א, המהירות אצל איחוד הצלה: מסמך מטלטל"](#) ערוץ 14 (29.10.23).

53 ראו למשל: מתוך כתבתו של בן שני בתכנית עובדה בערוץ 12: ["אבי ואבי ועמנואל מתנדבי איחוד הצלה בשבת 7 באוקטובר שמחת תורה, קפצו על האמבולנס של איחוד הצלה, וירדו לחזית הלחימה והטבח בדרום להציל חיים"](#), זמין [באן ובאן](#); עדות של מתנדב איחוד הצלה באתר הארגון, ["רופא מוסלמי, מתנדב של ארגון המתנדבים הלאומי – איחוד הצלה, נורה והוחזק כבן ערובה וכמגן אנושי על ידי החמאס בשעות הראשונות של הלחימה, עד שחולץ לבסוף על ידי כוח ימ"מ"](#), זמין [באן](#); יעל צ'כנובר ["אחרי משמרת ארוכה, טיול בחו"ל או חגיגת יום נישואים: הגיבורים שמיהרו לעזור בבוקר 7 באוקטובר"](#) Ynet (12.12.23); ניצן שפירא ["המחבלים ירו עליו, חובש מד"א הצליח לברוח ולהציל חיים | תיעוד משרות" N12](#) (1.11.23).

54 ראו למשל: סמדר שיר ["בלי להחליף מילה, הרגשתי שהוא נלחם עליי. למזלי הוא ניצח" | החובש שהציל את הרופא ב-7 באוקטובר"](#) Ynet (23.4.23); אריאלה איילון ["לא פחדתי מאש המחבלים ולא מהמראות, רציתי להציל אנשים"](#) Ynet (14.11.23).

55 לפירוט אודות הצוותים הרפואיים שקיפחו את נפשם בניסיון להציל חייהם, הן מארגון מד"א והן מארגון "איחוד הצלה" ראו בנייר עמדה בנושא ["פגיעה בצוותי ומתקני רפואה במהלך מתקפת חמאס ב-7 באוקטובר"](#), עמ' 3-6, רופאים לזכויות אדם (15.11.23).

56 בראיונות עלה כי מרבית מתנדבי ומתנדבות הארגון לא הצליחו להיכנס לקיבוצי העוטף או למתחם מסיבת הנובה, למעט מתנדב אחד שהצליח להגיע לאזור. ר' ה"ש 11 לעיל.

57 שם, וכן ראו לעיל ה"ש 16 וה"ש 17.

58 ראיון מיום 29.8.24 עם מנהלת בכירה בארגון איחוד הצלה.

מסקנות – צעדים לשיפור תהליכי איסוף ותיעוד בחירום

— **הכשרה והעלאת מודעות:** יש להדריך צוותים רפואיים וצוותי הצלה לזיהוי סימנים אפשריים לפגיעות מיניות גם במצבים של כאוס, כמו אירועי טרוור. העלאת מודעות בקרב אנשי צוות לחשיבות התיעוד הרפואי והמשמעות הראייתית שלו היא קריטית, שכן תיעוד נכון יכול לשמש ראייה חשובה בשלב מאוחר יותר. כמו כן, יש לגבש בארגון פרוטוקול ייחודי לתרחישי טרוור, בדומה לפרוטוקול הקיים לרעידות אדמה, שיכלול הנחיות לזיהוי סימנים פיזיים ונפשיים מחשידים, וכיצד לתייג את הנפגעת (למשל באמצעות מערכת "דיגול" של הפצועה) באופן דיסקרטי. תיוג זה יאפשר להעביר את הנפגעת לטיפול צוותים רפואיים ייעודיים, כמו צוותים נשיים, ולעדכן את הגורמים הרלוונטיים, כגון חדרי טראומה.

— **פיתוח אפשרות תשאול:** יצירת פרוטוקול לזיהוי מהיר של נפגעות תקיפה מינית בתנאי לחץ עשויה לכלול תשאול קצר ורגיש, המותאם לסיטואציות קיצוניות כמו אר"ן. תשאול זה צריך להיות עדין ולא פולשני, ולהתמקד באינדיקציות ראשוניות בלבד. המידע שנאסף יאפשר לצוותים לבצע פינוי מושכל ומותאם לצרכים הייחודיים של הנפגעים, תוך הבנה שייתכן שחוו טראומה מינית בנוסף לפגיעות הפיזיות.

— **הרחבת מערכת התיוג ("דיגול"):** יש לשדרג את מערכת התיוג הקיימת באירועי חירום, כך שתכלול קטגוריה ייעודית לנפגעי תקיפה מינית. תיוג זה יהיה דיסקרטי ויוצנע כדי להגן על פרטיות הנפגעים, אך יאפשר המשך טיפול מותאם בבתי החולים. יש להדגיש כי תיוג זה יעשה על בסיס חשד ראשוני בלבד, ויתפקד כהשערה הדורשת בדיקה מעמיקה יותר בהמשך.

1.5 יחידות רפואה צבאיות

חיל הרפואה של צה"ל מעניק טיפול מציל חיים כמגיב ראשוני ל"פגיעות מבצעיות". לאור זאת, מוצאים עצמם חובשים קרביים מלווים את יחידות הקומנדו והמגיבים הראשוניים הצבאיים, כמו היס"ר והיחצ"א. יחידות רפואה של צה"ל, לרבות בתי חולים שדה וצוותי פינוי רפואיים, פרושות לטיפול בנפגעים ולפינוי למתקנים רפואיים אזרחיים קבועים. חיל הרפואה פועל בתיאום עם מד"א ושירותי רפואה אזרחיים נוספים למתן טיפול ראשוני מקיף לפצועים. בראיון עם קצין רפואה ראשי הובהר כי הטיפול של יחידות אלה הוא בטרומה ומוגדר בהתאם לפרוטוקול של Medical First Responders המיועד לצבא: Military Trauma Life Support. מכיוון שהפרוטוקול ערוך לסיוע במצב טראומה תחת אש, הוא מצמצם מאד, במיוחד בהשוואה לפרוטוקול האזרחי, הנחשב ליותר מרווח. **"בתנאים אלה, כל מה שמעניין את הדמות הרפואית בשטח הוא הצלת חיים, ואין שום התעסקות באלמנט אחר של פגיעה, אפילו הוא ניכר לעין"**⁵⁹.

מסקנות – צעדים לשיפור תהליכי איסוף ותיעוד בחירום

לאור מאפייני פעילות החירום מצילת-החיים – אנו ממליצות שלא ישונה הפרוטוקול לחובשים צבאיים מעבר לעצם העלאת המודעות בעת ההכשרה.

59 ראיון שנערך ביום 3.9.23 עם גורם בכיר בחיל הרפואה.

2. כוחות מגיבים שניוניים

2.1 חטיבת הזיהוי הפלילי (מז"פ)⁶⁰

רקע

אגף חקירות ומודיעין במטה הארצי של המשטרה אחראי על ריכוז ותיאום פעולות החקירה והמודיעין במשטרה בהתמודדות עם פשיעה לסוגיה. הזיהוי הפלילי במשטרה מבוסס על שני מערכים עיקריים: (1) חטיבת הזיהוי הפלילי (2) מערך חוקרי זירה, הכולל קציני זיהוי וחוקרי זירות פשע בפריסה ארצית.

חטיבת הזיהוי הפלילי של משטרת ישראל (מז"פ) כוללת מעבדות מתמחות במגוון תחומים מדעיים, לצד מעבדות ניידות. מומחי הזיהוי במעבדות הניידות אחראים לאיסוף מוצגים וראיות מפשעים חמורים, כמו תקיפה ורצח. החטיבה אחראית לביצוע בדיקות מדעיות לממצאים ראייתיים שנאספים בזירות עבירה, ומספקת חוות דעת מומחה לצורך ביסוס ראיות פורנזיות במסגרת החקירה הפלילית. מטרתה המרכזית היא לקדם ולפתח את תחום הזיהוי הפלילי, במטרה לשפר את יעילות תהליכי החקירה, ההעמדה לדין, והוכחת אשמה במשפטים פליליים. חוקרי וחוקרות הזירה במעבדות הניידות הם הזרוע המבצעית הארוכה של מעבדות החטיבה, הפועלים בזירות הפשע בהן מבצעים חקירות זירה ואיסוף מוצגים וראיות להמשך חקירה פורנזית. בשגרה, אין היחידה פועלת בזירות טרור אלא בעיקר בזירות פשיעה אזרחית.

לחטיבה מדורים שונים, ביניהם בולט מדור מעבדות ניידות האחראי על טיפול בחקירת זירות פשע חמור באמצעות ציוד מתקדם וטכנולוגיות חדישות. חוקרי המדור מבצעים תיעוד מפורט של זירת העבירה באמצעים מגוונים, לרבות צילומי סטילס וידאו ורחפנים, סורקים תלת ממדיים וסורקי לייזר. בנוסף, הם מתמחים בחקירת קווי ירי, ניתוח כתמי דם, ושימוש במגוון אמצעים מדעיים כדי לנתח את הזירה ולהפיק ראיות פורנזיות קריטיות להמשך החקירה. בישראל קיימות רק 6 מעבדות ניידות, אליהן משויכים 30 חוקרים/ות, ובסה"כ ישנם כ-220 חוקרי/ות זירות עבירה במשטרה. עם זאת, בכל תחנת משטרה מוצב "טכנאי זיהוי", המגיע ראשון לזירה בסביבתו, בעיקר בפשעי רכוש. מעבדה ניידת מוזמנת לזירות המוגדרות כזירות פשע חמור בלבד.

החטיבה פועלת לאיסוף ממצאים ולניתוחם במעבדה, למעט ממצאים ביולוגיים של DNA, המועברים למכון לרפואה משפטית. חוקרי/ות מז"פ עוסקים הן בחקירות, הן בזיהוי פרסונלי של מתים. תפקיד הזיהוי לרוב נתון למכון לרפואה משפטית, המצוי תחת משרד הבריאות ולא תחת המשטרה, והדבר מקשה על תקשורת חקירתית. מי שאמורים לייצר מפגש ראשון עם גופות הם רופאים ולא חוקרי מז"פ. בכיר במז"פ מתאר את משאבי החקירה בשגרה, כך: "זירת רצח פשוטה, עם 1-2 גופות, דורשת יום שלם בזירה של מעבדה ניידת אחת, המכילה 3 חוקרים. ניתוח הממצאים מהזירה במעבדות היחידה לוקח כשבוע ימים, וכתובת הדו"ח דורש עוד מספר ימים. סה"כ, נדרשים כ-20 יום לסבב חקירתי מז"פי, במה שמכונה 'זירה סטרילית', כלומר, זירה שבה יודעים מי הקורבנות ושנסגרה הגישה אליה".⁶¹

60 למידע אודות היחידה באתר משטרת ישראל. המידע התקבל גם מראיונות עם 3 מבכירי היחידה בעבר ובהווה, כמפורט בהמשך.

61 ראיון מיום 5.3.24 עם גורם בכיר בחטיבת המז"פ.

התנהלות באר"ן: בפקודת המשטרה [נוסח חדש], התשל"א-1971 (להלן – פקודת המשטרה) נקבע כי המשטרה תעסוק, בין היתר, "בקיום הסדר הציבורי ובביטחון הנפש והרכוש", וכי באירוע שהוא בבחינת "אירוע חירום אזרחי" אחראית המשטרה לפיקוד ולשליטה. כמו כן, נקבעו בפקודה מקרים שבהם מוסמך שר הביטחון להעביר את האחריות לטיפול באירוע מהמשטרה לצה"ל, דוגמת אירוע המתרחש בשטח שהוכרז לגביו "מצב מיוחד בעורף". אם הועברה סמכות הטיפול לצה"ל, תסייע לו המשטרה ודין כוחותיה המסייעים יהיה כדין גופי ההצלה.

בזירות אר"ן מתגבש תפקיד ייחודי לחוקרי המז"פ, המתמקד בזיהוי פרסונלי של קורבנות האסון. בהתאם לנוהל אר"ן של המשטרה,⁶² חקירת זירת האירוע תיעשה לצד מתנדבי זק"א כאוספי חלקי-גוף ולצד אנשי חקירות ומודיעין משטרתיים. אף שהמז"פ צבר ניסיון באירועי אר"ן בעבר בסדר גודל של עשרות הרוגים, אירועי ה-7 באוקטובר חשפו קשיים משמעותיים בתפקוד לנוכח תנאי הכאוס שנלוו למתקפת הטרור, ולאור חוסר המסוגלות לצפות שיארעו פגיעות מיניות בזירה. בהקשר זה חשוב לציין כי גם בנוהל בנושא, יש התייחסות לצורך לבצע חיקור של הזירה בהיבט "הפלילי/ביטחוני ובכלל זה, חקירת מעשי ביזה". כלומר, נראה כי לכל היותר עמד החשש על קיומה של ביזה כפשע נוסף לאירוע הרב-נפגעים עצמו.⁶³

התייחסות לפשעי-מין בשגרה: במידה ונפגעת פשע מין שורדת, הנוהל המשטרתי מחייב להפנותה לחדר אקוטי בבית החולים לצורך ביצוע ערכת דיגום ע"י רופא/ה משפטי, בהתאם להסכמת הנפגעת. במידה שהיא מגיעה קודם לבית-חולים, שוטר/ת תגיע לשם בהזמנת צוות השירות הסוציאלי של בית-החולים לתחילת תשאול.⁶⁴ במקרה של מות קורבן פשע-מין, הדגימה תילקח במכון לרפואה משפטית. יחידת המז"פ תקבל מהגורם הרפואי במכון לרפואה משפטית את דו"ח הדגימות בתוך 48 שעות. מעבר לדגימה, חוקרי המז"פ מוסמכים לבצע מגוון בדיקות לצורך גילוי ראיות שיבססו פשעי מין, הכוללות איסוף ובדיקת מוצגים נוספים מהזירה או מחוצה לה, תצלומים, בדיקות DNA ועוד.

פערי משאבים, תנאי השטח והשפעת הכאוס על תפקוד הכוחות

באירועי ה-7 באוקטובר תורת הלחימה של יחידת המז"פ השתנתה באופן דרמטי. הצוותים התרכזו בעיקר בזיהוי הקורבנות והעברת הגופות לחזקת המשפחות לשם הבאתן לקבורה, וזאת בהיעדר כוחות אחרים המיומנים לכך. כתוצאה מכך, לא התקיים חקר מסודר של הזירות בזמן אמת ולא נעשה תיעוד של הגופות בזירה כנדרש בנוהל.⁶⁵ רק מאוחר יותר, כחודש לאחר המתקפה, מעבדות ניידות נשלחו ליישובים ולזירת מסיבת הנובה.⁶⁶

62 נוהל 300.17.232 "חקירת אירוע רב נפגעים אסון המוני", אגף חקירות ומודיעין, משטרת ישראל (תאריך פרסום: 01.02.14); נוהל 03.300.014, "שת"פ משטרת ישראל ומשרד הבריאות בנושא זיהוי קורבנות באירוע רב נפגעים", האגף לחקירות ומודיעין, משטרת ישראל (תאריך פרסום: 01.11.11, תוקף: פברואר 2014); נוהל 221.110.03 "היערכות מבצעית באירועים המוניים", האגף לחקירות ומודיעין, משטרת ישראל (תאריך פרסום: 29.7.20).

63 סעיף 4(ב)(3) לנוהל 300.17.232 "חקירת אירוע רב נפגעים אסון המוני", אגף חקירות ומודיעין, משטרת ישראל (תאריך פרסום: 1.2.14).

64 נוהל 300.13.013 "הטיפול המשטרתי במתלוננת על עבירות מין", אגף חקירות ומודיעין, משטרת ישראל (תאריך פרסום: 1.2.14).

65 סעיף ג(1)(5) לנוהל 300.17.232 "חקירת אירוע רב נפגעים אסון המוני", אגף חקירות ומודיעין, משטרת ישראל (תאריך פרסום: 1.2.14).

66 ראיון מיום 24.1.24 עם גורם בכיר במז"פ.

מתקפת הטרור של חמאס שיבשה מיידית הפעלת נוהל אר"ן, שכן יצרה זירה גדולה ו"פתוחה", כלומר לא ניתן היה לתחם ולבודד באמצעים השגרתיים. מרואיין בכיר ציין ש"ההכנה של מז"פ למתקפת טרור, בהתאם למוכר עד כה, לא כללה גופות רבות שנעשו בהם מעשי זוועות שהובילו למותם, אלא זירות של הרוגים מירי בנשק חם או מדקירות". בשלב ראשון הגיעו אנשי המז"פ של חטיבת הדרום בלבד ישירות לשטחי המלחמה בערב ה-7 באוקטובר כדי להתמקד באיסוף דגימות לשם זיהוי הגופות. הדבר נעשה תחת אש, כך ש"תיעוד ראייתי של הגופות הסתכם בזמן של דקה דקה וחצי לגופה ומינימום תיעוד".⁶⁷ גורמים רבים שהיו בזירות זיהמו אותן דרמטית בלחימה, בחילוץ ובפינוי והיכולת לחקור את הזירות שובשה מאד.

משהחלה מתבהרת כמות הרוגים חסרת-התקדים, הוחלט לפתוח תחנת ריכוז חללים אזרחית במחנה הצבאי "שורה", במקום להעביר גופות אזרחים למכון לרפואה משפטית בתל-אביב. כלל חוקרי ניידות המז"פ במדינה, לרבות הצוותים שירדו דרומה, התמקמו ב"שורה" ועבדו שם במטרה אחת ויחידה: זיהוי קורבנות הטבח, כדי להביאם לקבורה מהירה ככל האפשר. ב"שורה" נאלצו החוקרים לקחת דגימות ולתעד גופות בתנאי שטח שאינם מותאמים, ללא מיכשור טכנולוגי חיוני ושלא בתנאי המעבדה המקובלים בשגרה. משכך, מתאר בכיר במז"פ: "לא היו לחטיבה משאבי המקום והזמן הנדרשים לאיסוף ראיות והפעילות צומצמה אך ורק לזיהוי הגופות, תוך ויתור על זיהוי סיבת המוות ו/או טיב הפגיעות שאירעו לפני או לאחר המוות". עוד שיתף: "כל השיקולים נדחקו הצידה ואפילו על המז"פ המקצועני הופעל 'לחץ אדיר לזהות ולפנות' את הגופות משיקולי כאב המשפחות והצורך הדתי למנוע ביזוי המת".

החוקרים נאלצו לפיכך לעבוד במשמרות רציפות של שעות ארוכות, כדי לתפעל את הליך הזיהוי 24/7 משך ימים רבים, כאשר הם נחשפים לעומס שקי גופות ולגופות מושחתות, בחום ובצחנת ריקבון. "העבודה בתנאים פיזיים ונפשיים כה קשים דרשה אפילו בחוקרים כה מיומנים בזירות קשות במיוחד איורור תכוף ופעולות להגברת חוסן". מטרת-העל של זיהוי הרוגים הכתיבה גם את אופן התיעוד המז"פ: רוב מכריע של צילומי הגופות שנעשו ב"שורה" נעשה מהכתפיים ומעלה ולא באזורים מוצנעים, כשהקושי הנפשי מכתוב גם הימנעות מפגיעה נוספת בחוקרים.

הנחת העבודה של החוקרים הייתה שסיבת המוות של הקורבנות ידועה – רצח על ידי מחבלי חמאס. "אפשרות קיומן של פגיעות מיניות בתנאים אלה כנראה לא נבדקה", אמר גורם בכיר מאד בחטיבה.⁶⁸ בתנאים אלה, תפיסת מז"פ היא ש"העבירה החמורה ביותר של רצח היא שתעמוד במוקד החקירה" וממילא הפך חקר פשע המין לשולי. בחלק מהראיונות צוין שגם כשניכרו רמזים לכך, ידעו החוקרים שאין להם משאבים לחקור את העניין כמקובל וכנדרש בשגרה. עוד ציינו שמכיוון שדובר בעבירות מידי טרוריסטים, יהיה קשה ואולי בלתי אפשרי לזהותם ולבצע attribution (שיוך). לאלה נוסף הקושי ש"לחוקרים לא הייתה ממילא יכולת לתחקר 'בעל גישה' לאשה שנחשד שנאנסה, כפי שדורשת חקירת אונס בשגרה". זאת ועוד, חוקרי המז"פ אינם מורשים בשגרה לדגום ערכות אונס בגופה "בפתחי הגוף", אלא רק רופאים משפטיים. במציאות הכאוטית לא ניתן היה לשלוח גופות למכון המשפטי לבידוק רפואי, שכן גם בו היה חוסר אדיר ברופאים משפטיים, שפעלו ללא לאות לזיהוי גופות שהושחתו עד לבלי אפשרות לזהותם. בשל כל אלה, ויתרו למעשה החוקרים על עיסוק בנושא מבחינת התיעוד המצופה בפשיעה חמורה מסוג זה.

67 ראיין מיום 5.3.24 עם בכיר מאד במז"פ.

68 שם.

לכאוס היו אם כן השלכות קשות על עבודת המז"פ: צוותי הניידות שהו בזירות הפשע למשך שעות ספורות בלבד, וממצאים מהזירה כמעט ולא נלקחו — לא צילומי זירה או גופות, לא ראיות להערכת סיבת המוות או פשעים נוספים. רק כעבור כחודש ימים חזרו צוותים לחקור את הזירות עצמן, אשר בשלב זה שובשו וזוהמו לבלי הכר. יתירה מזאת, מכיוון שתפקידה החקירתי-פלילי של היחידה צומצם לגמרי לזיהוי גופות בלבד, גורמי חר"ב נעדרו מיומנות פורנזית טיפלו בזירות, והפכו ל"מסד ראייתי" מרכזי ופגום. בשלב הראיונות לדו"ח אף הציגו כמה מאנשי כוחות החר"ב ראיות שבאמתחתם והעידו שלא התבקשו מעולם לסור למשטרה לצרכי מתן עדות.⁶⁹ צוות החוקרות של דו"ח זה הפנה מרואיינים אלה ליחידת ה-105 של המשטרה למסירת ראיות ועדויות.

מאפיין כאוס נוסף ואחרון היה סיווג זירת הפשע כ"זירה פתוחה", כלומר כזו בה אין זיהוי מראש של ההרוגים, עובדה המעכבת הצלבת מידע לצורך זיהוי מהיר. זירת המסיבות הייתה עמוסה במבלים אקראיים, שרבים הצטרפו אליהן מבלי ליידע איש. אפילו ביישובים, שם קבוצת הקורבנות מוגדרת יותר, העובדה שדובר בחג בו התארחו רבים בחלק מהיישובים הוסיפה לאי-הוודאות הפרסונלית ותרמה להארכת חריפה של זמן הזיהוי. אחד הכלים להתמודדות עם מציאות זו היה שליחת כלל טביעות האצבעות של הנרצחים להשוואה עם המאגר הביומטרי של מדינת ישראל, המוחזק במערך הסייבר הלאומי. "השוואה מסיבית זו הניבה 100 תוצאות זיהוי מתוך כ-1,000 גופות"⁷⁰. למרות המספר היחסי הקטן, הגדיר מרואיין ממז"פ את הזיהויים הללו "קריטיים" ובעלי "אפקט אדיר", נוכח המשאבים שדרש כל זיהוי וזיהוי ב"שורה".⁷¹

מסקנות — צעדים לשיפור תהליכי איסוף ותיעוד בחירום:

שינוי תורת הלחימה: יש לשנות את התפיסה שלפיה בפני חוקרי מז"פ ניצבת משימה עליונה של זיהוי פרסונלי ולצידה משימה של חקר העבירה החמורה ביותר, שבאירועי טרור תהיה לרוב רצח. תחת זאת, מוצע כלל הקובע שכל איסוף ראייתי שאינו פוגע במלאכת הזיהוי הוא חיוני, לרבות במקרים של זיהוי בתנאי לחץ. במקביל, תתבצע הטמעה בתורת הלמידה של ההכרה בחשיבות איסוף חומרים ראייתיים, מעבר לבדיקת "העבירה החמורה ביותר". ראש מז"פ לשעבר הדגיש בראיון ש"יש בכך משום ערך למידתי וסטטיסטי אדיר לעבודת המז"פ, גם אם ברגע ההתרחשות נראה כי אין טעם בחקירה", כמו במקרה של טרור פשיטה. עוד הזכיר כי לעתים אף איפשר איסוף הראיות "עשיית צדק מאוחרת", בשל התקדמות המדע בעתיד, שאיננו יכולים בהכרח להבין את גבולותיה בהווה.

— העלאת מודעות: בנוגע לאפשרות ביצוע פשעי מין תחת מתקפת טרור והחובה שלא להתעלם מהם, גם בהיותם "עבירה משנית" לטרור.

69 חלק לא מסרו את הראיות עד כה. מרואיין אחד סיפר ששירת במילואים כלוחם משך חודשים ארוכים, וכשהשתחרר, כבר לא ראה בכך טעם. מרואיין אחר מזק"א סיפר שניגש למשטרה והתבקש למסור עדות ביחידה אחרת, ולא מצא כוחות נפש לכך.

70 ראיון מיום 28.3.24 עם עובדת במערך הסייבר הלאומי, שמסרה: "דרך הנתונים של המשטרה (מאגר לאומי) הצלחנו לסייע לזהות 100 אנשים".

71 ר' הראיון מיום 5.3.24 עם בכיר מאד במז"פ. בעקבות זאת, הבהירה המרואיינת ממרכז הסייבר הלאומי כי הוחלט על שינוי גישת הכרת החשיבות של יצירת מאגר טביעות אצבעות לאירועים מעין אלה.

— **הרחבת סמכות ו/או הקצאתן מחדש:** ישנה חשיבות להאצלת סמכויות מעין-חקירתיות למגיבים ראשוניים מוגדרים, בשל חשש לאובדן ראיות בשל מצב חירום חריג, כמו מקרה של אר"ן טרור-על. בשל הצורך להקפיד בנושא בשגרה, ניתן להפעיל אצילת סמכויות אלה בשעת חירום בלבד. כך למשל, יש לשקול לתת לחוקרי המשטרה הצבאית להשתתף בהליכים כמו לקיחת טביעת אצבע או נטילת דגימת DNA להעברה לסריקה. עוד יש לשקול העברת הסמכות לדגום ערכות פגיעה מינית מגופות מרופאים משפטיים אל חוקרי מז"פ. חשוב לשקול הוספת כוח אדם שיעסוק מלבד הזיהוי גם בהכנת חוות דעת משפטיות, על הבסיס הראייתי וכן הכשרת חוקרי מז"פ מיומנים או רופאים/ות לא משפטיים לבצע בדיקות שכרגע מצויות רק בסמכות רופא/ה משפטי.

— **הכשרת צוותים בתחנות משטרת מקומיות:** יש להכשיר צוות לצורכי איסוף ראיות פליליות בכל תחנת משטרה מקומית, בה קיים ממילא "צוותי טכנאי זיהוי", לצד צוותי זיהוי מז"פ הקבועים. כך, תתאפשר זמינות גבוהה ומיידית של צוותים לאיסוף ראיות פליליות להם יש גישה מהירה לשטח, עוד בטרם יגיעו אנשי מז"פ מהיחידה הארצית.

— **פיתוח כלי לתיוג גופות:** גופות "הנחשדות" להיות של מי שעברו תקיפה מינית על בסיס אינדיקציות יוכלו לקבל תיוג מיוחד, כדי לאפשר התמקדות חריגה בהן, מעבר לזיהוי עצמו. הרעיון הוא להעבירן לצוות ייחודי שיאפשר גם מעקב אחר הטיפול בהן.

— **איזון שיקולי זיהוי למול דת:** הגמשת זמן הזיהוי, כך שיגבר על לוח הזמנים שמכתיבות הלכות דתיות, במקרים חריגים של אר"ן טרור-על.

— **טכניקות צילום:** הקפדה על צילום גופות באופן מלא, גם אם מהיר, ולא לצורכי זיהוי בלבד (כמו צילום קעקוע או מאפיין פיזיולוגי מזהה אחר); הכשרה של כוחות בטחון וחירום באשר הם לתעד ממצאים בזירה באמצעות מיומנות צילום בסיסית. ההכשרה תיעשה בידי המשטרה.

2.2 בתי החולים (טורוקה וברזילי)⁷²

רקע

ממדי הטבח שהתרחשו ב-7 באוקטובר הציבו את מערכת הבריאות, ובעיקר את שירותי ההצלה ובתי החולים בדרום הארץ, בפני אתגר חסר תקדים בגודלו. בתי החולים ברזילי וטורוקה (בית החולים הגדול ביותר בדרום), ספגו את עיקר הפגיעות וקיבלו את מרבית הפצועים מתחילת המלחמה. בבית החולים ברזילי שבאשקלון קיים בית חולים תת-קרקעי גדול שמרבית הפעילות הועברה אליו, אך עדיין קיימות בו תשתיות לא ממוגנות כמו בנק הדם, בית המרקחת, פגיות ועוד. בטורוקה ובקפלן, חלק מהמחלקות עדיין אינן ממוגנות, ולכן מתבצעת לרוב רק פעילות דחופה.

72 למידע אודות בית החולים ראו באתר הרשמי של קופת החולים כללית.

ביום המתקפה בתי החולים סורוקה וברזילי התחילו לפעול מהר מאד בהתאם לנוהל אר"ן שלהם, אף לפני שקיבלו הנחיה לכך – והחלו בביצוע פעולות ויסות פנימיות ותגבור מערכים וצוותים כדי להגדיל את יכולות הטיפול האקוטי.⁷³ על פי נוהל משרד הבריאות, על בתי החולים לתגבר את כוח אדם, להפסיק פרוצדורות שאינן דחופות ולכנות מקום במחלקות הרפואה הדחופה.⁷⁴

מתחקור של משרד הבריאות את תפקוד מערכת הבריאות בימים הראשונים למתקפה עולה כי שני בתי החולים נערכו במהירות וביעילות להגדלת יכולת הטיפול בנפגעים. בין הפעולות שננקטו היו שליחת מאושפזים שמצבם אפשר זאת לביתם ("רידוד מטופלים"), הסבת מיטות פנימיות למיטות כירורגיות ופינוי מטופלים מהיחידות לטיפול נמרץ תוך הגדלת הקיבולת בהן. מקורות שונים מצביעים על כך שבתי החולים בדרום הגיעו לקצה היכולת באשפוז נפגעים במחלקות ובטיפול נמרץ, וכי הכשל המרכזי היה חוסר ויסות של הנפגעים בין בתי החולים ברחבי הארץ, שבעטיו נאלצו סורוקה וברזילי להתמודד עם מספרים לא סבירים של נפגעים.⁷⁵ מעבר לטיפול מרבית הנפגעים, בתי החולים הללו גם היו הסמוכים ביותר לגבול עזה, ספגו את עיקר הפגיעות מטילים שנורו לעברם ונאלצו לפעול תחת איום תמידי.⁷⁶

בית החולים ברזילי הוא בית חולים קטן יחסית שאינו מרכז-על לטראומה, ואליו הגיעו כ-370 פצועים – מספר שבית החולים אינו ערוך להתמודד עמו.⁷⁷ לבית החולים סורוקה הגיע מספר פצועים גבוה יותר בצורה משמעותית, כ-600-700 פצועים.⁷⁸

התנהלות באר"ן:⁷⁹ הצוותים הרפואיים מתורגלים באר"ן. על פי נוהל שת"פ בין משרד הבריאות עם משטרת ישראל, מפורטים העקרונות השונים הנוגעים לפעילות בית החולים והממשק של בית החולים עם כוחות חקירה משטרתיים.⁸⁰ בריאיון לתקשורת, מנהל בית החולים סורוקה ד"ר שלומי קודש ציין שבית החולים נתן מענה לצרכים ולמציאות המשתנה ביום המתקפה ובימים שלאחריו.⁸¹ כך למשל, נפתחה יחידה נוספת לטיפול

73 ראו מכתבו של מנכ"ל, מר משה בר סימן טוב, בנושא "מסקנות מתחקור המענה הרפואי באירועי השבעה באוקטובר", זמין בקישור: <https://a7.org/?file=20240902173209.pdf>.

74 ראו: [עקרונות התמודדות מערכת הבריאות עם מגה אר"ן](#), משרד הבריאות. יצוין, כי בזמן הכנת הדו"ח הנוהל היה מפורסם לציבור.

75 ראו מידע רב בנושא, וכן עדויות שונות, בנייר העמדה של ארגון רופאים לזכויות אדם בנושא "מחיר החלשת מערכת הבריאות הציבורית: התמודדותה מאז 7 באוקטובר, והצעדים הדרושים לשיקומה ולחיזוקה", עמ' 5-7 (ינואר 2024).

76 ראו לעיל ה"ש 20 והדוח המאוזכר שם.

77 שם בעמ' 6, עדותו של מנהל המערך האורתופדי בברזילי, ד"ר עמרי לובובסקי; "דו"ח מוניטור מיוחד, [מלחמת חרבות ברזל: מערכת הבריאות במלחמה](#)", המרכז להעצמת האזרח (30.11.23).

78 שם; יונתן ריגר "סורוקה חדר מלחמה: יום בבית החולים שקיבל את רוב הפצועים מהעוטף" **N12** (23.20.23).

79 למידע אודות היערכות בית החולים לאירועי חירום, ראו [באתר הרשמי](#) של קופת החולים כללית.

80 ראו לע"ל ה"ש 73.

81 מערכת דוקטורס אונלי "חודש למלחמה: בבתי החולים טיפלו ב-7,262 פצועים" [doctorsonly](#) (8.11.23).

נמרץ, מחלקת כירורגית חירום, הופעלו חדרי ניתוח גינקולוגיים לניתוח פצועים, וכן מחלקת שיקום נוספת שתיתן מענה לצורך השיקומי של פצועי המלחמה.⁸²

התייחסות לפשעי המין בשגרה: בבתי חולים קיים נוהל לפיו במקרה שהמטופלת מדווחת על פגיעה מינית ו/או היא מגיעה לחדר האקוטי הנמצא בבית החולים (ביוזמתה) יש להפנות לעובדת סוציאלית שתטפל בה בהתמודדות הראשונית עם הטראומה המינית ותפנה אותה להמשך מעקב. חשוב לציין כי הפניה לעובדת סוציאלית תיעשה רק במקרים בהם המטופלת מדווחת על פגיעה מינית, ואין די בכך שעולה חשד לכך.⁸³ טענה אחרת נשמעה בראיון של בכירה במערך הסוציאלי של אחד מבתי החולים, שאמרה קיים בו: **"פרוטוקול לזיהוי אינדיקציות לפגיעה מינית והכשרה לצוותים רפואיים לזיהוי נשים שיש להן אינדיקציות לפגיעה מינית"**. עם זאת, היא גם הבהירה ש**"פרוטוקולים לא הופעלו כלל במציאות הכאוטית ששררה בבית החולים"**.⁸⁴

פערי משאבים, תנאי השטח והשפעת הכאוס על תפקוד הכוחות

יודגם על בית החולים סורוקה: ממקורות תקשורתיים עולה כי הפצוע הראשון שהגיע לבית החולים סורוקה נקלט בשעה 7:37 בבוקר כשעה לאחר שנפתחה ההתקפה. לאחר 23 דקות בלבד, בית החולים כבר הכריז באופן רשמי על אירוע רב נפגעים.⁸⁵ בעקבות זאת, כוח אדם רב הוקפץ בבהילות לבית החולים. בזמן זה, נשמעו בעיר באר שבע אזעקות, שהביאו לעיכוב בקליטת חלק מהחולים, היות ומחלקות בית החולים לא הספיקו לעבור למרחבים מוגנים.⁸⁶ מרבית הפצועים שהגיעו לסורוקה פונו באמבולנסים ורכבים פרטיים, ובודדים מהם – בהליקופטרים. מספר הנפגעים שהגיעו לבית החולים ב-24 השעות הראשונות היה פי ארבעה מהמספר הגבוה ביותר שטופל אי פעם בסורוקה בתקופת זמן זו. כדי לפנות מקום לפצועים חדשים שהמשיכו לזרום, הועברו 80 מטופלים שנפצעו בעקבות מתקפת חמאס לבתי חולים אחרים ברחבי הארץ.

לאור העומס, בתי חולים שונים שלחו לסורוקה סיוע של 18 רופאים ורופאות ו-28 אחים ואחיות. במהלך השעות הראשונות, עם ההבנה של גודל האירוע המתרחש מחוץ לבית החולים, הופעל מרכז מידע לציבור, שכלל גם מערכת ייחודית לזיהוי פצועים אלמונים.⁸⁷

שם.	82
חוזר מס' 07/2022 "הסדרת הטיפול הניתן במערכת הבריאות לאחר פגיעה מינית" משרד הבריאות (13.6.22).	83
ריאיון מיום 22.10.24 עם בכירה במערך הסוציאלי בבית החולים ברזילי.	84
מאיר מרציאנו "שעה אחר שעה: כר התנהלות בית החולים סורוקה ב-7 באוקטובר" , רשת 13 (07.01.24); שרית רוזנבלום "יש לי חלום לכנס את כל הפצועים שהגיעו לכאן ב-7 באוקטובר. לסגור מעגל, גם להם וגם לנו" Ynet (10.05.24).	85
שם; עדי כהן "לבחור בין חיי מטופלים לחיי עובדים" המדינה חסכה על מיגון בתי החולים (The Marker) 22.10.23; אדריאן פילוט "מבקר המדינה: 'בבי"ח סורוקה רק 50% מחדרי הניתוח ממוגנים'" כלכליסט (12.12.23).	86
ראו לעיל ה"ש 75, וכן ה"ש 30, עדותו של ד"ר שלומי קדוש מנהל המרכז הרפואי האוניברסיטאי סורוקה.	87

היקף וכמות הנפגעים שהגיעו בזמן קצר התרכזה ברובה במסגרות של רפואת שדה או בבית החולים. המטרה העיקרית של הטיפול הייתה לדרג את הפצועים בהתאם לפגיעתם ולהתרכז בעיקר בפצועים שיש לטפל בהם באופן בהול, היות והם מצויים במצב של חיים או מוות. בזמן תגובה כזה, לא נעשה תשאול של הרופאים בזמן אמת על פגיעות מיניות, קל וחומר כשאין הנחיה לתשאול כזה בשגרה, אלא רק אם נפגעת מוסרת מידע באופן וולנטרי או מגיעה למרכזים האקוטיים.

בשל הכאוס שנוצר במתקפת הטרור של חמאס, רוב הטיפולים במרכזים האקוטיים בבתי החולים ובמיוחד בבית החולים סורוקה, לא היו שימושיים ויעילים, וזאת בשל הצורך בכוח האדם והעיסוק המובהק ב"טרור, לא בפשיעה". ובכירה במערך הסוציאלי של ברזילי הוסיפה: **"שום דבר לא עבד לפי הפרוטוקולים ב-7 באוקטובר"**.⁸⁸ לשאלה אם היו אינטרקציות ספציפיות עם פצועות בנושא, השיבה רופאה בכירה מאד בסורוקה ב"לא" מוחלט. הרופאה אף ציינה ש"לא נשמר קשר עם הפצועות הרבות שהגיעו לבית החולים ולא היה מעקב למולן, מהלך שחשוב לשקול להטמיע לעתיד"⁸⁹

לאחר המתקפה החלו להגיע דיווחים של נשים שניצלו ודיווחו למשרד הבריאות ולמרכזי משרד הרווחה (האמונים על טיפולי ההמשך כפי שהובהר ברקע) על הטרומה המינית שעברו, אולם הן בחרו שלא לדבר.⁹⁰ חודשים לאחר המתקפה, ולצורך הביסוס הראייתי – המשטרה, יחד עם משרד הבריאות, פנתה לבית-המשפט לקבל צו המורה לבתי החולים למסור לידיה מידע רפואי וסוציאלי של מטופלות ומטופלים שהיו קורבנות לפגיעה מינית מצד מחבלי חמאס ב-7 באוקטובר, שהינו חסויים.⁹¹ המשטרה ביקשה לקבל כל מידע שעשוי להעיד על ביצוע פשעי מלחמה, תוך התמקדות בפגיעות מיניות ועבירות מין.⁹² בתי החולים סיפקו רשומות בלבד, ללא כל פרטים אישיים, במטרה למזער את הפגיעה בפרטיות הנפגעות. הבקשה הגיעה כחלק מההכנות לקראת ביקורה של עו"ד פאטן, תת-מזכ"ל האו"ם והשליחה המיוחדת לענייני אלימות מינית באזורי סכסוך, ולא כיוזמה עצמאית של רשויות החקירה.⁹³ לדברי בכירה בברזילי, **"רק כחודש וחצי אחרי האירוע הגיעו מיחידת לה"ב 433 לשוחח איתנו בנוגע לפגיעות מיניות שדווחו להן, אולם לא היה להן מידע שכזה למסור"**.⁹⁴

- 88 ריאיון מיום 22.10.24 עם בכירה במערך הסוציאלי בבית החולים ברזילי.
- 89 ריאיון מיום 1.5.24 עם רופאה בכירה בבית החולים סורוקה.
- 90 מיטל יסעור בית-אור **"משרד הבריאות: נשים שעברו טראומה מינית ב-7 באוקטובר לא רצו בהמשך טיפול"** ישראל היום (09.01.24). Jeffrey Gettleman, Anat Schwartz and Adam Sella. "Screams Without Words": How Hamas Weaponized Sexual Violence on Oct. 7" New York Times (24.04.24); UN. Special Representative of the Secretary-General on Sexual Violence in Conflict "Mission report : official visit of the Office of the SRSG-SVC to Israel and the occupied West Bank : 29 January – 14 February 2024" (04.03.24).
- 91 ראו חוזר מנכ"ל של משרד הבריאות מס' 9/2019 בנושא "אמות מידה לניהול רשומות מטופל במערכת הבריאות" (דצמבר 2019).
- 92 עידו אפרתי **"המשטרה מחייבת בתי חולים למסור מידע על קורבנות אונס מ-7.10 – בלא הסכמתם"** הארץ (24.12.23).
- 93 איתמר אייכנר **"שליחת האו"ם לאלימות מינית לא ישנה כבר שבוע: "קרו פה דברים שלא ראיתי מעולם"** Ynet (5.2.24).
- 94 ריאיון מיום 22.10.24 עם בכירה במערך הסוציאלי בבית החולים ברזילי.

מסקנות – צעדים לשיפור תהליכי איסוף ותיעוד בחירום

— העלאת מודעות לקיומם של פשעי מין במהלך אירוע טרור לכלל הצוות הרפואי במיון: לבתי החולים ומרכזי הטראומה תפקיד חשוב בכל הקשור לאיסוף ראייטי לפשעי מין בסמוך לאחר מתקפת טרור, הן מבחינת איסוף ראיות פורנזיות והן מבחינת התשאול. אף שקיימים בחלק מהם, כמו סורוקה, מרכזים ייעודיים המוכשרים לכך, בזמן הכאוס הם אינם מופעלים, והקו הראשון נותר צוותי הטראומה הרפואיים הרגילים במיון, שאינם מודעים ואינם מוכשרים לתת טיפול מותאם. לכן, יש לייצר מודעות להתרחשותם של פשעי מין בזמן מתקפת טרור לכל הצוותים הרפואיים, ובמיוחד לאלו שבמיון.

— העלאת מודעות בעניין קבלת טיפול לנפגעות פשעי מין למי שהגיעו בתי החולים: העלאת מודעות באמצעות מנגנוני פרסום כללי למטופלים ולמטופלות בנוגע לאפשרויות טיפול רפואי מותאם לפגיעות מיניות יכול להוביל לתחושת הכרה ונחוחות של הנפגעות לספר על הפגיעה בהן לאנשי הרפואה, ויאפשרו בירור הקשר בין הפגיעה למצבן הרפואי. הדבר חשוב לצורך קבלת טיפול מותאם, אך גם כדי לעודד מתן עדות. כך למשל, פרסום או הפניה בדבר קיומו של חדר אקוטי בבית החולים יאותת כי הוא מוכשר לטפל בתחום.

— פתיחה ושימוש של המרכזים האקוטיים בבתי חולים בזמן אר"ן: לנוכח העובדה שכבר קיימים צוותים המוכשרים לתשאול רך ולטיפול בנפגעות תקיפה מינית במרכזים האקוטיים (למשל, בסורוקה), יש להבטיח שהם יהיו פתוחים ומונגשים במהלך מתקפת טרור. יש לתגבר אותם בכוח אדם ייעודי נוסף. במידה ואין יכולת לפתוח את המרכזים, יש לוודא כי הצוותים שהוכשרו לקבל נפגעות במרכזים האקוטיים יגיעו לחדרי המיון של בתי החולים, כדי לפעול לצד הצוותים הרפואיים שאינם מוכשרים לכך. אפשרות נוספת היא לפתוח חדר מיון נפשי/רגשי, ובכך לייצר סביבה מאפשרת יותר למי שאינם טובלים מפגיעה פיזית, אולם נראים במצוקה קשה.⁹⁵

— הכשרה מותאמת לצוותים לא מיומנים: יש לספק כלים מקצועיים לזיהוי, טיפול וסיוע לנפגעות תקיפה מינית במערך הטראומה ואף האשפוז הרפואי. הכשרה מינימלית וקצרה של אנשי צוות יכולה לשפר משמעותית את יכולת הזיהוי והטיפול.

— שינוי ההנחיות בנוגע לתפקיד יחידת התשאול של מז"פ בבית החולים: באר"ן מגיעים שוטרי מז"פ כדי לזהות פצועים אלמונים. רצוי להוסיף לצוות גם חוקרים וחוקרות המוכשרים בתשאול וזיהוי של פשעי מין.

— פיתוח מודלים של כלי תשאול רך ואבחון של פגיעה מינית: יש לפתח מודלים של כלי תשאול ואבחון המוכחים מחקרית כאמינים, יעילים, קצרים וכאלה שאפשר להשתמש בהם בעת הקבלה לטיפול. בהקשר זה יש חשיבות לפיתוח מודלים רגישים תרבותית, חברתית ודתית. המרכז הרפואי לבריאות הנפש "לב השרון" הוציא למשל הנחייה חדשה בנושא, המציעה לתשאל מי שנפגעו בזירת לחימה גם בנוגע לפשעי-מין.⁹⁶

95 ראיון מיום 25.9.24 עם פסיכיאטר בכיר מברזילי.

96 נייר עמדה מטעם המרכז הרפואי לבריאות הנפש לב השרון, 15 באוקטובר 2023.

– יצירת קשר מאוחר עם כל פצועה מאירוע טרור להצעת סיוע: בהינתן הכאוס בטיפול במספר נפגעים רב, הציעה רופאה בכירה "לשקול לאחר ירידת מתח העבודה, אפילו יום לאחר המתקפה, יצירת קשר עם מטופלות ומטופלים ששחררו ולהבהיר להם שישנם כלים לטיפול בפגיעות מיניות העוללות להתרחש באירוע טרור"⁹⁷.

– ריכוך ראייתי של השימוש ברשומות הרפואיות: יש למצוא דרכים לריכוך השימוש ברשומות הרפואיות היכולות להעיד על פשעי מין, אולי באמצעות זה שהרופאים המתשאלים יעידו כי לקחו עדויות כאלו – ללא חשיפת פרטי המטופלות והפגיעה, אלא עצם העדות.

2.3 ארגון זיהוי קורבנות אסון (זק"א):⁹⁸

רקע

ארגון מתנדבים שהוקם בשנת 1989 מתמחה באיתור, חילוץ וטיפול בגופות ובחלקי גופות בזירות אירועים התואמת את עקרונות היסוד של ההלכה לגבי כבוד המת,⁹⁹ עם דגש על זירות פיגועי טרור ואירועי נפגעים המוניים. מתנדבי הארגון עוסקים במתן מענה מקצועי במצבי חירום הכוללים פיגועי טרור, תאונות דרכים, מקרי רצח, התאבדויות, וכן טיפול בנפטרים גלמודים.

לאחר שהוכר כ'ארגון עזר' לאומי לשעת חירום, הוכר בידי ממשלת ישראל באופן רשמי, תוקצב,¹⁰⁰ ואף הצטרף לאימונים של גופי חירום וחילוץ רשמיים עם גורמים זרים.¹⁰¹ בשנת 2016 הארגון זכה להכרה בינלאומית משמעותית כשקיבל מעמד רשמי של ארגון מיעץ לאו"ם,¹⁰² ובהמשך הוכרז כ'ארגון הצלה' לאומי.¹⁰³ הארגון מונה מאות מתנדבים בכל רחבי הארץ, רובם יהודים דתיים וחרדים שעוברים הכשרה מקצועית, הכוללת גם היבטים הלכתיים, בתחומי עזרה ראשונה, איתור וחילוץ גופות, וזיהוי ופינוי חללים. זק"א מורכב מיחידות מיוחדות המתמחות בפעילות הצלה במגוון תרחישים: באוויר, בים וביבשה, ומספקות מענה ראשוני באירועי אסון. הכשרת המתנדבים כוללת קורס מקיף בנושאי חירום, המבוסס על סילבוס שפותח בתוך הארגון, וריענונים תקופתיים פעמיים בשנה לשמירה על רמת המוכנות והידע. הכשרה זו כוללת היבטים מקצועיים והלכתיים לטיפול בחללים. יחידות ההצלה המיוחדות, שמקבלות הכשרה נוספת, נדרשות לבצע את ההכשרות על ידי מתנדבים מומחים בתוך הארגון. ארגון זק"א אינו

97 ראיון מיום 1.5.24 עם רופאה בכריה בבית החולים סורקה.

98 למידע אודות הארגון ראו באתר הרשמי.

99 חיים צרפתי "מיתוס של לידה מחדש? תהליכי צמיחתו והתמסדותו של ארגון זק"א בישראל (1994-2003)", בתוך: נעמי לבנקרון וענת שטרן, עורכות משטרה והיסטוריה, גיליון מס' 4 תשפ"ג 2022 בית מורשת משטרת ישראל.

100 מערכת JDN "זק"א הוכר כארגון רישמי ע"י הממשלה ויתוקצב על ידה" JDN (25.10.12).

101 ישראל אהרן "המתנדבים החרדים של זק"א התאמנו עם צה"ל וצבא ארה"ב" כיכר השבת (16.5.12); מערכת ישראל היום "הצלה גלובלית: 40 מתנדבי זק"א מרחבי העולם הוכשרו במחלצים לשעת חירום" ישראל היום (23.8.18).

102 רן דגוני "הישג לישראל: זק"א קיבל מעמד רשמי של ארגון מיעץ לאו"ם" Ynet (27.1.16).

103 חזקי ברוך "זק"א הוכרז 'ארגון הצלה' לאומי" ערוץ 7 (21.8.17).

עוסק במלאכת הזיהוי הפרטונלי עצמה, אלא מתמקד בעיקר באיסוף ופינוי גופות תוך שמירה על כבוד המת, השלמת זיהוי הלכתי ברור, והבאה לקבר ישראל בהתאם לעקרונות ההלכה היהודית. במובן זה, מטרתו העיקרית של הארגון הייתה דתית.¹⁰⁴ כך למשל, קיים קושי בתיעוד גופות, לאור התפיסה שיש בכך חוסר כבוד כלפי המת: **"צילום המת הוא ביזוי, אלא אם כן זה לצורכי חקירה, לרוב המשטרה היא זו שעושה זאת"**.¹⁰⁵

התנהלות באר"ן: זק"א פועל באופן עקבי בכל מתקפת טרור וממלא תפקיד חיוני באירועי אר"ן, תוך מחויבות עמוקה לכבוד הנפטרים ולשירות הציבור במצבי שגרה וחירום כאחד. במצבי חירום, ההלכה נוקטת בגמישות מסוימת, ובמקרים רבים ניתן לראות הקלות באיסורים מסוימים מתוך מטרה לשמור על כבוד המת. כך למשל, מתנדבי זק"א רשאים לטפל בגופות נשים גם כאשר מדובר בגופות במצב של עירום, בהתאם לעקרון זה.

התייחסות לפשעי המין בשגרה: נהלי הארגון אינם כוללים התייחסות לאיסוף ראיות במקרים של פגיעות מיניות, והטיפול בפשעים אלה אינו מוזכר במרומז או במפורש בעבודת הארגון.

פערי משאבים, תנאי השטח והשפעת הכאוס על תפקוד הכוחות

באירועי מתקפת הטרור של 7 באוקטובר, מתנדבי ארגון זק"א התמודדו עם קשיים יוצאי דופן, עת פעלו לאיסוף ולחילוץ גופותיהם של כ-1,400 קורבנות.¹⁰⁶ תחת ירי כבד ומתקפות טילים, המאמצים התמקדו בזיהוי ובאיסוף חלקי הגופות, מתוך מטרה להביא את הגופות לקבר ישראל במהרה, תוך שמירה על כבוד המת, לפי דרישות ההלכה היהודית. כוחות זק"א מאזורי אשקלון ואשדוד הוקפצו ראשונים לזירות, ולאחר זאת השבת הצטרפו מתנדבים נוספים מכל רחבי הארץ. לדבריו של מנכ"ל הארגון: **"השתתפתי באסונות, במלחמות, בפיגועים ובכל מקרה מוות בלתי טבעי. אבל את מה ראינו כאן, לא העלינו בדעתנו, גם לא בתרגילים ובתרחישי הייחוס"**.¹⁰⁷

כ-200 מתנדבי זק"א הגיעו לאזור הלחימה לאזור הכבישים, אזור המסיבה וישובים, כאשר הם מפנים את הגופות תחת אש.¹⁰⁸ ביחד עם זק"א עסקו במלאכת פינוי וחילוץ החללים ארגונים נוספים כמו: יחצ"א, מז"פ ויס"ר. ריבוי הגופים בשטח יצר קשיים בתיאום, דבר שהוביל לעיתים לפגיעות בתהליכי זיהוי, תיעוד ואיסוף ממצאים. מתנדבים העידו באמצעי תקשורת שונים כיצד בעקבות הכאוס וחוסר התיאום, חלק משקיות החללים נארזו בצורה רשלנית, הוחלפו שקיות שעליהן מצוינים פרטים מזהים ונקודות ציון, ממצאים הושארו בשטח, ונזרקו שקיות שהיו בהן עוד ממצאים. כמה מתנדבים סיפרו כי איתרו בשטח שקיות שנזרקו בצד עם ממצאים שהם ארזו.¹⁰⁹

104	ראו Aran, Gideon, The Cult of Dismembered Limbs: Jewish Rites of Death at the Scene of Palestinian Suicide Terrorism (New York, 2023).
105	ראיון מיום 18.6.24 עם אוטמזגין.
106	כאן דיגיטל, עדותו של ג'מאל וראקי, אח מוסמך, פרמדיק ומתנדב בזק"א, שהיה מבין הראשונים להגיע לזירות הטבח הנוראיות ב-7 באוקטובר. זמין בקישור: www.youtube.com/watch?v=sZ73x- ; AQutFY ; ריאד עלי "אני לא אותו בן אדם" : מתנדבי זק"א שפעלו ב-7 באוקטובר מתמודדים עם הטרומה" כאן דיגיטל (20.8.24). ראו גם ה"ש 120.
107	צבי חסיד "מתנדבי זק"א מתאמצים להדחיק את מה שראו ב-7 באוקטובר. אבל קשה להסתיר את האמת" וואלה (6.3.24).
108	מערכת המקום "מתנדבי זק"א: "המראות שאנחנו רואים, הם כמו מתוך סרט אימה" המקום הכי חם בגיהנום (11.10.23).
109	ראו דיווח על עדויות של אנשי זק"א מתוך www.ynet.co.il/news/article/yokra13715227

למרות הכשרתם של מתנדבי זק"א לפינוי גופות בשגרה ובעיקר באסונות ופיגועי טרור, מימדי הזוועה שהופיעו במתקפה זו היו קשים מנשוא. במיוחד, כאשר מלאכת הפינוי והזיהוי נעשתה (בימיה הראשונים של המתקפה) תחת אש הלחימה. חלק מהמתנדבים היו עדים לסימני התעללות קשה ולפגיעות מיניות בגופות הקורבנות, אך בשל היעדר הכשרה וכלים לאיסוף ראיות משפטיות וכן בשל ההנחייה להותיר זאת למז"פ, לא התבצע תיעוד מקיף לממצאים אלה. כך למשל מסר מרואיין: **"צילמנו רק סימני זיהוי יחודיים, תמונות פנים ותמונות זירת מציאת הגופה (כדי שיהיה מיקום) ... לפעמים צילמנו גם איברים פגועים אבל זה קרה בדרך אגב. גופה עם מסמר באיבר המין למשל צולמה לא לצורך חקירתי, אלא צילום מיקום, ולכן הייתה לא ממוקדת"**.¹¹⁰ מדיווחים עלה, כי מתנדבי זק"א היו עדים לתוצאות מעשי הפשע, וביניהם פשעי מין כאשר הגיעו לשטח וראו את מצב הגופות. עדויות אלה העלו כי בוצעו התעללויות מינית בנשים ובחלק מהגברים שנמצאו. בחלק מהמקרים הושחתו איברים אינטימיים של הקורבנות.¹¹¹ **"כשנכנסתי לבית בזירת הטרור ראיתי לנגד עיניי אישה שוכבת. הגופה שלה חוללה בצורה שלא הצלחנו לזהות אותה. גופה אחרת לא הצלחנו לזהות אם זה גבר או אישה. הנשים האלה, האנשים האלה, נשחטו בברוטאליות ונרצחו בדרכים שונות. טיפלתי בהרבה מהם במו ידי, וראיתי אותם בעיניים שלי"**.¹¹²

על אף העדויות של אנשי זק"א לגבי מצב גופות שמצביע על פשעי מין, הם נעדרו כלים (גם בשגרה וגם בחירום) לאיסוף ראיות משפטיות, כפי שהעיד מתנדב הארגון: **"זו לא נקודה שאנו בודקים אותה. אנחנו לא פתולוגים"**.¹¹³ יתירה מכך, בשל סדר הגודל של מספר הקורבנות, בשילוב תנאי שטח קשים, ומצוקה נפשית חמורה, מתנדבי זק"א נאלצו לפעול באיסוף מהיר ורשלני יחסית של הגופות, והכאוס בשטח הביא להשלכת חלקי גופות לשקיות מבלי לבצע תיעוד ראוי. חלק מהמתנדבים התקשו להתמודד עם הקושי הנפשי העצום בעבודתם, במיוחד לנוכח מראות קשים של גופות שנפגעו קשות. **"זה לא קל לטפל בנפטרים, תמיד קשה לנו, אבל אחרי הטבח זה עוד יותר קשה. איך אתה יכול להיות בסדר אחרי שפתחת שקית גופות והיו שם איברים כרותים?"**.¹¹⁴

לסיכום, מימדי האירוע הובילו לקריסה פרקטית ונפשית של מתנדבים רבים. סדר הגודל העצום, חוסר התיאום בין הגופים השונים, והעומס הנפשי היוו כולם גורמים משמעותיים לכך שאיסוף הממצאים לא התבצע באורח מאורגן או מוקפד.¹¹⁵ מתנדבי זק"א, אשר הינם בין העדים המרכזיים למראות הקשים בשטח, נחשפו לאינדיקציות רבות על פשעי מין, אך בשל מחסור בהכשרה משפטית לאיסוף ראיות, נותרו אלה בלתי מתועדות ברוב המקרים. זאת, על אף שמדובר בארגון שמורגל בעיסוק במראות של גופות בזירות קשות ומורכבות, ועדיין, מימדי זוועה שכאלה הכריעו את תפקודם.

- 110 ראיון מיום 18.6.24 עם אוטמזגין.
- 111 איציק סבן **"היא נאנסה והוצאה להורג: עדויות חדשות מזוועות ה-7 באוקטובר נחשפות"** ישראל היום (8.11.23).
- 112 ראו עדותו של שמחה גריינמן מתנדב זק"א: איתמר אייכנר **"החיים שלי לעולם לא יהיו אותו הדבר"**: עדויות על אונס ב-7 באוקטובר נחשפו באו"ם" (4.12.23) Ynet.
- 113 אלון פנצל, עדויות ללא גבולות (הוצאת ספרי ניב, 2023), עמ' 24-25.
- 114 בת-חן אפשטיין אליאס **"מתנדבי זק"א: עכשיו אנחנו אלה שזקוקים לתמיכה"** ישראל היום (19.2.24).
- 115 ר' ה"ש 49 לעיל.

מסקנות – צעדים לשיפור תהליכי איסוף ותיעוד בחירום

— העלאת מודעות לפשעי מין בזירות טרור: יש להגביר את מודעותם של מתנדבי זק"א לאפשרות של פשעי מין במהלך מתקפות טרור, כדי שיוכלו לגלות ערנות ורגישות מוגברת במקרים בהם הגופות מוצבות או נראות במצבים חריגים, ולא יעסקו רק באיסופן.

— הגמשה הלכתית המוצאת את האיזון בין הצורך הראייתי לצורך ההלכתי בכל הקשור לכבוד המת: בעת מתקפת טרור, יש למצא איזון הלכתי המאפשר הקצאת זמן נוסף לאיסוף ממצאים ראייתיים מהגופות, מבלי לפגוע בכבוד הנפטר ולגרום לעיכוב בקבורה. כך, כפי שנמצאה גמישות הלכתית בטיפול בגופות נשים בשגרה, ניתן יהיה לקבוע הנחיות לאיזון בין זמן האיסוף הראייתי לבין חובת ההלכה לקבורה מהירה.

— הסדרת מעמדם של מתנדבי זק"א בשיתוף פעולה עם מז"פ: יש לבסס את תפקידם של מתנדבי זק"א כמי שלוקחים חלק באיסוף ראייתי, יחד עם אנשי מז"פ, בעת פינוי גופות במתקפות טרור. זאת לאור העובדה שזק"א פועלים בשיתוף פעולה עם המשטרה וצה"ל באירועי אר"ן, ויש להם גישה מיידית לזירות הזקוקות לתיעוד ראייתי.

— הכשרת צוות זק"א לתיעוד מלא של גופות בזירות חירום: מומלץ להכשיר את מתנדבי זק"א לתיעוד מלא של גופות במצבים חריגים שעשויים להצביע על אינדיקציות לפשעי מין, כך שיוכלו לבצע תיעוד ראשוני ביעילות ובמהירות. לאור הנוהג של חלק מאנשי זק"א להשתמש במצלמות בשגרה לצורך זיהוי מיקום וחלקי גוף, ניתן לשלב הכשרות לתיעוד שיטתי ומקצועי בעת מצבי חירום.

— הסדרת מערך תיעוד לווייני של זק"א: במקרה של מתקפת טרור, עלולה לקרוס מערכת האינטרנט בשל פגיעה בתשתיות ועומס, כפי שקרה ב-7 באוקטובר. הדבר פוגע במערכת התיעוד הדיגיטלית שפותחה בידי הארגון.

— הקמת גוף מתכלל לתיאום בין כלל הגורמים בזירת אסון: יש להקים גוף מתכלל לתיאום בין כלל הגורמים העוסקים בפינוי ובזיהוי הגופות, ובכלל זה גם איסוף ראיות משפטיות. גוף זה יוכל להגדיר תפקידים ברורים ולהבטיח סדר וארגון, תוך מיקוד המשאבים ותיאום פעולותיהם של כלל הגופים הפועלים בשטח.

2.4 מחנה שורה

רקע

מחנה שורה הוא בסיס צבאי של צה"ל המשמש כבסיס האם של מפקדת הרבנות הצבאית, מרחב הבינוי המטכ"לי ויחידות סמך של משרד הביטחון.¹¹⁶ מדובר במחנה היסטורי מתקופת המנדט הבריטי שבשנת 2021 עבר אכלוס מחודש, שיפוץ והרחבה¹¹⁷ ומאז ממוקמת בו המפקדה הראשית של הרבנות הצבאית. לצד המבנים

116 גל רביבו "הדברים החדשים שנבנו השנה בצה"ל – והצצה למה שיקרה בקרוב" צה"ל (26.09.21).

117 מחנה שורה, פרויקטים נבחרים, באתר משרד הביטחון.

הקיימים, הוקם בבסיס מתקן הזו"ק (זיהוי וקבורת חללים) העומד בתקן בינלאומי, שהוא מתקן ייחודי מסוגו בצה"ל. בנוסף, מחנה שוֹרָה משמש כעת גם כביתו של מתקן "הצבי" – המתקן הלאומי לטיפול בחללי מערכות ישראל, שתוכנן לעמוד בעומסים גדולים של טיפול בנפגעים בזמן מלחמה ובמצבי חירום לאומיים.¹¹⁸

תפקוד היחידה בשגרה: המקום מופעל בידי שני גופים: 1. היחידה לזיהוי חללים ולחקר סיבות מוות – יחידת מטכ"ל של חיל הרפואה, הקולטת חיילים וחיילות שנפלו, מזהה אותם וקובעת את סיבת מותם – לרוב יהיה זה מסיבה מבצעית או בשל תאונת אימונים. 2. הרבנות הצבאית, האחראית על טיפול בחללים מרגע נפילתם ועד לקבורתם. היה ומתעורר חשד שהמוות נגרם ממעשה פלילי – הגופה תעבור זיהוי פרסונלי במחנה, תטופל בידי המשטרה הצבאית החוקרת, ורק בהנחיית המשטרה הצבאית תועבר הלאה: **"לצבא אין מקבילה של מז"פ"**¹¹⁹ ולמעשה, **"הצבא רוכש שירותי פורנזיקה מהמז"פ וניתוח לאחר המוות מהמכון לרפואה משפטית"**.¹²⁰ מסיבה זו, היחידה לזיהוי חללים אינה מיומנת בבחינה פורנזית של פשיעה, אלא בעיקר של זיהוי סיבת מוות במובן הרפואי, ולא אחר, במה שמוכר כ"רפואה מבצעית". הליך הזיהוי מחייב 2 אמצעי זיהוי מתוך 3: בדיקת DNA, שיניים או טביעות אצבעות וצילום מלא של הגופה לאחר הוצאתה מהשק בו הובאה, לרבות צילום אזורי הפגיעה בהתאם להנחיית הרופא הבודק.

המשטרה הצבאית החוקרת: גוף חקירה לפשעים שמבצעים חיילים, ולא שמבצעים אחרים. מגיעה למחנה שורה רק במקרה בו יש חשד לפשע צבאי שגרם למוות, מה שקורה לעתים נדירות. במקרה כזה, תטפל בזיהוי וסימון הרכוש והציוד של המת ולא תפעל לזיהוי פורנזי או פתולוגי. יוצא, שעל אף היותה גוף חוקר, היא אינה עוסקת בחקר גופות **"ומלכתחילה, היכולת הפורנזית של הצבא היא ברמה נמוכה"**.¹²¹

התנהלות באר"ן: בישראל קיימת רשות פס"ח (פינוי, סעד, חללים), שהיא רשות ייעודית הפועלת ב"שעת חירום" או אר"ן ומנוהלת על ידי מנהל החירום במשרד הפנים. הרשות היא גוף מרכזי במערך הלאומי האחראי על הכנת העורך להתמודדות עם תרחישי איום מסוגים שונים. הרשות פועלת לאורך כל השנה להכשרת גופי החירום והרשויות המקומיות, במטרה להבטיח את יכולתם לקלוט אוכלוסייה מפונה ולספק טיפול מתאים בחללים אזרחיים בשעת חירום.¹²²

טיפול בחללים אזרחיים היא משימה לאומית בהובלת הרשות העליונה לפס"ח במשרד הפנים, ושותפים לה גורמים רבים ובהם משטרת ישראל, פיקוד העורף, רשות החירום הלאומית, משרדי הממשלה והרשויות המקומיות. לפי תורת הפס"ח,¹²³ בתחום הטיפול בחללים אזרחיים קיימת תוכנית היערכות לאומית המותאמת

118 עדו בן פורת **"תם עידן ברבנות הצבאית"** ערוץ 7 (19.8.21).

119 ראיון שנערך ביום 13.09.24 עם קצין רפואה ראשי.

120 ראיון שנערך ביום 21.10.24 עם קצין משטרה צבאית ראשי לשעבר.

121 שם.

122 ראו מידע אודות הרשות באתר הרשמי של משרד הפנים.

123 תורת הפס"ח היא (פינוי, סעד, חללים) היא מתודולוגיה לאומית מוסדרת שמטרתה להנחות את כלל הגורמים בישראל האחראים על תגובה למצבי חירום, בעיקר בנוגע לקליטת אוכלוסייה אזרחית מפונה ולטיפול בחללים. התורה כוללת עקרונות, נהלים ושפה מקצועית אחידה שתאפשר לכל הגופים לפעול בשיתוף פעולה ולתאם מאמצים כדי להבטיח מענה מהיר ויעיל בעתות משבר או

למצבי חירום שונים, ומטרתה להביא את החללים לקבורה לאחר זיהוי מהיר ומדויק, בפרק זמן הקצר ביותר האפשרי. תורת הפס"ח מגדירה את תוכנית ההיערכות הלאומית לטיפול במקרי חירום לאומיים, תוך דגש על ניהול וטיפול בחללים אזרחיים. במסגרת הנוהל, תהליך זה מתבצע בשלבים:

1. הקמת תחנות ריכוז חללים (תר"חים)¹²⁴ מקומיות: בשלב הראשון, מופעלות תחנות ריכוז חללים ברמה המקומית. תחנות אלו משמשות כריכוז ראשוני לחללים הנמצאים בסמוך לזירת האירוע. נוהל זה כולל תיאום עם משטרת ישראל וגורמי זיהוי נוספים, כדי לאפשר תהליך מהיר של איסוף נתונים לצורכי זיהוי.

2. הקמת תחנות ריכוז חללים מרחביות: בשלב מתקדם, יופעלו תחנות ריכוז חללים מרחביות כאשר מתרחשים אירועים בקנה מידה נרחב, הדורשים מערך זיהוי רחב יותר. באתרים אלו, אשר נקבעו מראש ברחבי הארץ, מתבצע תהליך זיהוי מדעי הכולל צילום פנים, טביעות אצבע, צילומי שיניים ונתוני מרשם נוספים, במטרה לזהות חללים ולהביאם לקבורה. באתרים אלה בלבד יבוצע הליך של איסוף נתוני זיהוי מדעיים מהחללים לצורך זיהויים והבאתם לקבורה, ובעת אירוע יופעלו בו זמנית עד שתי תחנות ריכוז חללים מרחביות.¹²⁵

3. המכון הלאומי לרפואה משפטית (אבו כביר) כאופציה ראשונית: במצב של לחימה, החללים האזרחיים יופנו תחילה למרכז הלאומי לרפואה משפטית באבו כביר. עם התקדמות האירוע ובהתאם להערכת המצב, יוקם תר"ח מרחבי שימשם לזיהוי החללים, אליו יועברו חללים שאין יכולת לזהותם בהיכרות אישית, ומהיום הרביעי לאירוע כל החללים יועברו לתר"ח המרחבי לצורך איסוף נתוני זיהוי מדעיים.¹²⁶

במסגרת נוהל חקירת אר"ן,¹²⁷ נקבע שתחנות ריכוז החללים יוקמו בקרבת זירות אירוע החירום, במיקום מוסתר מעיני הציבור. בתחנות אלו, תוך תיאום עם גורמי הזיהוי הפלילי במשטרה ואנשי המכון לרפואה משפטית, נפתח תיק זיהוי לכל חלל, בו נרשמים הנתונים והפעולות הדרושות לזיהוי, בהתאם לפרוטוקולים קפדניים (כגון: צילום פנים, לקיחת טביעות אצבע, צילומי שיניים ומרשמי שיניים). הזיהוי נעשה בתיאום עם

מלחמה. המסגרת כוללת מספר תחומי פעילות מרכזיים, ביניהם מערך זיהוי, ריכוז וקבורה של בחללים אזרחיים. תורת הפס"ח מנחה את כלל הגופים הרלוונטיים: משרדי ממשלה, צה"ל, משטרת ישראל, הרשויות המקומיות וארגוני החירום. רשות הפס"ח מקיימת הכנות שוטפות, אימונים ותרגולים, כדי לעמוד בדרישות מורכבות של מצבי חירום שונים, לאורה של תורת הפס"ח. תורת הפס"ח זמינה לעיון באתר הרשמי של משרד הפנים, והיא מעודכנת ליום 14.9.23.

124 שם, תורת הפס"ח, בעמ' 75. בנוסף, מצורפת כאן הגדרה של מונחי חללים מקצועיים כפי שהיא מופיעה במסמך תורת הפס"ח: תר"ח (תחנת ריכוז חללים) מקומי – מתקן שבו ירוכזו החללים האזרחיים ברשות המקומית מייד לאחר האירוע ולפני קבורתם, עד השלמת פעולות הזיהוי וההכנות לקבורה. בתר"ח המקומי יבוצע הליך כולל של רישום ומעקב בשלבי הטיפול השונים בחלל. תחנת ריכוז החללים תמוקם בכל האפשר בבית העלמין או בסמוך לו; תר"ח (תחנת ריכוז חללים) מרחבי – מקום ריכוז חללים בשעת חירום (בשע"ח) לפני הקבורה. במקום זה מתבצע תהליך מקצועי של איסוף נתוני זיהוי מדעיים בשילוב עם משטרת ישראל והמרכז הלאומי לרפואה משפטית.

125 שם, תורת הפס"ח, בעמ' 79.

126 שם. כמו כן, ראו פירוט גם בנוהל מס' 32 "נוהל תחנת ריכוז חללים מרחבית" משרד הפנים אגף פס"ח, נהלים לחירום (1.3.2023).

127 ראו לעיל ה"ש 67, נוהל אר"ן (חקירת אירוע רב נפגעים) אסון המוני, בעמ' 146.

המפקד המשטרתי במקום ואנשי המכון לרפואה משפטית. המטרה העיקרית של תחנת החללים היא לרכז את הגופות לצורך זיהוי פרסונלי. בנוהל אר"ן ישנה התייחסות גם לאיסוף ראיות ועדויות לצורך הבנת סיבת המוות.¹²⁸ עם זאת, הדגש על בחינת "סיבת המוות" מלמד שאין תיעוד של פשיעה שלא הובילה למוות או שנעשתה לאחר המוות, כמו אונס. כך נוצרת "היררכיית חקירות פשיעה" בין רצח לפגיעות מיניות.

התייחסות לפשעי המין בשגרה: בנוהל חקירת אר"ן, יש התמקדות בריכוז הגופות במקום אחד לשם זיהוי שלהן ואיסוף ראיות על מנת להבין את סיבת האירוע. עם זאת, סוגיית פשעי המין אינה זוכה כלל להתייחסות ספציפית בנוהל עצמו. לדברי מרואיין מיחידת היס"ר: **"צילום גופה שעברה פגיעה מינית תיעשה רק כאשר יש פגיעה מוחשית מבצעית באיבר כמו למשל: כדור במפשעה"**.¹²⁹ דברים אלה, לפיהם צילום גופה שנפגעה מינית יתבצע רק במקרה של פגיעה פיזית נראית לעין, מעלה סוגיה של זיהוי חלקי של פשעים אלו. גישה זו מצביעה על פער בהבנה ובתיעוד של ראיות במקרים של פגיעה מינית שלרוב אינה מלווה בהכרח בנזק חיצוני, מה שעלול להוביל לכך שהיבטים קריטיים בנסיבות האירוע לא יתועדו כראוי, ועלולים להתפספס במקרים מסוימים גם בהליכי חקירה ומשפט מאוחרים יותר.

פערי משאבים, תנאי השטח והשפעת הכאוס על תפקוד הכוחות

תיאור התהליכים בניהול תחנת ריכוז החללים ביום המתקפה מדגים את המורכבות והקשיים שהתעוררו נוכח התנאים הקיימים, הצורך במרחב עבודה בטוח, וההתמודדות עם מספר חסר תקדים של חללים. ניתוח זה מראה פערים בין משאבים ותנאים הנדרשים בתרחיש קיצון לבין התנאים הקיימים בשטח.

ראשית, בחירת מיקום תחנת ריכוז החללים המרחבית. ביום המתקפה, התקיים דיון בין רשות פס"ח והמשטרה לגבי מיקום תחנת ריכוז החללים, כאשר הרשות תמכה בהקמתו באצטדיון סמי עופר בחיפה, בהתאם לנוהל קיים ולתרגולים שנעשו עם כלל הגופים המעורבים. לעומתם, במשטרה התקשו להצטרף לכוחות פיקוד העורף במחנה שורה, כך שנפתח בשורה "מסלול אזרחי" לזיהוי חללים, במרחב פיזי שהיה קטן בהרבה.¹³⁰ ההחלטה לשנות את מיקום תחנת ריכוז החללים מהאצטדיון בחיפה למחנה שורה ברמלה הושפעה מההבנה שהמכון המשפטי באבו כביר אינו יכול להתמודד עם כמות החללים האזרחיים הגדולה, וכן העובדה שמחנה שורה מצויד במערכות ממוגנות נגד ירי רקטות והיה מוכר כמוקד זיהוי חללים של צה"ל.¹³¹

שנית, מספר החללים האזרחיים היה כה גדול לעומת מיעוט הצוותים המקצועיים, שנדרשה התגייסות של גופים רבים להתמודדות עם הסוגיות השונות שנגזרות מזיהוי פרסונלי של חלל, ביניהם משרד הבריאות, משרד הפנים, מערכות פיקוד העורף, ועוד. מפקד בכיר ביחידת זיהוי החללים תיאר זאת כך: **"תרחיש**

128 שם.

129 ראיון מיום 21.10.24 עם מפקד בכיר ביס"ר.

130 אבנר אברהם ודני דור **"שנה לשבעה באוקטובר"**, מבט מל"מ, כתב עת לענייני מודיעין וביטחון מבית המרכז למורשת המודיעין, גיליון 98, עמ' 20-21 (אוקטובר 2024).

131 שילה פריד **"השבוע הקשה מכולם: סיפור הקמת מחנה שורה"** מקור ראשון (14.12.23).

צה"ל מתכונן ל-50 חללים ביום, כאשר בפועל ב-72 השעות הראשונות היו 309 חללים צבאיים ועוד 900 אזרחים¹³². בשגרה קיים סדר פעולות קבוע: כל הרוג מגיע עם מדבקה שמפרטת מה היה עליו בזירת הרצח – פריטי לבוש, תכשיטים, פריטים אחרים וקעקועים, והמידע הזה מצורף לתיק החקירה. אלא שזרם החללים שהגיעו למחנה לא פסק ולאור ההבנה שלא יצליחו לעמוד בקצב הזיהוי אם ייצמדו לפרוטוקול הטיפול המוכר, הוחלט להתרכז בזיהוי פרסונלי של הגופות, מבלי לעסוק בתיעוד הגופה ובסיבת המוות. היטיבה לתאר זאת בכירה במחנה שורה: **"שום דבר לא עבד לפי הפרוטוקולים בשבעה באוקטובר"**¹³³.

שוטרי הזיהוי הפלילי הזעיקו מיד את כלל המתנדבים שלהם לזיהוי אזרחים והעמידו מערך שפעל **"כמו בסרט נע, גופה אחר גופה אחר גופה ופעל ברצף של 24/7, ללא הפסקה"**, כפי שתיארה בראיון רופאת שיניים שהתנדבה שבועות ארוכים במלאכת הזיהוי.¹³⁴ כמו כן, תגבורת נוספת של אנשי מקצוע כללה אנשי מקצוע אזרחיים שהגיעו בהתנדבות לסייע במשימת הזיהוי, וביניהם רופאי ורופאות שיניים, טכנאי נתיחה, שוטפי גופות ועוד גורמים שהיו אמונים על חלקים שונים בתהליך זיהוי החללים.¹³⁵ מתנדבים אלו היוו משאב חשוב ונחוץ, אולם לרבים מהם חסרה ההכשרה הפורמלית שנדרשה בסיטואציה כה מורכבת, והם היו חסרים מיומנויות נדרשות. העובדה שמדובר באירוע קיצון המחישה את הצורך בגיוס מהיר של צוותים מיומנים וצורך במתנדבים רבים כחלק ממשאבים זמינים.

במישור התיעוד, בשורה הסתובבו צלמים קליניים שצילמו את הגופות, ולדברי רופאה מרואיינת: **"נוכח העומס, הזמנתי את הצלמים לתעד גופות רק במצבי פגיעה קשים או במצב של השחתת גוף, כשהדגש הוא על חריגות האכזריות ולא פגיעה מינית"**¹³⁶. לפעמים, צילמו מצבי פגיעה קשים או מקרים של השחתת גוף כמו כריתת שד, שהרופאה הבחינה בה, **"אולם לא חשבה עליה כ'פגיעה מינית' או כמדד לצורך בבדיקה נוספת של הגופה כולה"**¹³⁷.

לנוכח כמות הגופות שהגיעה, הצוותים נאלצו כאמור לחרוג מהפרוטוקולים הקבועים. בשגרה, תהליך הזיהוי מתבצע באופן מסודר עם רישום מדויק של פריטים מזהים. אולם, כאשר הגיעו מאות חללים בבת אחת, הבינו שאי אפשר להיצמד לנוהל זה. **"העברת הגופות הפכה לעבודה בסרט נע"**, כתיאור מרואיין ממז"פ והרופאה משורה, ומרגע ההגעה אליהם נרשם רק המינימום הנדרש לזיהוי. צוותי הזיהוי פעלו במשמרות ללא הפסקה, ובתנאים אלו הובן הצורך בפתרונות גמישים ויצירתיים המתאימים לנפח אירוע כזה. אתגרי הזיהוי המורכבים, שכללו התמודדות עם גופות שהושחתו ונשרפו ומאות משפחות הממתינות מחוץ לשערי המחנה לקבלת תשובות אודות יקיריהם, גרמה לגורמים המקצועיים לפתח תוך כדי העבודה האינטנסיבית **"מסלולים מהירים" במיוחד לזיהוי מהיר אפילו יותר מהרגיל. מסלולים אלה כללו זיהוי של חללים בעזרת**

132 מתוך ריאיון עם מפקד בכיר ביחידת החללים של צה"ל שערכנו ביום 16.9.24 שפעל במחנה שורה כחלק ממערך הזיהוי.

133 ראיון שנערך ביום 21.20.24 עם פסיכולוגית בכירה בשורה.

134 ריאיון מיום 15.5.24 עם רופאת שיניים שהתנדבה במחנה שורה כחלק ממערך הזיהוי.

135 יאיר אטינגר **"כמות בלתי נתפסת של גופות: ביקור במרכז לזיהוי חללים של צה"ל"** חדשות הערב, כאן 11 (17.10.23).

136 ריאיון מיום 13.5.24 עם רופאה בכירה במחנה שורה.

137 שם.

סממנים מובהקים שהיו על הגופות, כמו קעקועים ומאפיינים ייחודיים בולטים אחרים. בנוסף, חשוב להבהיר כי הגופות הגיעו לשורה לאחר שכבר נוצרו פערים באיסוף החללים בשטח עצמו – למשל ללא רישום ותיעוד של מקום ואופן מציאתן, לצד פרטים נוספים שהיו עשויים לתרום לחקירה ושבד"כ היו נבדקים ונרשמים.¹³⁸

כתוצאה ישירה מהכאוס שיצרה ההתקפה, חוקרי המז"פ ומתנדבים שהגיעו לשורה עסקו אך ורק בזיהוי הגופות ועשו זאת בצורה מהירה. **"לא הייתה בכלל בדיקה של הגוף, השקים בהם הובאו הגופות כמעט ולא נפתחו מעבר לקו הכתפיים"**.¹³⁹ זירוז הליך הזיהוי הוביל לכך שברוב המקרים לא בוצעה כלל בדיקה מעמיקה של הגופות, אלא התמקדות בפנים ובסממני זיהוי פיזיים אחרים. השקים בהם הובאו הגופות נפתחו באופן מינימלי עד קו הכתפיים של הגופה, והצוותים התמקדו בעיקר בזיהוי באמצעות סימנים חיצוניים, ולא בבדיקה כוללת ונדרשת של כל הגוף עצמו. במקרים של גופות שהיו פגועות באופן קשה בחלק העליון, בוצעה בדיקת סיטי (CT), אך מכונה זו הגיעה לשטח רק ביום השלישי, מה שעכב את תהליך הבדיקה.¹⁴⁰ נתונים נוספים שהקשו על תהליך איסוף ו/או בדיקת הגופות כללו את **"הריח הבלתי נסבל במקום, לצד הקושי הנפשי העצום בלשאת את המראות הקשים של כמות הגופות ומצבן"**.¹⁴¹

כך, העדויות שערכנו וכן פרסומים בתקשורת, מעידים שהכוחות שפעלו לזיהוי חללים עשו זאת תוך שימת דגש על זיהוי מהיר, לעומת תיעוד מקיף. בשל העדיפות שניתנה לזיהוי מהיר, לא הייתה כל התייחסות לאיסוף ראיות לצורך חקירת פשעי מין, והיבט איסוף הראיות הפורנזיות וצילום הגופות לשימוש בהם למטרות מיצוי הדין והוכחת הפשעים, נזנח.¹⁴² המטרה העיקרית של חוקרי המז"פ והמתנדבים הייתה זיהוי מהיר, וזאת מתוך מטרה להודיע למשפחות ולהביא לקבורה כדת. לא הייתה כל התייחסות בתחנה לאיסוף ראיות לצורך חקירת פשעי מין – לא בחלק הצבאי ולא בחלק האזרחי.

מראיון שנערך עם רופאת שיניים שהתנדבה בשורה, היא ציינה כי **"שמעה על זיהוי שנחזה להיות כתמי זרע על אחת הגופות, אולם דוחק הזמן והתפיסה הרווחת בשטח הייתה שאין מקום להמשיך לחקור את הממצא הזה, ולכן הוא ננטש"**.¹⁴³ עוד שיתפה הרופאה ש"בחדש וחצי הראשונים בכלל לא דובר במחנה על אפשרות של פגיעה מינית, ולמעשה, מעולם גם לא נעשתה הכרזה רשמית או תדרוך רשמי בעניין". העובדה שהצוות פעל במעין "מצב אוטומטי" של זיהוי מהיר, הקשתה עליהם להניח את הדעת על אפשרויות של פגיעה מינית, ולפעול בהתאם: **"אף אחד בכלל לא דיבר על האפשרות של פגיעה מינית. היה קשה גם לנפש לא להיות על מוד אוטומטי ולחשוב על אונס"**.¹⁴⁴

138 דוגמא קשה לעומק הכאוס מהווה היעלמות גופתו של הגיס של פרופ' ביטון, חן נחמיאס, לוחם יחידה מיוחדת של המשטרה (הימ"מ), אשר נפל בבוקר ה-7 באוקטובר. אף שהיה שוטר שנתונו מצויים במאגרי המידע של המדינה, שמקום וזמן מותו תועד והוא פונה לבית-חולים, אבדה גופתו בהליכי הזיהוי במחנה שורה, והוא נמצא רק ביום 11.10.23 והובא לקבורה ביום 12.10.23.

139 ריאיון מיום 13.5.24 עם רופאה בכירה במחנה שורה.

140 שם.

141 ראו לעיל ה"ש 116, כתבתו של סבן; עידו אפרתי **"אף אחד לא חלם שנידרש למתחם גדול כל כך"**: המרכז לזיהוי גופות כורע תחת העומס" הארץ (12.10.23).

142 אבישי גרינצייג **"בדיקת מבקר המדינה: אלו הכשלים בזיהוי הגופות במחנה שורה"** כאן (24.7.24).

143 ריאיון מיום 15.5.24 עם רופאה שהתנדבה במחנה שורה.

144 שם.

בחלק הצבאי – היחידה לזיהוי חללים החליטה אף היא להסתפק בתיאור של הגופות מבלי לבדוק את סיבת המוות המדוקדקת, שנתפסה כעת כ"מוות מבצעי מובהק כתוצאה מקרב". הרעיון היה להתרכז ב"רפואה מבצעית הקובעת שהמוות היה מנשק, ואף אחד לא העלה על הדעת שהתרחשו גם פשעי מין".¹⁴⁵ נקודה נוספת שהייתה חשובה לצוותים הרפואיים הייתה לוודא שההרוג קיבל טיפול רפואי אפקטיבי לפגיעה, לצורכי למידה עתידיים.

מסקנות – צעדים לשיפור תהליכי איסוף ותיעוד בחירום

— **הוספת מטרה מוגדרת של איסוף ראיות לפשעי מין:** יש להוסיף הנחיה ברורה ומוגדרת בתוך הנחיות התר"ח, אשר תכלול את הצורך באיסוף ראיות לפשעי מין, כחלק מהתהליך המיידני של זיהוי וטיפול בגופות.

— **העלאת מודעות, הכשרה מותאמת ומערך דיווח:** הכשרה ממוקדת ומותאמת לצוותי מז"פ ואנשי רפואה בתר"ח, שתכלול את האפשרות להתרחשויות של פשעי מין גם בזמן מתקפות טרור. הכשרה זו תאפשר להם לזהות אינדיקציות אפשריות לפגיעות מיניות במקביל לזיהוי הגופות.

— **העמדת מערך דיווח על אינדיקציות:** מערך דיווח מסודר היה חסר מאד, בעיקר במקרים בהם היתה הבנה שמהו מאד מחשיד במצב הדברים. כך למשל, מתארת רופאה בשורה "היו הרבה גופות של נשים צעירות שהגיעו בלי תחתונים... די מהר הצלחתי להבין שמהו פה לא תקין. 100 פעמים אמרתי לעצמי 'למה היא באה בלי תחתונים'. בדיעבד, אני יכולה להגיד שאם מחברים הכל, יש פה אינדיקציה לפגיעות מיניות".¹⁴⁶

בעיית העדר מערך דיווח עלתה כמעט אצל כל כוחות המגיבים.

— **הנחיה לצילום מלא של הגוף:** יש להנחות את הצוותים המקצועיים לתעד את כלל הגוף ולא להסתפק בצילום חלקי בלבד. צילום מלא יסייע בהבחנה בין סימני פגיעה רגילים לבין סימנים שיכולים להעיד על פשעי מין או השחתת גוף. בחלק הצבאי של שורה, שם ממילא ננקט צילום מלא, יש להנחות לא להסתפק בצילום של "פגיעות מבצעיות".

— **הכשרת צוות רפואי לביצוע בדיקות מותאמות:** יש להכשיר צוות רפואי בעל סמכויות משפטיות מורחבות, שיוכל לבצע בדיקות מותאמות במקרה של פשעי מין. כיום, בדיקות אלה מצויות בסמכותם של רופאים משפטיים בלבד, המצויים במכון לרפואה משפטית ולא בתר"ח. הכשרה כזו תאפשר זיהוי מוקדם של סימנים לפגיעות מיניות.

— **הגברת המודעות לזיהוי מאפיינים חריגים ואינדיקציות בגופה:** יש להעלות את המודעות לצוותים המתמודדים עם זיהוי הגופות ולהכשירם בזיהוי "דגלים אדומים" בגופה, כמו שברים באגן, כריתת שדיים, השחתה של איברי מין, או סימנים כחולים – כולם עשויים להעיד על פגיעות מיניות. במקביל, יש

145 ריאיון מיום 16.9.23 עם מפקד בכיר בשורה.

146 ריאיון מיום 20.11.24 עם רופאה שהתנדבה במחנה שורה ובמכון לרפואה משפטית.

לשקול גם תיעוד של גופות שהגיעו ללא בגדים, ובעיקר כאלה שהגיעו ללא בגדים תחתונים, אף שחלקי לבוש אחרים שלהם נותרו עליהם, כפי שתיארה רופאה בשורה.¹⁴⁷

— **הקצאת מכשירים טכנולוגיים לזיהוי ראיות בשטח:** יש להקצות מכשירים טכנולוגיים, כגון מכשירי סיטי (CT), בתחנות ריכוז החללים, כדי לאפשר ביצוע בדיקות מתקדמות לזיהוי ראיות כבר בשלב מוקדם, ולא להסתמך רק על מכוני רפואה מרוחקים כמו המכון הרפואי באבו כביר.

— **הוספת רופאים ורופאות משפטיים בתחנת ריכוז החללים:** ככל שיוכשרו עוד רופאים משפטיים, יש להציבם גם בתחנות ריכוז החללים, ולא להסתפק בהימצאותם רק במכון הפתולוגי. פעולה זו תאפשר ביצוע בדיקות משפטיות מיידיות על הגופות, במקום להמתין להעברתן למכון הפתולוגי.

— **הטראומה המשנית:** נקודה חשובה נוספת עלתה בראיון עם בכירה שהקימה את מערך בריאות הנפש במחנה שורה, אשר שיתפה שלנוכח הקושי הנפשי שהיה למערך החיילי שהתמודד עם ריח קשה ומראות בלתי נתפסים, ניתנה להם הנחייה ברורה **"לנטרל את כל מה שלא חשוב לצורך הזיהוי הבטיסי וההקשר המבצעי"**. הנחייה זו נובעת מגישה טיפולית שמטרתה לצמצם את החשיפה לזוועות של כלל הצוותים המטפלים בגופות, כך שיוכלו לשרוד את הקושי הנפשי האדיר הכרוך בכך. הניתוק חיוני כדי לשמור עליהם מפני קריסה נפשית: **"המתים כבר מתים, והחיים צריכים להמשיך לחיות"**, אמרה.¹⁴⁸

2.5 המכון הלאומי לרפואה משפטית (אבו כביר)¹⁴⁹

רקע

פעילות הרפואה המשפטית במדינת ישראל מתבצעת במרכז הלאומי לרפואה משפטית שבאבו כביר, המהווה את המוסד היחיד בארץ המספק שירותים רפואיים-משפטיים. שירותים אלו ניתנים לכלל מערכות הביטחון. המכון לרפואה משפטית מהווה זרוע ממשלתית מקצועית המשרתת את כל הגורמים העוסקים בחקירת מקרי מוות לא טבעיים ומספקת תמיכה לכל הצרכים הרפואיים המשפטיים של מערכות החקירה. בין השירותים שהמכון מעניק נמצאים: בדיקות ונתיחות גופות לצורך חקירת מקרי מוות בעבירה או באופן פתאומי ובלתי צפוי, ביצוע בדיקות קליניות לקורבנות עבירות אלימות ומין ולחשודים בעבירות פליליות, זיהוי קורבנות במקרי אסון רב-נפגעים, ביצוע בדיקות מעבדה ביולוגיות, היסטולוגיות ואנתרופולוגיות, ומתן עדויות בבתי משפט.¹⁵⁰

במשך שנים רבות תחום הרפואה המשפטית במדינת ישראל לא נבחן באופן מעמיק ולא נקבעה מדיניות והכוונה ברורה של התחום. עם הזמן, תפקידי המכון התרחבו בהתאמה לגידול האוכלוסייה, החמרה במצב

147 ריאיון מיום 20.11.24 עם רופאה שהתנדבה במחנה שורה ובמכון לרפואה משפטית.

148 ראיון מיום 22.10.24 עם פסיכולוגית בכירה בשורה.

149 למידע אודות המרכז ראו באתר הרשמי של משרד הבריאות.

150 עו"ד מאיר ברודר, ד"ר רם שגיא "המלצות הועדה לבחינת המרכז הרפואי משפטי בישראל", בעמ' 7, משרד הבריאות (2018).

הביטחוני ועלייה בשיעורי הפשיעה. אולם, התרחבות זו לא תמיד לוותה בהקצאת משאבים מספקים, כמו תקציב וכוח אדם, דבר שפוגע ביכולת המכון לתת מענה מותאם לאתגרים החדשים. נוסף על כך, המכון פועל במבנה שאינו עונה על הצרכים הבסיסיים של גוף העוסק בתחום כה קריטי של רפואה משפטית, במיוחד בשגרה ובחירום, תוך מילוי תפקיד מרכזי בחקירת פשעים.

בנוסף, תחום הרפואה המשפטית בישראל סובל ממיעוט דרמטי של רופאים ורופאות משפטיים, כשכך הכל הרופאים המשפטיים הפעילים בישראל שעוסקים בנתיחות עומד על רק 7 מומחים! במספר זעום זה, המצב במדינת ישראל ביחס של רופא משפטי מומחה לנפש, נופל מהמצב הקיים במדינות מתפתחות וגם ממדינות מפותחות הקטנות בהרבה ממדינת ישראל.¹⁵¹

בשגרה, על מנת שהרופא המשפטי יוכל לבסס חוות דעת בנוגע לראיות הפורנזיות לגבי סיבת המוות ו/או כל פגיעה אחרת, עליו לקבל לידי את התמונה המלאה. תמונה זו מבוססת על מגוון מסמכים רלוונטיים ופרטי חקירה, כולל נתונים אודות זירת האירוע, סביבת מציאת הגופה, תמונות מהזירה, רישום מד"א, היסטוריה רפואית של הנפגע ועוד. לעיתים אף יידרש הרופא להגיע לזירה בעצמו כדי לבצע את הבדיקה.¹⁵²

התנהלות באר"ן: תפקיד המכון הרפואי המשפטי משתנה במקרה של אירועי טרור, וניהול האירוע מתבצע בהתאם לנוהל תחנת ריכוז חללים מרחבית.¹⁵³ לפי הנוהל, קליטת החללים ואיסוף נתוני זיהוי תיעשה בשת"פ עם מחנה שורה והמשטרה, והוא מתייחס לאיסוף סממני זיהוי כמו בגדים וחפצים וביצוע בדיקות מז"פ לזיהוי קורבנות, אך אין בו התייחסות לאיסוף ראיות הקשורות לפגיעות מיניות כנהוג בשגרה.

התייחסות לפשעי המין בשגרה: הרפואה המשפטית במדינת ישראל עוסקת גם בזיהוי ובדיקת קורבנות של תקיפות מיניות שנמצאות בין החיים. עם זאת, הבדיקות הקליניות מבוצעות רק בחלק מהמקרים על ידי מומחים לרפואה משפטית, וזאת בשל המחסור ברופאים משפטיים, דבר שמקשה על יכולת הרופאים להגיע ולבחון כל נפגעת תקיפה מינית שמגיעה לבית חולים. לאור המחסור בכוח אדם בתחום הרפואה המשפטית, הוקמו מספר מרכזים לטיפול בנפגעי תקיפה מינית, אשר פועלים בשישה בתי חולים ברחבי הארץ.¹⁵⁴ מרכזים אלו מציעים טיפול והכוונה לנפגעות תקיפה מינית, וצוותי הרופאים והאחיות במרכזים עברו הכשרה מיוחדת לטיפול בנפגעי עבירה מינית.

בנוסף, בשנת 2022, יצא נוהל חדש שמפרט את הבדיקות והדגימות שעל רופא משפטי לבצע כדי לבסס ראיות לקיומה של פגיעה מינית.¹⁵⁵ הנוהל קובע כי ניתן לבצע בדיקות לצורך ביסוס ראיות עד שבעה ימים ממועד התקיפה. מעבר לתקופה זו, לא ניתן לבסס ממצאים רפואיים שיכולים להוות ראיה עצמאית לפגיעת מין, מה שמציב אתגרים במקרים שבהם יש עיכוב משמעותי בין זמן האירוע לבין ביצוע הבדיקות.

151 ראו לעיל ה"ש 89, דו"ח מוניטור, עמ' 9.

152 שם, דו"ח מוניטור, עמ' 23.

153 ראו לעיל ה"ש 130.

154 שם, דוח מוניטור, עמ' 107.

155 חוזר מנכ"ל 7/22 "הסדרת הטיפול הניתן במערכת הבריאות לאחר פגיעה מינית" משרד הבריאות (13.6.22).

הנוהל מתאר את תהליך נטילת הדגימות מנפגעת תקיפה מינית לצורך ביסוס ראיות פליליות. הדגימות נלקחות במקרים שבהם יש סיכוי להימצא חומר ביולוגי של התוקף, כמו במקרה של תקיפה מינית שכוללת מעורבות של איבר מין זכרי או פעולות נוספות כמו ליקוק או נשיכה. דגימות גם נלקחות במקרה של מאבק פיזי עם התוקף. יש עדיפות לנטילת דגימות פורנזיות, כמו חיפוש אחר חומר ביולוגי זר (למשל זרע או רוק), אשר יועברו לבדיקה במרכז הלאומי לרפואה משפטית לצורך הפקת דנ"א וקביעת פרופיל גנטי.¹⁵⁶

חשוב לציין, כי מלבד הבדיקות שיש לבצע, כדי לבסס ראייתית פגיעה מינית, בנוהל יש התייחסות לאופן התשאול של הנפגעת על שמירת פרטיותה והסכמתה להליך באופן רגיש ומתואם לאור הטראומה שעברה. התשאול הרפואי מבוצע על ידי רופא משפטי, בעוד שהתשאול הראשוני נעשה על ידי עובדת סוציאלית.¹⁵⁷ למרות שמטרת התהליך היא לאסוף ראיות פליליות, ההחלטה אם להגיש תלונה במשטרה היא של הקורבן בלבד, בשל ההשפעות הנפשיות של ההליך. אם הנפגעת מחליטה שלא להגיש תלונה, המכון הרפואי מחויב לשמור את הראיות למשך 50 שנה.

המחסור ברופאים משפטיים והעומס על המרכזים לטיפול בנפגעות תקיפה מינית, יחד עם הזמן המוגבל לביצוע הבדיקות, מעמידים אתגר משמעותי במאבק בזיהוי פשעי מין והבאתם לדין של העבריינים, גם בשגרה.

בדיקה ראייתית של פגיעות מיניות בגופות

ההחלטה לשלוח גופה למכון לרפואה משפטית נעשית על ידי המשטרה, בהתאם לפקודת המטה הארצי משנת 1984. לעיתים, גופות מועברות למכון לפני קבלת הסכמה או צו מבית המשפט. המכון מבצע בדיקה חיצונית, שהיא בדיקה שאינה פוגעת בשלמות הגופה וכוללת תיאור חיצוני של הגופה, פרטי ביגוד, עדיים ותעודות, תצלומים, ולעיתים גם בדיקות דימות כמו CT ורנטגן.¹⁵⁸ בדיקה חיצונית זו עשויה לחשוף ראיות פורנזיות המעידות על פגיעות פליליות, כולל פגיעות מיניות, אם היו קיימות. למרות זאת, לא תמיד ישנה התייחסות ישירה בבדיקה הזו לפגיעות מיניות. במידה שיש חשד לתקיפה מינית, תיעשה דגימה של פתחי הגוף.

עם זאת, למרות האמצעים הטכניים שבידם, הראיונות שערכנו והממצאים מהשטח מצביעים בבירור שגם אלו שהיו אמונים על איתור וזיהוי אינדיקציות לפשעי מין בשגרה לא בדקו ראיות לכך, והתמקדו בזיהוי בלבד.

פערי משאבים, תנאי השטח והשפעת הכאוס על תפקוד הכוחות

לנוכח ממדי המתקפה, המכון נכנס לפעולה בהיקף חריג מאוד, במסגרתו התקבל לא רק מספר חריג של גופות, אלא גם מספר חריג של גופות שהגיעו עם מורכבות זיהוי משמעותית בשל מצבן הקשה (כמו גופות שרופות, חלקי גופות, שקים של אפר וגופות עם עצמות מרוסקות).

156 ראו לעיל ה"ש 94, עמ' 28.

157 שם, עמ' 52.

158 שם, עמ' 43.

המטרה הראשונית הייתה זיהוי מהיר של הגופות, דבר שהיה קריטי לאור היקף האסון. כפי שתואר לעיל, כבר בשעות הראשונות למתקפה היתה הבנה שהמכון לא יעמוד במספר הגופות הגבוה, ונפתח תר"ח במחנה שורה. עם זאת, לאור הטכנולוגיות והמכשירים הקיימים רק במכון לרפואה משפטית, כמו גם אנשי המקצוע המומחים ביותר, את הגופות שהושחתו בצורה קשה ניתן היה לזהות רק במכון. בנוסף, המכון תוגבר ברופאים מחו"ל, תוך הסתמכות על סרטונים ומודיעין צה"ל כדי לזהות גופות, ולעתים גם כדי לקבוע סיבת מוות.¹⁵⁹ לאחר שבוע מההתקפה, הועברו מספר רב של גופות ממחנה שורה למכון הרפואי.¹⁶⁰ כך, למכון הרפואי המשפטי הגיעו 1,718 שקי גופות שלא ניתן היה לזהותן בשל מצבן הקשה, שכלל שריפות, חלקי גופות, שקים של אפר ועצמות מרוסקות.¹⁶¹ עקב המחסור ברופאים משפטיים, פנה המכון לרופאים ממדינות בחו"ל שהסכימו להתנדב למשימה, וכך הגיעו עשרות אנשי מקצוע בתחום המשפט שעסקו ברישום פרוטוקולים ובארגון, תוך שמירה על סטנדרטים מקצועיים. יש להדגיש כי זו הפעם הראשונה בהיסטוריה של המכון שהוכנסו אנשי מקצוע חיצוניים לצורך טיפול במשימה זו.¹⁶²

העומס הרב, ההתמודדות עם גופות במצב השחתה חמור והשפעת הזוועות על הצוותים הובילו לשחיקה נפשית קשה,¹⁶³ כששלושה מתוך חמשת הרופאים המומחים אף איימו בפרישה.¹⁶⁴ למרות העומס הכבד, המכון הצליח לזהות כ-900 חללים, כולל אזרחים, זרים, שוטרים וחיילים, תוך שיעור הצלחה חסר תקדים בהשוואה לאירועים דומים בעולם. עם זאת, לנוכח מצבן של רוב הגופות שנשלחו למכון שהיו במצב השחתה קשה מאוד, לא בוצעו בדיקות פורנזיות שיאפשרו ברמת הסטנדרט הראייתי הנדרש לאתר פגיעות מיניות.¹⁶⁵

מסקנות – צעדים לשיפור תהליכי איסוף ותיעוד בחירום

— העלאת המודעות לפגיעות פליליות אפשריות, כולל פגיעות מיניות, באירועי טרור: יש להטמיע הכרה רחבה בכך שגם אירועי טרור עשויים לכלול עבירות פליליות מגוונות, דוגמת פגיעות מיניות, ולוודא כי המודעות לכך היא חלק מהנחיות העבודה של הצוותים הרפואיים והמשפטיים הפועלים בשגרה ובחירום.

- 159 מאיר מרציאנו ["המכון לרפואה משפטית: היכן שהזמן באמת עצר מלכת ב-7 באוקטובר"](#) רשת 13 (11.12.23).
- 160 [שרית רוזנבלום](#) "כל מי שעבד פה נשאר מצולק. גם אני. יום אחד אספר על זה במחלקה הסגורה" [Ynet](#) (29.3.24).
- 161 נבדק ביום 24.11.25 עם ד"ר חן קוגל ראש המכון לרפואה משפטית. ראו גם מיכל פיר ["פרויקט עדויות צוותי רפואה – שבעה באוקטובר"](#), אתר משרד הבריאות. בעדותה היא מספרת על מורכבות הזיהוי של גופות במצב קשה, של עצמות ושיניים שרופות.
- 162 ראו לעיל ה"ש 154; כאן 11 "איך קובעים מוות של חטופים בעזה? חן קוגל על ההתמודדות הקשה" כאן 11 (10.12.23).
- 163 ראו לעיל ה"ש 154; [ד"ר ריקרדו נחמן](#) "פרויקט עדויות צוותי רפואה – שבעה באוקטובר", אתר משרד הבריאות. בעדותו הוא מזכיר את הקשיים הנפשיים הקשים הנלווים לעבודה המורכבת.
- 164 רן רזניק ["משבר במכון לרפואה משפטית: לא מאפשר טיפול במספר רב של גופות בימי שגרה, קל וחומר בחירום"](#) ["ישראל היום"](#) (17.3.24).
- 165 ראו לעיל ה"ש 156, כתבה בכאן 11.

— **הוספת הנחיות בנהלי חירום (אר"ן) לבדיקות למטרות ביטוס ראייתי:** בעת מצבי חירום נדרש לוודא שמלבד זיהוי הקורבנות, יתבצעו גם בדיקות לזיהוי עבירות פליליות אפשריות בגופות, כגון: זיהוי סימני אלימות, מוות לא טבעי, ועוד, תוך מתן דגש לעבירות מין, החשופות יותר להסתרה.

— **הכשרת כוח אדם נוסף לביצוע בדיקות חיצוניות בתנאי שטח:** מומלץ להרחיב את המענה לבדיקות הפורנזיות גם באמצעות אנשי מקצוע מהתחום שאינם רופאים דווקא, כמו אנשי מז"פ, ולהכשירם לביצוע בדיקות חיצוניות בסיסיות וספציפיות לצורך זיהוי פשעי מין בתנאי שטח. בנוסף, ניתן להכשיר רופאים שאינם מומחים ברפואה משפטית לתמיכה בצוותי החירום.

— **הקמת מערך מתנדבים מקצועיים ייעודי לשעת חירום:** בדומה למודל המילואים בצה"ל, מערך זה יכלול אנשי מקצוע רלוונטיים, בארץ ובחו"ל, שיוכשרו למשימות חיוניות במכון לרפואה משפטית, כגון רישום פרוטוקולים, איסוף נתונים, ארגון וסיוע בבדיקות זיהוי. במהלך אירועי חירום יוקפצו מתנדבים אלה למכון ויהוו כוח עזר משמעותי לצוות המקצועי, מה שיאפשר להגביר את קצב העבודה והיקפה, תוך שמירה על דיוק וסטנדרט ראייתי מקצועי גבוה. בנוסף, גיבוי זה יפחית את העומס הקיים על צוותי המכון ויתרום לרווחתם ולשמירה על רציפות תפקודית בשעת חירום.

— **הרחבת זמינות מכשור מתאים בתחנות ריכוז חללים:** בשל העובדה שציוד טכנולוגי מותאם לבדיקות פורנזיות זמין רק במכון לרפואה משפטית, יש לשקול הצבת מכשור דימות (כגון רנטגן וסיטי CT) בתחנות ריכוז חללים על מנת לאפשר אבחון מדויק של סיבת המוות והוכחת עבירות פליליות עוד לפני העברת הגופות למכון המרכזי, כדי להפחית את עומס העבודה ממנו ולאפשר לשני המרכזים לפעול לזיהוי אינדיקציות לפשעי מין ולתייעודן.

— **תמיכה רגשית ונפשית לצוותים הפועלים בשטח ולאחר הפעילות:** בשל העומס הרגשי והנפשי הכרוך בעבודת הזיהוי ובדיקות הראיות, יש להקצות משאבים לתמיכה נפשית במהלך עבודת הזיהוי ובדיקות הדגימות ולאחר סיום האירוע. הדבר חיוני בראש ובראשונה כדי לשמר את רווחת הצוותים ולהפחית שחיקה ותשישות מקצועית בטווח הארוך. הדבר גם יאפשר איסוף ראיות בידיהם מבלי שהמחיר הנפשי על כך יהיה קשה מדי ויגרום להתמוטטותם מההליך הקשה.

אפילוג

באחד הראיונות עם מפקד בכיר מאד ביחידה לוחמת שהגיעה לאזור הלחימה, שאלה אותו חברת צוות: **"איזה רעיונות יש לך לתיקון פרוטוקולים בעתיד כדי לא לאבד כך ראיות בפעם הבאה?"**. תשובת הלוחם הייתה: **"לא ייתכן שתהיה שוב פעם הבאה"**.

לעומתו, כשנשאלו שתי נשים מצוותי רפואה מה היו מציעות לשפר בפרוטוקולים לפעם הבאה, ענו שתיהן: **"המון"** ואף העבירו תשובה מפורטת לתיקון הדברים לעתיד לבוא.¹⁶⁶

166 ראיון מיום 30.8.24 עם מפקד בכיר, ראיון מיום 1.5.24 עם רופאה בכירה, ראיון מיום 22.10.24 עם בכירה במערך הסוציאלי של בית חולים בדרום.

אחרית דבר

הדו"ח הנוכחי נכתב מתוך תחושת הדחיפות בצורך להתמודד עם סוגיית ההכרה בפשעי מין שבוצעו תחת מתקפת טרור, בדגש על מתקפת ה-7 באוקטובר, 2023. פשעי המין שבוצעו תחת מתקפת הטרור מציבים אתגרים משמעותיים בזיהוי, תיעוד והכרה – במיוחד לאור הכאוס שמלווה מצבי קיצון שכאלה. אף שהוא משתמש כמקרה מבחן במתקפת ה-7 באוקטובר, על ייחודה, הדו"ח עוסק בסוגייה בעלת רלבנטיות למדינות מערביות אחרות שטרם זכתה להתייחסות הולמת בזירה הבינלאומית. מתקפת ה-7 באוקטובר עלולה לסמן עידן חדש של שינוי בדפוסי הפעולה של ארגוני טרור, כאשר אלימות מינית שיטתית הופכת לכלי נוסף בידיהם לזריעת אימה וכאוס, גם כאשר מדובר במתקפה יחידה וקצרת מועד על אדמת מדינה מערבית, כפיגוע פשיטה. זהו אתגר עולמי חדש, הדורש היערכות רחבה הן ברמה המדינתית והן ברמה הבינלאומית.

מטרתו המרכזית של הדו"ח הייתה לגבש מסגרת רעיונית ומעשית חדשה שתבטיח את הגנת זכויות הקורבנות גם במצבי כאוס, תוך חתירה להבטחת עשיית צדק והכרה בפשעים החמורים הללו. המחקר המקיף חשף כשלים מהותיים במערכות התגובה הישראליות והבינלאומיות בהתמודדות עם פשעי מין במצבי חירום. לפיכך, הדו"ח מציע שינוי בפרדיגמה המעשית והראייתית, באופן שיאפשר הכרה בפשעי מין גם במצבים שבהם חסרות ראיות מסורתיות להוכחתם בשל התנאים בשטח, וזאת במטרה להיערך בצורה טובה יותר לאיום עתידי זה. ההמלצות שבדו"ח קוראות לגורמים מדינתיים ובינלאומיים לפתח מנגנוני תגובה משופרים לזיהוי פשעי מין ולתיעודם, להקים מערכות תמיכה הולמות לקורבנות, ולוודא שהעבריינים לא יוכלו להימלט מאחריותם.

עשרות קורבנות האלימות המינית שבוצעה על ידי מחבלי חמאס – שרובן נרצחו באכזריות וחלקן שרדו, בין אם כנפגעים ישירים ובין אם כנפגעי טראומה משנית – הושתקו בדרכים שונות וקשות. למרות זאת, סיפורם צלח את חומות השתיקה וההשתקה, גם אם באופן חלקי. אנו מבקשות להוסיף נדבך להשמעת קולם, ולדרישה בשמם שלא לאפשר להתחמק מהכרה בזוועותיהם ומהאחריות לכך. תקוותנו היא כי דו"ח זה יתרום לשבירת חומות השתיקה ולמימוש הצדק לא רק עבור הקורבנות בישראל, אלא עבור קורבנות בעולם כולו. הכרה בינלאומית בפשעי מין המתרחשים במהלך מתקפת טרור פשיטה קריטית גם כדי לבסס מנגנונים להגנה על זכויות אדם בעיתות משבר. תרומת הדו"ח לארגז הכלים למאבק בטרור, שהינו מטרה כלל-עולמית, צפויה להיות טרנספורמטיבית. אנו תקווה שדו"ח זה יהווה כלי מרכזי במאבק בזכויות האדם ויתרום להקמת מערכות בינלאומיות שיגנו על הקורבנות ויביאו לצדק עבורם, באופן שישקף גם את המחויבות העולמית למיגור טרור ולחמלה וסיוע לקורבנותיו.

יסעת ביטון

תודות

תודתנו הכנה מסורה לכל הארגונים וה/אנשים הנדיבים שסייעו בהפקת הדוח הזה

ארגון זכויות הפליטים HIAS והפדרציה היהודית של סן-פרנסיסקו
על מענק תמיכה צנוע אך קריטי

איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ונפגעי תקיפה מינית בישראל
על תמיכה בהפקה גרפית והפצת הדוח

סטודיו לי ותמר
על עיצוב גרפי

פרופ' בועז גנור, פרופ' יובל שני, עו"ד מיכאל קגזנוב ועו"ד יערה מרדכי
על הערות מעמיקות ומעולות על טיוטות

יעל לבונטין
על מתן שירותי עריכה נרחבים לדו"ח באנגלית

ענבל ביטון-גל וג'נט גורן
על שירותי עריכה לדו"ח באנגלית

ג'יי הורביץ והייזל גאיטו
על עריכה אקדמית לדו"ח באנגלית

קרין קורן
על סיוע גרפי

